

עמ"י עש"ו

קונטרס

בשלום ובמישור

בענין הנץ החמה המישורי

מאת ישראל בלאאמו"ר הגאון רבי יחזקאל צבי שליט"א טויב

הוצאה שניה עם הוספות ותקונים

שנת תשפ"ו לפ"ק

בני ברק

הכתובת:

ישראל טויב

הרב מלצר ז"ל 10

בני ברק

0527655901 - 035702127

נדפס על נייר שאין בו חילול שבת ח"ו

הרב ש.י. ניסים קרליץ

רמת אהרון

בס"ד יום כ"ה תמוז תשנ"ה

כאשר ראיתי ספר הערות וחידושים על מסכת מקוואות שחיבר
הרב הגאון ר' ישראל טויב שליט"א מצאתי חובה לעצמי להוקיר את
עמלה של תורה אשר הספר הוא כולו פרי עמל התורה ללמד ולברר
העניינים הקשים במסכת זו והמסתעף מזה, ואשרי לו להרב המחבר
שזכה לזה.

ויהי רצון שיזכה תמיד לישב באהלה של תורה מתוך מנוחה
ושלווה ורבים יהנו לאורו.

ש.י. ניסים קרליץ

ניתן על מסכת מקוואות וניתנה הסכמה להדפיסו בכל הספרים.

מפתח ענינים

לקונטרס בשלום ובמישור

ו	דברי מרן זללה"ה בדין הנץ המישורי שרק הוא הנץ [נעתק מספר חדושים ובאורים ברכות סימן י"ג ס"ק א' ב']	סימן א
ט	הוספות והערות בדברי מרן ז"ל בענין הנץ החמה	סימן ב
כב	בדין הנץ החמה המישורי והנראה	סימן ג
נ	בעניני הנץ, ובענין שאלו שמתפללים באמצע [בין מישורי לנראה] אינו נץ כלל, ובטעות יסודו	סימן ד
נג	עוד בזמן הנץ	סימן ה
נו	הוספות בדין הנץ המישורי	סימן ו
ס	בענין הנץ הנראה	סימן ז
סא	להתפלל בנץ בישיבה או אח"כ בעמידה והוספות בדיני הנץ	סימן ח
סח	עוד בדיני הנץ	סימן ט
ע	להתפלל ביחיד בנץ	סימן י
ע	ביאור בדברי הרי"ף בענין הנץ	סימן יא
עד	המתפלל שלא בנץ	סימן יב
עה	ביאור במאירי ט' ב' בענין נץ החמה, ובענין הנברשת	סימן יג
עט	בענין נץ החמה - דחיית ראיות הגרש"ד זצוקללה"ה	סימן יד
צט	דינים העולים בנץ	סימן טו
קד	תזרח השמש יאספון וגו'	סימן טז
קה	מה עדיף סמיכת גאל"ת או תפילה בנץ	סימן יז
קו	המתפלל שלא בנץ	סימן יח
קז	ביאור במ"ב סימן פ"ט ס"ק א'	סימן יט

קח	בענין זמן עליית כל עיגולת השמש ובדברי תר"י בסוגיין	סימן כ
קטז	בדין תפילין באבל ביום השני	סימן כא
קיט	עדות נאמנה ששמעתי בדעת ובמנהג מרן החזו"א זצוקללה"ה בענין הנץ המישורי	סימן כב

סימן א

דברי מרן זללה"ה בדין הנץ המישורי שרק הוא הנץ

[נעתק מספר חדושים ובאורים ברכות סימן י"ג ס"ק א' ב']

שקבעו סוף זמן קריאת שמע בג' שעות, הוא משום שזה נחשב זמן קימה, ואין בו ענין בהנץ החמה, אלא להודיע זמן קימה, וכן לר"א דזמן קריאת שמע עד הנץ החמה, הוא זמן קימה, וכן בברייתא דרשב"י, וכן בוסתות דאזלינן בתר הנץ החמה כמבואר נדה ס"ג ב', נמי אינו ענין בדאורייתא, אלא שטבעיות הוסת מושפע מנץ החמה, ומיהו שקיעת החמה יש לה ענין בדאורייתא בדם קדשים כדאמר זבחים נ"ו א', לפירוש ר"ת שם.

כתב הר"ף ברכות ט' ב' דהלכתא כותיקין מיהו לית כל אינש יכול לכווני ולמיעבד כי הא מילתא ואפילו הכי מצוה למיקרי קודם הנץ החמה מעט כדי שלא יתפלל אלא לאחר הנץ החמה שנמצא מתפלל ביום אע"פ שאינו עם הנץ החמה דוקא עכ"ל, **ומבואר מזה דענין ותיקין הוא לכיון ממש להתחיל שמונה עשרה עם הנץ**, וכשאנו יכול לכיון עם הנץ החמה ממש עדיף שיתפלל מעט אחר הנץ החמה, ולכן יקרא קריאת שמע מעט קודם הנץ החמה באופן שכשיגיע לתפלה כבר יהא אחר הנץ החמה, ויש לעי' הא ר' ברונא

א) מגילה כ' א' מתני' אין קורין את המגילה ולא מלין ולא טובלין כו' עד שתנץ החמה וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר, מדאורייתא אין שום יתרון לאחר הנץ יותר מלאחר עמוד השחר, ורק משום דזמן עמוד השחר אינו ניכר כל כך, וזמן הנץ ניכר לכל, לכך אמרו חכמים שלכתחלה יעשו כל אלו רק אחר הנץ החמה, והנה בקרבן התמיד מצאנו שהקדימו לעשותו בהאיר המזרח ולא המתינו לנץ החמה, כדתנן יומא כ"ח א', ובמלחמות ריש ברכות כתב דכל הני דמתניתין שמצותן כל היום ואין בהקדמתן מצוה לכך קבעו אותן לאחר הנץ החמה שזמנו ידוע לכל, אבל תמיד במקדש דכתיב בקר והקדמתן מצוה קבעו האיר המזרח, ואפשר דר"ל דבקר מתפרש תחלת היום, והלכך יש ענין בהקדמה, שהוא יותר תחלה, וגם כיון שאין זמנו כל היום, ראוי יותר להקדים.

והנה בדאורייתא לא מצאנו דבר שתלוי בנץ החמה, ומ"מ חשבון שעות היום לדעת הגר"א קבעו חכמים מהנץ החמה עד שקיעת החמה, שזה זמן ניכר לכל, וגם משתוין בו היום והלילה בניסן ותשרי, ומה

דיומא חד סמיך גאולה לתפלה ולא פסק חוכא מפומיה, על כרחך שלא נהג כן, דאם היה מתפלל סמוך לנץ אם כן כל יומא היה סומך גאולה לתפלה אלא שלא היה מתפלל עם השמש, ומשמע שכל יומא היה מקדים לקרות קריאת שמע וממתין עד הנץ החמה ומתפלל, ולכן לא היה סומך גאולה לתפלה, ויומא חד נזדמן שלא היה צריך להמתין, ושמא נימא דשמח על דסמיך גאולה לתפלה שעם הנץ החמה, כמ"ש תו' ט' ב', אבל אפשר דנהי דיחיד יכול לקרות קריאת שמע ולהמתין מלהתפלל עד שתנץ החמה, אבל לציבור ראוי ללמד שלא ימתינו אלא יקראו קריאת שמע ויתפללו.

והנה כהיום שיש אפשרות לכוון את השעה של הנץ, שפיר נהוג עלמא להשתדל בזה, ויש לדעת דאין בהלכה אלא נץ החמה אחד והוא המבואר בפסחים צ"ד והוא ד' או ה' מילין לאחר עמוד השחר, והוא זה שממנו עד שקיעת החמה ביום בינוני י"ב שעות, ושש שעות ממנו הוא חצות היום, ולכו"ע שעות היום לדעת הגר"א דנחשבים מנץ החמה עד שקיעת החמה, נחשבים מנץ החמה המחושב לפי שטח המישור, ואין להתחשב עם הרים שמסתירים את השמש, ואור היום וחשכת הלילה אינם מושפעים מן ההרים, ולכן גם לענין תפלה דייראוך עם שמש, נמי יש להתחשב עם זה הנץ ככל נץ החמה האמור בגמ', ובירושלמי ברכות פ"א ה"ב אמרו הנץ החמה כדי שתהא החמה

מטפטפת על ראשי ההרים, ור"ל דאע"ג שבמישור שהאדם עומד אינו יכול לראות תחלת יציאת החמה, כל שבראש ההר שבמערב נראה טפטוף החמה היינו נץ החמה, [דמקומות הגבוהים רואים את השמש תחלה ביציאתה, ומאוחר בשקיעתה כמו שאמרו שבת ל"ה ב' אדשימשא אריש דיקלא איתלו שרגא], ובמלחמות משמע דכשרואים הטפטוף הוא כבר אחר הנץ החמה, וכבר עבר זמן קריאת שמע לר"א, ולפי זה המתפללים עם הנץ החמה היינו ביחד עם הטפטוף, וכן נהגו להתפלל בבית מדרשו של מרן זללה"ה כפי הנץ החמה המחושב בשטח המישור.

והמתפללים בזמן שהשמש נראית מעל ההרים המזרחיים המסתירים אותה, וקורין אותו נץ הנראה, יש להם שכר טוב כשאר עמא דירושלים שמתפללים אחר הנץ וסומכים תפלתן להנץ בכל כחן כלשון הרמב"ן במלחמות, ולפעמים עדיפי משאר עמא דירושלים ששם היו גם קורין קריאת שמע לאחר ראיית הניצוצות שבנברשת, ואילו הם לפעמים מקדימין קריאת שמע, ולדעת התר"י דגם לאחר הנץ החמה מיד בסמוך נקרא עם הנץ החמה, הרי גם מקיימין מצות ותיקין, אם קראו קריאת שמע קודם הנץ החמה, אבל לדעת הרי"ף והרמב"ן אין זה עם הנץ החמה, וכן הרא"ש הביא דברי הרי"ף דאין כל אדם יכול לכוון את הזמן כותיקין, ומשמע דכוותיה ס"ל, וכן

בשלוש

לשון הרמב"ם בפ"ג מה' תפלה ה"א
מצותה עם הנץ החמה, מתפרש בפשוטו
ממש עם הנץ החמה.

ועיין לקמן סימן כ' ס"ק י"ב.

(ב) והנה מדברי כולם נלמד דלכתחלה
מצות קריאת שמע לקראה קודם הנץ
החמה וכמ"ש הרי"ף והרמב"ם והרמב"ן
והת"ר, וכדתנן נמי כ"ב ב' בירד לטבול
אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד
שלא תהא הנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא
ואם לאו יתכסה במים ויקרא, ומוקמינן
לה כר' יהושע ולותיקין, וקרוב הדבר דגם
אנשי מעמד הקדימו לקרות עם גמר
עבודת התמיד, וכמ"ש במלחמות דודאי
קראו בזמנה, וטעם איחורם פרש"י ביומא
ל"ז ב' שהמתינו לכלות עבודת התמיד, ואף
דעבודת התמיד אינה אלא שעה כמבואר
פסחים נ"ח א', וכשהתחילו עבודת התמיד
מעט אחר עמוד השחר נמצא דגמרו קודם
הנץ החמה, ולפי זה יתכן היה עדיין לקרא
קודם הנץ החמה, יש לפרש דעסקו
במעמדות עד שבודאי נגמרה כל עבודת
התמיד שהרי היו בריחוק מקום ולכן כבר
הנצה חמה בינתים, ועל זה שנינו ביומא
שם דהקורא עם אנשי מעמד לא יצא ידי
חובתו, ונהי דאין הכונה שלא יצא ממש
אלא שלא יצא ידי חובת הלכתחלה, וכמו
שפירשו הראב"ד והרמב"ן ריש ברכות,
מ"מ למדנו שיש ענין רב בקריאה קודם
הנץ החמה, עד שאפשר להשתמש בלשון

ח

ובמישור

לא יצא ידי חובתו על הקורא אחר הנץ
החמה.

ויש לתמוה לפי זה דנמצא שעשו
נברשת בפתח ההיכל שכשהחמה זורחת
ניצוצות נתזין הימנה כדאמר יומא שם,
כדי דכל עמא דירושלים ידעו שהגיע זמן
קריאת שמע של דיעבד שהוא לאחר הנץ
החמה, כמ"ש במלחמות דניצוצות נתזין
הוא לאחר הנץ החמה, מה ששינונו על זה
לשון לא יצא ידי חובתו, ומפורש מבואר
ביומא שם דעל עמא דירושלים לא אמרו
לא יצא, וגם קשה דלר"א דסוף זמן קריאת
שמע הוא עם הנץ החמה, דנמצא דעשו
נברשת שהגיע זמן קריאת שמע לאחר
שכבר עבר זמנה, ודוחק לומר דר"א פליג
אעובדא דנברשת דבפשוטו לא נעשתה
אלא לזמן קריאת שמע, [ומיהו שמא י"ל
דר"א יפרש דהנברשת הוכיחה על זמן
תפלה, והיו כל עמא דירושלים קורין
קריאת שמע וברכותיה וממתינין לזמן
תפלה עד ניצוצות דנברשת], וראיתי
במאירי ברכות ט' ב' שכתב דאפשר
דאדמימות המזרח גרמה לניצוצות
בנברשת קודם שהנצה החמה, ובזה היה
הכל מתיישב שפיר, אבל במלחמות וכן
בתו' לא כתבו כן, וגם פשטא דמילתא
דהניצוצות נגרמות ע"י החמה ממש.

וצ"ל דאנשי מעמד איחרו הרבה אחר
הנץ החמה, ועל זה אמרו דהקורא עמהם
לא יצא ידי חובתו, אבל הקורא מיד אחר

בשלוש

ובמישור

הנץ החמה, עדיין קיים מצות קריאת שמע כראוי, דענין ההקדמה קודם הנץ החמה הוא משום דכתיב ובקומך ורובא דאינשי קיימי קודם הנץ החמה, ושפיר י"ל דמיד

אחר הנץ החמה נמי עדיין זמן קימה לרוב בני אדם הוא, וקרינן ביה שפיר ובקומך לכתחלה, והיינו שאר עמא דבירושלים, עיי' מלחמות.

סימן ב

הוספות והערות בדברי מרן ז"ל בענין הנץ החמה

(א) מרן ז"ל בברכות ס"ג ס"ק א' כתב דאלו שמתפללים בנץ הנראה יש להם שכר טוב כשאר עמא דירושלים שמתפללים אחר הנץ וסומכין תפילתן להנץ בכל כוחן כלשון הרמב"ן במלחמות, וגם קורין לפעמים ק"ש קודם הנץ המישורי, וכן שלדעת תר"י נחשב נמי ותיקין, אבל לדעת רוב הפוסקים הרי"ף והרמב"ם וכו' אין זה עם הנץ החמה כמבוי פ"ג מתפלה ה"א עם הנץ החמה וזה מתפרש בפשוטו ממש עם הנץ החמה.

ויל"ע בשלמא שאר עמא דירושלים יש להם שכר טוב [אף שלא התפללו בנץ החמה] כיון דלא יכלו לכוין לשעת הנץ ויש להם שכר טוב [כנראה משום זריזין מקדימין למצוות] אבל אלו שמתפללים בנראה הרי יכלו להתפלל במישורי וא"כ עבירה בידם שהפסידו הנץ בידים ולמה מגיע להם שכר טוב על כך, וי"ל דכיון דהם חושבים שכך הדין שהולכים לפי הנץ הנראה ממילא הם כאנוסים שלא יודעים

לכוין לפי הנץ האמיתי שהוא המישורי ממילא לפי שגגתם יש להם שכר טוב.

וכ"ז במי שלא יודע לברר הסוגיא ודעת רבותינו ז"ל, אבל מי שיכול להיכנס לעובי הקורה ללמוד הסוגיא ולהסיק מסקנות אחרות ממה שנוהג בודאי שאם לא עושה כך אין לו שכר טוב אלא להיפך.

(ב) ברשימת הפוסקים שכתב מרן ז"ל יש להוסיף דעת רבנו ירוחם שכתב להדיא "מיד" עם הנץ החמה, ובספר השולחן [לחד מקמאי] הלכות ק"ש כתב נמי ופירוש שהיו גומרין עד גאל ישראל קודם הנץ החמה ונמצא מתחיל להתפלל עם הנץ החמה כדכתיב ייראוך עם שמש, וכן בהלכות תפילה כתב תפילת השחר מצותה שיתחיל להתפלל עם הנץ החמה.

ובהמכתם כתב וההיא דותיקין לא אמר דקרו עם הנץ החמה אלא משום דזמן תפילה בצאת החמה כדמשמע מקרא דייראוך עם שמש והם רוצים לסמוך גאל"ת, ואגב אורחא מבוי דאין שום דין של

בשלוש

תפילה אחרי הנץ אלא זמן תפילה בצאת החמה זה רק בגלל ייראוך עם שמש ענין הותיקין.

וכ"כ בריאקאנטי [סימן ה'] וז"ל מיהו למצוה מן המובחר וכו' שיגמור אותה עם הנץ החמה ויסמוך גאל"ת ויתפלל ביום זהו דעת רב אלפס ורוב גאונים וכו'.

וכן הביא בנמוק"י בשם רבינו האי גאון סמך גאולה ר"ל כותיקין והיינו רבותיה לכיון עם שמש ובסמיכות גאל"ת

ובספר הבתים כתב מצותה שיתחיל לקרות קודם הנץ החמה כדי שיגמור לקרות ולברך ברכה אחרונה עם הנץ החמה ואם איחר וקרא עד שתעלה השמש יצא יד"ח, ומבוי' דמצותה שיגמור גאל ישראל קודם שתעלה השמש, וא"כ על כרחך שמתחיל התפילה מיד בהנץ כדי לסמוך גאל"ת וגם משום ייראוך עם שמש, ואף שיש להתווכח שקצת אחרי הנץ נקרא עם הנץ מ"מ הרי ברור בדברי קמאי ז"ל שצריך לגמור ק"ש וברכת גאל ישראל קודם הנץ וא"כ על כרחך שמתחיל שמ"ע מיד ממילא לא מצאנו שהמתאחר נקרא עדיין עם הנץ.

וזו ראייה אלימתא שכיון שצריך לגמור הכל קודם הנץ א"כ מוכרח דותיקין התפללו מיד ממש ממש עם עליית השמש, שהרי הוכרחו לגמור גאל ישראל קודם עליית השמש, וא"כ זה מה שמצאנו בגמ' שתפילה בנץ זהו מיד לאחר תחילת עליית

ובמישור

השמש באותו רגע שאם ימתין אין לו גאל"ת ממילא אין לנו אלא המבוי' בגמ' שמתחילים מיד ממש עם עליית השמש, וכ"כ בספר מצות זמניות שמשלים ברכה אחרונה וכו' וסומך גאל"ת "בשעת הנץ החמה".

וכ"כ בהמנהגות שזמן ק"ש קודם זריחת השמש סמוך כדי שיסמוך גאל"ת ונמצא מתפלל ביום עם אדמימות החמה, כי כן דרשו וכו' ייראוך עם שמש.

ובאשכול כתב בשם רב שר שלום ותיקין וכו' שבנץ החמה מתחיל עיקר היום ומצוה להתפלל בצאת החמה שנאמר ייראוך עם שמש וכו' הנץ החמה כמשמעו שמבקשת החמה להראות פניה והאדים העולם וכו' נץ תחלת הראות פניה, ומבוי' דזה מדויק בתחילת עליית השמש, שרק תחילת הראות פניה זהו הנץ, וכ"כ הרמב"ן במלחמות וז"ל לותיקין וכו' ובעי תפילה עם השמש כלומר סמוך להנץ מאחריו מיד" והלכך ותיקין גומרין עם הנץ.

ג) והנה הראשונים כתבו שלית כל איניש מצוי לכווני ולמיעבד הכי פירוש לכיון לנץ וכמש"כ הרי"ף, וכ"כ רב עמרם גאון, וכ"כ באשכול ורצב"א בשם רב שר שלום שאין אדם מצוי לכוון באותה שעה, והכוונה שאדם מצוי ורגיל לא יכול לכיון זמן הנץ [ואולי מתפרש שאין אדם מצוי לכיון], ורק ותיקין יכלו לכיון כך, וכ"כ רב

עמרם גאון דהוי מילתא דל"ש ולא כו"ע מצי לכווני כותיקין, וכן הביא בנמוק"י.

והנה אם הנץ הוא מתי שיוצאת חמה מעל ההרים א"כ לא מובן למה כל אדם לא מצי לכוין כן והרי רואה השמש יוצאת מעל ההר שהסתירו, אבל באמת כיון דהנץ הוא המישורי לכן כל אדם לא יכול לכוין כן אם היא מוסתרת ע"י ההרים וגם אם יש לו אופק מישורי לגמרי זה רחוק ולא רואה השמש, אבל אם ניזיל בתר הנץ הנראה הרי היא קרובה לכל אדם שזורחת מעל ההר הקרוב אליו, ולפי סברת הנראה הקובע זה שאין הר שמסתירה בין קרוב ממש בין קרוב קצת בין יותר רחוק אבל לא צריך לראות עד האופק כיון דכל הר יותר קרוב מהאופק שמסתיר עדיין זה לא הנץ, וא"כ כל אדם יכול לכוין מתי הנץ.

אבל לפי המישורי מיושב היטיב, וא"ת א"כ איך ותיקין ידעו, ולא קשיא היא כלל שהיו יודעים כן לפי כמות חוזק האור וזה חכמה גדולה ולא כל אינש יודע כן [וגם החזו"א כשהיה גר בגבעת רוקח קבע תפילת הנץ לפי חוזק האור שבדק בחלון, וסוד ה' ליראיו וזהו הותיקין].

ומרן ז"ל כתב דאור היום וחשכת הלילה אינו מושפע מן ההרים, ועכ"פ פשוט שגם כשיש הר שמסתיר מ"מ אור היום הולך וחזק בנץ החמה המישורי שמיד שיוצאת מעל האופק המישורי הולך וחזק [אף אם יש הרים וזה פשוט] ממילא

הותיקין ידעו מתי הנץ במישור לפי חוזק האור, ואין לומר דסתם אנשים לא מצו לקרוא ק"ש ולגמר הקודם הנץ, וחששו שיגיע הנץ ועדיין לא קרו או לא גמרו ק"ש, שזה נכון, אבל מבוי בראשונים דגם לכוין תפילה בנץ לא מצו למיכווני דהיינו שאף שקורא ק"ש וברכותיה קודם הנץ מ"מ אף שממתין לתפילה מ"מ לא יוכל לכוין התפילה לנץ ממש, וע"ע לקמן ס"ק ה'.

ד ואגב אורחא מבוי כאן בהרבה ראשונים ז"ל שתפילת הנץ הוא רק מצוה מן המובחר, כמבוי בריקאנטי בשם הרי"ף ורוב גאונים, וכן במנורת המאור הלשון יותר הוא טוב וכו' כמנהג הותיקין, וכן ביראים כתב דזה למצוה דהיינו ק"ש כותיקין, וכ"כ בצידה לדרך מצותה וכו' כדי שיגמור ויתפלל בצאת השמש, וכן באשכול ורצב"א שמצוה להתפלל בצאת החמה, וכ"כ בסדר רב עמרם גאון שותיקין זה מצוה מן המובחר, וכ"ז סיעתא גדולה להפרי"ח שהמתפלל קודם הנץ זה לא לכתחילה ובדיעבד אלא בגדר מצוה מן המובחר ודלא כהשו"ע, וכן מפורש ברמב"ן במלחמות שותיקין זה רק מצוה מן המובחר.

ה כבר נתבאר שאלו שמתפללים בנראה מודו שיש ספק מתי זה הנץ אם במישורי אם בנראה, והשתא יל"ע הרי מבוי בראשונים ז"ל שלכתחילה צריך לקרוא ק"ש קודם הנץ וגם הברכות וצריך

בשלוש

ובמישור

יב

לגמור גאל ישראל לפני הנץ וכמש"כ הראשונים שותיקין גמרו גאל ישראל לפני הנץ, וכ"כ ברמב"ם פ"א מק"ש הי"א שצריך לגמור גאל ישראל קודם הנץ, וא"כ יל"ע מ"ט הם לא קוראים ק"ש כולה קודם הנץ המישורי, וכן תיקשי מ"ט לא גומרים גאל ישראל לפני המישורי ואח"כ יחכו לנראה.

והגר"ש דבילצקי זללה"ה באמת נהג לומר ק"ש כולה לפני המישורי אבל עכ"פ תיקשי מאמת ויציב, ובדרך כלל במניני נץ הנראה אולי בקושי גומרים פרשה ראשונה לפני המישורי, ובמנינים שממהרים קצת אף ק"ש כולה קוראים לאחר הנץ וזה תמוה, ומרן ז"ל בס"ק א' כתב וז"ל ואילו הם לפעמים מקדימים ק"ש.

ובאמת מתני' היא בברכות כ"ב ב' ירד לטבול אם יכול וכו' ואם לאו יתכסה במים ויקרא, ומפרשין בגמ' כ"ה ב' שאתיא אפי' כר"י דזמנה עד שלש שעות, מ"מ כיון דותיקין גומרין אותה עם הנץ החמה לכך קורא במים.

וברמב"ם פ"ב ה"ז כתב מי שירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות קודם שתנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא ואם היה מתיירא שמא תנץ קודם שיקרא יתכסה במים שהוא עומד בהן ויקרא, ופירש בכס"מ בשם א"ח בשם הרשב"א שאיירי כאן שקורא ק"ש בלבד ואח"כ כשיוצא מהמקוה מברך הברכות ובלח"מ

פירש שקורא ק"ש עם ברכותיה במים וכן מפורש בתר"י ומבו' דצריך לקרות ק"ש בברכותיה קודם הנץ, נו"ש לדחות דכיון דצריך לקרוא ק"ש קודם הנץ ממילא צריך נמי עם ברכותיה אבל כשגמר ק"ש יל"ד דלא איכפת לן דאומר אמת ויציב לאחר הנץ נולא עולה מן המים בשביל אמת ויציב כדי לקרוא גם אמת ויציב עם ק"ש בלא הפסק], עכ"פ בראשונים מבו' דצריך לומר כל הברכות קודם הנץ, וכ"ה הפשטות דברכות ק"ש זמנם כזמן ק"ש.

והר"מ כתב בפיה"מ דדברי מתני' הם בזריזים וזהירים שהיו שומרים להשלים ק"ש עם הנץ החמה לעלותה פאת מזרח כדי שתהיה התפילה עם עלות השמש וסמכו זה לדבר הנביא ייראוך עם שמש וע"כ יתכסה במים ויקרא, עכ"ד, וכן ברבנו מנוח הביא מפיה"מ שזה מיירי באנשים זריזים וכו' לקרות ק"ש בעונתה.

ומבו' דהר"מ מפרש שהיו גם מתפללים שמ"ע במים, והנה אין כוונת הר"מ דמי שלא זהיר תמיד כותיקין שלא יקרא במים, אלא פשוט לפרש שאפי' בחד פעמי יעשה כן רק כוונת הר"מ לפרש שלכך יש כאן צורך לקרוא במים בגלל דינא דותיקין, וזהו דאמרין בגמ' ודלמא כותיקין ובודאי זה לכל אדם גם בחד פעמי, ותדע שבהלכות פ"ב ה"ז לא חילק ואיירי בכל אדם גם מי שלא זהיר בדרך כלל, ופשוט.

והנה אין כוונת הר"מ בפיה"מ דכל ענין ותיקין זהו רק בגלל שמ"ע בנץ, וגאל"ת, דהא בפ"א מק"ש הי"א כתב דזמן ק"ש לכתחילה קודם הנץ עם ברכותיה ומבו דגם מצד ק"ש עצמה צריך קודם הנץ לכתחילה, [ועיין שו"ע סנ"ח סעיף א' ומשמע קצת שם דזה לא ענין בק"ש אלא רק משום תפילה וסמיכת גאל"ת, וצ"ע], ועיין למרן ז"ל בס"ק ב' שמדברי כולם נלמד דלכתחילה מצות ק"ש לקראה קודם הנץ החמה וכמש"כ הרי"ף והרמב"ם והר"ן ותר"י, וכדתנן במתני' [וזה אם נפרש המשנה שאין מתפלל במים, אז יש ראייה].

ובמ"ב שם ס"ק ו' מבו דמי שקורא משיכיר ממתין לאחר גאל ישראל לנץ [ועיין בה"ל בזה] ואינו סומך, ולפי"ז צ"ע כנ"ל מ"ט באלו שמתפללים בנץ הנראה לא גומרים ק"ש וברכותיה קודם הנץ המישורי.

ויש ליישב מנהגם שכיון שיש ספק [לשיטתם] מתי זה הנץ ויתכן ששפיר עבדי שבירכו גאל ישראל לאחר המישורי ממילא עדיף כך לסמוך גאל"ת ולהתחיל שמ"ע בנראה שמא זה הנץ וזה הייראוך עם שמש וזה עדיף על הענין לברך גם גאל ישראל קודם הנץ המישורי, דאע"ג דאם יעשה כן הרי בטוח קיים הדין דלכתחילה דק"ש עם ברכותיה קודם הנץ מ"מ הרי יפסיד גאל"ת וזה לא כדאי אם יתכן ויש

צד ספק שלא יפסיד גם אם יעשה כן רק קודם הנראה.

מיהו בק"ש אין תירוץ זה דיקרא ק"ש כולה קודם מישורי ויגיד לאט אמת ויציב.

ועדיין צ"ע שיטתם דהרי יש ספק השקול מה זה הנץ וא"כ יתפללו במישורי ויהיו בטוחים שודאי קרו ק"ש עם ברכותיה קודם הנץ, ומה הריווח להתנהג בספק זה לפי הנראה והרי יתכן שמפסידים דין לכתחילה לקרוא הכל קודם הנץ, ומה יפסידו אם גם יתפללו לפי המישורי ואף שנגיד אולי זה לא נץ הרי אותו דבר זה בנראה אולי זה לא נץ ונמצא דאם נוהגים כמישורי יש כאן ודאות של לכתחילה שאומרים ק"ש וברכותיה קודם הנץ, [ואפי' אם נגיד שאסור להתפלל לפני הנץ מ"מ מאי חזית לקיים דין זה רק בגלל ספק ואולי עדיף במישורי כדי לקיים דין לכתחילה של ק"ש וברכותיה קודם הנץ].

ונמצא דאם מתפללים בנראה יש כאן צד שהפסידו תפילת ותיקין ויש כאן צד שהפסידו דין ק"ש וברכותיה קודם הנץ, ואם יתפללו במישורי יש רק צד אחד בלבד שהפסידו ותיקין, ובודאי עדיף כך, ומה עוד שפשוט להלכה שאין שום איסור להתפלל קודם הנץ אלא רק בגלל נץ וזה לא שיקול כאן כשיש לו ספק לפי שיטתם מתי זה הנץ.

ובאמת דין זה שאסור להתפלל קודם הנץ [אם נגיד כך כשיטתם] זה רק לכתחילה [דהא וכולן שעשו משעלה ע"ה

יצאון] ודין זה לקרוא ק"ש עם ברכותיה קודם הנץ זה גם לכתחילה, ומאי חזית.

סוף דבר במישורי זה רק צד אחד שלא התפלל בנץ, ובנראה יש שתי הפסדים א. שאולי לא התפלל בנץ, ב. שאולי קרא ק"ש וברכותיה לאחר הנץ.

ויש לדחות וליישב שיטתם שהאיסור להתפלל קודם הנץ אף שהוא דין לכתחילה מ"מ הוא יותר חמור מהדין לכתחילה דק"ש וברכותיה קודם הנץ, אבל זה כזב ושקר לומר שיש כזה איסור כמו לולב ושופר ומגילה.

והאמת להלכה שק"ש וברכותיה צריך בודאי קודם המישורי וכן צריך בודאי להתפלל שמ"ע במישורי ואין כאן שום ספיקות בזה, ואין שום איסור ח"ו להתפלל קודם הנץ, ויש רק שיקול אחד לא להתפלל אחרי הנץ או לפני הנץ ולהתפלל רק במישורי, דהיינו יש דין לכתחילה או מצוה מן המובחר להתפלל בנץ המישורי, דהיינו שתפילת הנץ זה מצוה מן המובחר או אפי' דין לכתחילה ובדיעבד.

ועוד נראה שגם לשיטת הנראה מ"מ הזמן ק"ש לכתחילה עד הנץ הוא לפי המישורי בלי ספק, דרך בתפילה יש להם ספק וצד שהנראה קובע שרוצים לראות שמש ממש, אבל ק"ש תלויה בנץ האמיתי כמו חצות היום שנקבע לכו"ע לפי המישורי דהיינו תחילת יציאת השמש מהאופק, דרובא קיימי עד המישורי, וזה

גם ראייה כבידה נגד הנראה שנמצא שצריכים לגמור ק"ש עם הברכות קודם המישורי ולהמתין שש דקות לנראה וא"כ אין כאן סמיכות גאל"ת גם לויתיקין עצמן.

ותדע שאם נגיד שזמן ק"ש לכתחילה הוא עד הנראה נמצא דזמן ק"ש עד שלש שעות הוא בתוספת 4.5 דקות שהרי שלש שעות נקבע לפי שעות היום מהנץ עד השקיעה וזה לפי המישורי כמבוי בכל הלוחות, ואף שיש לומר ששלש שעות נקבע לפי המישורי משא"כ סוף זמן ק"ש לכתחילה עד הנץ, נקבע לפי הנראה, מ"מ זה לא יתכן, שהפוסקים שאמרו י"ב שעות מהנץ עד השקיעה וכן אמרו שזמן ק"ש לכתחילה הוא עד הנץ ודאי דיברו על אותו נץ.

וא"כ בדרך משל ביום בינוני יש י"ב שעות של 60 דקות כל אחת, וזמן ק"ש הוא לפי הלוחות 180 דקות אחרי הנץ המישורי [שלש שעות], ואם נגיד שזה לפי הנראה נמצא שבי"ב שעות חסר 6 דקות וכל שעה חסר לה חצי דקה וא"כ כל שעה היא 59.5 דקות וא"כ שלש שעות הם 178.5 דקות, וא"כ סוף זמן ק"ש מהנץ הנראה הוא 178.5 דקות אחרי הנץ הנראה וע"ז נוסף 6 דקות [מהמישורי עד הנראה] ונמצא שבסוף זמן ק"ש יש תוספות של 4.5 דקות שזה יותר 184.5 דקות אחרי הנץ המישורי, וא"כ מוכח שהנץ הנראה הוא זיוף אחד גדול, או יותר נכון טעות אחת גדולה, ומי

ובמישור

ז) מרן ז"ל כתב שם דהרי"ף חולק על רבנו יונה וס"ל שאין הנץ נמשך עד התפשטות השמש בעולם אלא רק רגע אחד שהשמש מתחילה לעלות זהו הנץ ולא אח"כ.

ממילא לדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והרמב"ן המתפללים בנראה אינם מתפללים בנץ כלל.

ונראה דה"ה המתפללים 3 דקות או פחות אחרי המישור כמו בלדרמן אינם מתפללים בנץ כלל דעם הנץ ומיד עם הנץ זה לא סובל זמן של 3 דקות ואמנם לא ידענו בדיוק השיעור.

ויש לזוהר לגמור בדיוק גאל ישראל קודם הנץ דהא יש דין לכתחילה ק"ש וברכותיה קודם הנץ וכמב' בדברי מרן בס"ק ב', וכאן זה זמן מדויק שלא יעבור בשום אופן את קודם הנץ, דהיינו שצריך לגמור גאל ישראל קודם הנץ, משא"כ תפילה בנץ יתכן שדקה אח"כ זה נחשב עם הנץ אבל ק"ש שנייה לאחר הנץ כבר הפסיד הזמן לכתחילה.

והנה החזו"א לא דקדק על השעון, ויל"ע דאכתי צריך לדקדק בגלל ק"ש וברכותיה קודם הנץ, וצ"ע, ובאמת השו"ע בסי' נ"ח לא פסק דין זה אף שהרמב"ם וסיעתו פסקו כן, עכ"פ המנהג כהיום וכן כתב מרן זללה"ה שצריך לדקדק מאוד ולהתפלל מיד עם הנץ, וכתב דכהיום שיש

בשלוש

שיגיד ששלוש שעות לזמן ק"ש מהנץ הוא לפי המישורי, וסוף זמן ק"ש לכתחילה הוא לפי הנראה, זה דבר שלא יתכן לשתיקת הפוסקים בזה, ודיינו שלתפילה יש נץ חדש של הנראה, אבל שגם בק"ש יש שתי נצים זה כבר בלתי נסבל לאמרו ונמצא הנץ הנראה מזויף מתוכו.

ו) מרן ז"ל צידד בס"ק א' שביחיד שמקדים ק"ש ימתין לנץ ולא יסמוך גאל"ת משא"כ בציבור ראוי ללמדם שלא ימתינו אלא יתפללו ויסמכו גאל"ת לפני הנץ, ויל"ע דמ"ל יחיד מ"ל ציבור, אם ענין תפילה בנץ יותר חזק מגאל"ת מה לי יחיד מ"ל ציבור, והנה להפריח אולי י"ל כן אבל להשו"ע הרי תפילה שלא בנץ זה בדיעבד וא"כ גם בציבור כן ולא יעשו בדיעבד.

כתב מרן שם דבראשי ההרים המערביים רואים את השמש תחילה ביציאתה, ויש להוסיף שרואים כך גם כשיש עננים קלושים שהשמש זורחת עליהם בשעת הנץ, מיהו העננים הללו יותר גבוהים מההרים וא"כ אולי זה עוד לפני הנץ, ויל"ע דגם בהרים יש גבוהים יותר ויש גבוהים פחות, וצ"ע בזה.

וי"ל דכוונת הירושלמי דמי שלא יודע באופן אחר מתי הנץ, שיעשה עפ"י ראשי ההרים ואף אם ההר גבוה מאוד ויוצא שיקדים להתפלל לפני הנץ מ"מ זה מה שיש בידו.

אא"כ הוא קצר רואי שלא מצליח לראות עד האופק.

(י) ברש"י ט' ב' ד"ה מתפלל ביום פירש דהנה"ח לדברי הכל יום הוא, ויל"פ דאין כוונת רש"י שיש דין ביום בתפילה, דפשוט לא כך, אלא רש"י בא לפרש למה תניא בברייטא מתפלל ביום ומהו לשון ביום והו"ל למיתני ונמצא מתפלל בנץ או מתפלל עם השמש, ולכן מפרש רש"י דעד הנץ מיקרי לילה לאינשי ובתחילת הנץ כבר ניכר לכולם שזה יום וממילא פירוש המילה ביום היינו הנץ החמה שיש ענין גדול להתפלל שמ"ע בנץ החמה, וביום והנץ החמה זה אותו פירוש, ורש"י ברי"ף כתב ונמצא מתפלל ביום כלומר בתחלת היום שאין לזה המשך אלא ביום מתפרש כאן דוקא בתחילת היום בתחילת הנץ, וכן מוכרח דלא יתכן שרש"י ימציא שיש דין של תפילה ביום שלא הוזכר כן בשום מקום, גם לא יתכן שענין הנץ זה בגלל זריזין, אלא פשוט שרש"י בא לפרש הלשון ביום שזה הוראה על הנץ החמה שהיום ניכר מהנץ ואילך ולכולם לכל האנשים זה כבר ניכר להדיא כיום ואין שום מחלוקת דמעה"ש זה יום לכל דיני התורה ואיך כותב רש"י דלכו"ע וכו' כאילו זה מחלוקת, אלא פשוט הכוונה שלעולם לאנשים זה נראה יום ודאי מהנץ וקודם לכן הם מסופקים אם זה לילה או יום, וממילא זהו דתניא ונמצא מתפלל ביום, וזה דלא כמש"פ לקמן סימן ג' ס"ק ג' שיטת רש"י.

שעונים ואפשר לכוון הנץ במדויק כך צריך לעשות.

וע"ע דינים והנהגות פ"ד דין ט"ז י"ז, ויל"ע למה לא דן שם על ק"ש וברכותיה קודם נה"ח.

ויל"ד שקודם הנץ אפי' חצי דקה לא אריך דאף דעם הנץ י"ל שחצי דקה אח"כ זה נקרא עם הנץ אבל פשיטא שחצי דקה קודם הנץ לא הוי עם שמש.

והמנהג כהיום וכן נהג מרן זללה"ה לכוין הנה"ח עם השעון ודלא כמב' בדינים והנהגות שם, וכן נוהגים כל ישראל.

(ח) ואלו שעושים כמו לדרמן אף אם גומרים ק"ש קודם הנץ המישורי מ"מ אמת ויציב אומרים לאחר הנץ וא"כ מפסידים הדין לכתחלה דק"ש וברכותיה צריך קודם הנץ, דאף אם נגיד שכמה דקות אחרי המישורי זה עדיין נחשב עם שמש מ"מ יש כאן ברכת אמת ויציב אחר הנץ וזה בדיעבד.

ולהלכה אפי' דקות ספורות כבר הפסיד הנץ, ולא התפלל ותיקין.

(ט) כתב מרן בס"ק א' דהירושלמי איירי בראשי ההרים שבמערב וממילא אע"ג דבמישור שהאדם עומד אינו יכול לראות תחלת יציאת החמה וכו', והכוונה שבגלל ההרים שבמזרח שמסתירים אינו יכול לראות השמש יוצאת מהאופק אבל במקומות שאין הרים ודאי יכול לראות

וכן הוא הלשון באשכול, ותיקין וכו' שבנץ החמה מתחיל עיקר היום ומצוה להתפלל בצאת החמה שנאמר ייראוך עם שמש וכו', ומבו' דבא לפרש לשון ביום וזה פירושו שבנץ מתחיל עיקר היום, ולעולם כתוב כאן רק ונמצא מפלל בנץ וזה נקרא ביום וקודם הנץ נקרא עונת לילה, ממילא לשון הברייתא ונמצא מתפלל ביום הכוונה בנץ החמה.

יא) כתבו תר"י דהצריכוהו לקרוא במים עם הברכות ואף שאינו סומך גאל"ת מחשש שאם תנץ החמה יעבור זמן ק"ש לכתחילה וממילא גומר גאל ישראל בתוך המים קודם הנץ ואח"כ עולה מן המים ומתלבש ואין לך הפסקה גדולה מזו ואפ"ה כך עדיף.

ומבו' בתר"י דזמן תפילה של הנץ נמשך מתחילת הזריחה עד סוף עליית השמש והתפשטותה בעולם, מיהו זמן ק"ש לכתחילה הוא עד תחילת הנץ בתחילת הזריחה ממש, ולכן הותיקין הקפידו לדקדק לגמור גאל ישראל קודם תחילת הנץ כדי שיקראו ק"ש עם ברכותיה בזמנה לכתחילה שזה קודם הנץ והתחילו שמ"ע מיד בתחילת הנץ [תחילת עליית השמש] כדי לסמוך גאל"ת אבל מצד תפילה עם שמש יש מרחב זמן של 10 דקות או יותר מהזריחה עד לאחר שנתפשט השמש בעולם, ורק בגלל ק"ש הוצרכו לכל זה לדקדק לגמור גאל ישראל קודם הנצה

וממילא בשביל לסמוך מוכרחים להתחיל שמ"ע אז ואם יטעו פעם אחת וכבר עבר זמן ק"ש דרבנן לכתחילה כיון שכבר היה תחילת הנץ מ"מ לא עבר זמן ק"ש של תורה.

וכשמגיעים לגאל ישראל בתחילת הנץ משם ואילך הוא זמן תפילה של הנץ ונמשך מספר דקות עד לאחר התפשטות השמש בעולם, אבל צריך לסמוך גאל"ת ממילא מוכרחים להתחיל מיד בתחילת הזריחה.

ויש כמה לשונות בתר"י דזמן ק"ש לכתחילה עד סוף הנץ, וזה ט"ס ולא יתכן דמפורש בתר"י שזמן ק"ש לכתחילה קודם תחילת הזריחה, וצריך לגרוס כמבו' בהגהות וציונים ולמחוק תיבת סוף והותיקין הקפידו לגמור גאל ישראל קודם תחילת הזריחה כי זה סוף זמנה לכתחילה ולכן הוכרחו משום גאל"ת להתחיל מיד שמ"ע אף שענין תפילת הנץ נמשך [לדעת תר"י בלבד] עוד מספר דקות אחר תחילת הנצה.

וכן מפורש בדברי מרן ז"ל שלתר"י ק"ש קודם הנה"ח היינו גם עם ברכותיה.

ומבו' בתר"י שגם להרי"ף כן וזה דלא כמרן ז"ל שנקט בדעת הרי"ף שזמן תפילת הנץ אך ורק עם תחילת הנץ ממש ולא נמשך עוד מספר דקות עד לאחר שנתפשט השמש בעולם.

יב) מלשון הרי"ף ואפ"ה מצוה למיקרי קודם הנץ החמה מעט כדי שלא יתפלל אלא לאחר הנץ החמה וכו', ומבוי דאם לו יצויר קורא ק"ש מוקדם יותר יצטרך להתפלל שמ"ע קודם הנץ משום סמיכת גאלי"ת ומבוי דגאלי"ת עדיף מתפילה בנץ לדעת הרי"ף.

והרמב"ן במלחמות כתב לא כך שאלו שלא יכולים לעשות כותיקין מקדימין וקורין ק"ש ולא התפללו אלא עם השמש לפיכך לא היו סומכים גאלי"ת, ומבוי דס"ל דתפילה בנץ עדיפה על מיסמך גאלי"ת.

ומבוי במלחמות שיש שתי דרגות ושלש יש אנשים שלא יכולים לקרוא ק"ש ברגע אחרון ולכוין להתחיל שמ"ע עם הנץ ולכן הם קוראים יותר מוקדם ולא סומכים גאלי"ת והם יודעים לכוין להתחיל שמ"ע בנץ, ויש אנשים שלא יודעים לכוין כן, אלא מתחילים ק"ש אחר הנץ [או גם יוצר אחר הנץ] וסומך תפילה להנץ כמה שיכול, ויש הותיקין שיודעים לכוין הכל גם ק"ש ברגע האחרון וגומרים גאל ישראל רגע לפני הנץ וסומכים גאלי"ת ומתפללים בנץ ממש מיד, ומבוי שיש ענין כזה לסמוך התפילה להנץ כמה שיכול, והרמב"ן לא סובר כתר"י שהנץ נמשך עד גמר התפשטות השמש, ובכל זאת יש ענין להסמך תפילה להנץ כמה שיכול, ויל"ע כמה זמן יש ענין זה אחר הנץ, עכ"פ מי שמסמך זה עדיף מלפני הנץ אבל אם כבר בין כך יעבור הזמן הזה

כבר אין שום חילוק אם יתפלל קודם הנץ או אחריה שלא בסמוך לה דזה וזה שווים.

ויל"ע מה הסברא להסמך להנץ כל זמן שנקרא סמוך וי"ל דסמוך יש בו קצת ענין ייראוך עם שמש ולא בגלל זריזים [שג"ז ענין] אלא שיש בזה ריח הנץ עדיין כל זמן שנקרא סמוך.

יג) ונראה דהרמב"ן מפרש הרי"ף כך, דלית כל אינש וכו' פירוש שלא יכולים לכוין לגמור גאל ישראל בדיוק בנץ אלא יעשו כך שיקראו ויתחילו ק"ש קודם הנץ מעט וישתדלו להספיק קודם הנץ כמה שיכולים [וזה דין בק"ש משום דרובא קיימי קודם הנץ] ואח"כ יקראו פרשה שנייה או שלישית ואמת ויצבי אחר הנץ וכל שהוי סמוך להנץ יש בו ריח עם שמש ועדיף מכלום, אבל לא יתפללו לפני הנץ כי ודאי עדיף קצת ייראוך עם שמש מכלום שאם יגמור גאל ישראל לפני הנץ הרי יצטרך להתפלל שמ"ע קודם הנץ דמיסמך גאלי"ת עדיף מהנץ ולא יהיה לו כלל ייראוך עם שמש [ואם נגיד כהרמב"ן שיצטרך לחכות עם התפילה [ולא יסמוך] ונגיד שיודע לכוין להתפלל בנץ צ"ע למה לא יעשה כן], ואע"פ שבאופן זה מתאחר עם קצת מהק"ש וברכת אמת ויצבי אחרי הנץ מ"מ כך עדיף, שבאופן זה הוא מתפלל סמוך להנץ ויש לו ריח של ייראוך עם שמש, וזה עדיף, וכיון שק"ש דאוי שהיא פרשה ראשונה קרא לפני הנץ, כך יעשה,

דאפיי סמוך להנץ עדיף בשביל כך לוותר על גמר ק"ש ואמת ויציב קודם הנץ.

והנה לתר"י אם יעשו כנ"ל הם מרויחים את הנץ ממש [אם יתחילו שמ"ע לפני גמר התפשטות השמש בעולם או מיד בגמר זה גם טוב], אבל להרמב"ן זה לא נץ, דנץ הוא מיד עם הנץ ומ"מ יש מושג של סמוך להנץ שזה גם כן קצת ענין וריח ייראוך עם שמש.

ובמקום אחר פירשנו הרי"ף אליבא דתר"י שסובר הרי"ף כוותיה ולמה שנתבאר עכשיו אין הדבר כך אלא הרמב"ן מפרש הרי"ף שהנץ זה מיד ממש, ורק יש סמוך להנץ שזה קצת ענין נץ.

כתבו תר"י אין לחוש לזה [שקצת ק"ש ואו"י אומר לאחר הנץ] שיותר טוב שיקדים הנץ החמה מעט, פירוש שיקדים לקרוא לפני הנץ מעט וכו' שמא תעבור שעת ק"ש ולכך צריך לעשות בענין שלכה"פ פרשה א' יקרא לפני הנץ, וצ"ע הלשון דהא לפי דעת הרי"ף אלו שלא יודעים לכוין הם קוראים ק"ש יותר מאוחר מהותיקין, שהותיקין גומרין גאל ישראל בנץ, והם גומרים לאחר הנץ ומפסידים את הנץ העיקרי.

ומרן ז"ל פירש הרי"ף כהרמב"ן [ולא הביאו כאן].

ויל"פ הרי"ף שקורא כולה ק"ש קודם הנץ [ולא רק פרשה א' כדפי' תר"י] עכ"פ

מבו' ברי"ף שהוא מפסיד עיקר הנץ כיון דגומר גאל ישראל לאחר הנץ, ורואים מזה שאפ"י במספר דקות איחור זה כבר לא הנץ [ומישהו המציא סברת הכרס ש-5 דקות זה עדיין נקרא עם הנץ, וליתא כלל ומבו' ברי"ף לא כך, שהרי כתב מפורש שמפסיד הנץ [מי שלא יודע לכוין] כיון שאמר קצת מק"ש ואמת ויציב אחר הנץ, אלא שיש מושג בהלכה של סמוך להנץ שזה ענין מסויים וענף בייראוך עם שמש.

יד) ומרן ז"ל הוכיח מרב ברונא שמשמע ומפורש כמעט בגמ' שכל יום לא סמך ויומא חד סמך וא"כ מוכח שהקורא ק"ש עם ברכותיה קודם הנץ ממתין לתפילה לנץ ואינו סומך, והקשה מזה על הרי"ף.

עכ"פ מבו' בגמ' דרב ברונא לא יכל לכוין כותיקין ויומא חד נהג כותיקין [שכך יצא לו] ולא פסיק חוכא מפומיה, ואינו נזק ע"ז נאמר כמש"פ תוס' ד"ה כל, והיינו שאינו נזק כל היום מי שנוהג כותיקין, ומי שרק מתפלל שמ"ע בדיוק בנץ [ולא סמך גאל"ת כי גמר גאל ישראל מוקדם] עליו לא נאמר, ומי שסמך ולא התפלל בנץ עליו לא נאמר ורק בקיים תרווייהו נאמר עליו.

והנה רב ברונא ידע לכוין תפילה בנץ כל יום ורק לא סמך כי גמר מוקדם גאל ישראל והמתין, וזה לא ראייה לא לנץ המישורי ולא לנראה, שלפי חוזק האור ידע מתי זה הנץ אבל א"א לתכנן ק"ש

בשלוש

ובמישור

הטעות דמתקרי נץ לדרמן, ונזכה במהרה לעמך כולם צדיקים בב"א.

[ועלינו] לציין כאן שביהכ"נ לדרמן שהוא בית הכנסת חזון איש [בבחינת שף וייתב בנהדרעא] הוא סמל של ביהכ"נ קודש קדשים, ביהכ"נ של מבחר גאוני הדור בעבר ובהווה תלמידי החזו"א ותלמידי תלמידיו, וכולו מושתת על דקדוק ההלכה הצרופה ומנהגי ישראל, **אבל אין לזוז מהאמת שהנץ שם אינו נץ כלל והוא טעות גמור ואסור להתפלל כך**].

(טו) יעויין בדברי מרן משה"ק על הרי"ף מרב ברונא, ולכאוי י"ל דהרי"ף מודה שתפילה בנץ עדיפא על מיסמך גאלי"ת רק הרי"ף איירי באנשים שלא יכולים לכוין תפילה בנץ וממילא אף אם יקדימו ק"ש וגאל ישראל ולא יסמכו ויחכו לנץ זה לא יעזור כלום כי הם לא יכולים לכוין הנץ [ומוכח כמישורי], ועליהם הורה הרי"ף שעדיף שיתקרבו לנץ ואז יקראו ק"ש ואף שיגמרו אח"כ קצת יהיה להם מעלה של סמוך להנץ שזה גם ענין, וזה מבו' במלחמות שיש אנשים שלא יודעים לכוין הנץ ויש אנשים שיודעים לכוין הנץ ורק לא יודעים לכוין כותיקין [לגמור בדיוק בנץ].

ולזה הציע הרי"ף שעדיף סמוך לנץ ולגמור גאל ישראל אחר הנץ מכלום, ואז גם יהיה סמיכת גאלי"ת אבל לא זה השיקול אלא מכיון שבין כך לא יודעים

וברכותיה עפ"י זה ולגמור בדיוק בזמן זה, וכן לפי הנראה א"א לכוין ק"ש וברכותיה עפ"י זה לגמור בדיוק כשיראה השמש ולכן גמר קודם כי לא רצה להפסיד תפילה בנץ בדיוק דאם ימתין לרגע האחרון יגיע הנץ והוא לא יגמור עדיין ק"ש וכו' ונמצא שהפסיד את הנץ.

ולתר"י שהנץ נמשך עד גמר עליית השמש והתפשטותה בעולם, אם נגיד שהנץ זה הנראה א"כ שפיר יראה השמש ויגמור גאל ישראל במשך עליית השמש והתפשטותה, אבל גם אם זה במישורי קשיא על תר"י שהרי על כרחך הוא ידע לכוון תפילתו לנץ [דרכ לא סמך] וא"כ אם זה נמשך יכול לגמור גאל ישראל כל יום בתוך משך זמן העלייה ברקיע אחרי שיועד מתי הנץ, ורק אם תפילה בנץ הוא רגע אחד של הנץ בלבד הוכרח רב ברונא להקדים ולא לסמוך בכל יום, וצ"ע.

ובזמננו אפשר דרא ויש שעון וכולם זוכים להתפלל כותיקין אם מתפללים במישורי.

והרמב"ן כתב דלכשיתקיים מקרא שכתוב ועמך כולם צדיקים יהו כל ישראל כותיקין ולא יהו לעולם נזוקין, [ומבו' ברמב"ן שאינו נזוק זה לא רק על המתאמץ מאוד לכוין כותיקין אלא גם אם זה נחלת הכלל [עפ"י השעון] מ"מ אינם נזוקין].

ובדורנו עדיין לא זכינו לכך כיון דהרבה מתפללים בנראה, או בנץ של

בש'לום

לכוין בנץ ממילא יתחילו קודם הנץ ויגמרו
אחר הנץ ויתפללו עכ"פ בסמוך להנץ, אף
שכבר השמש זורחת בעולם, מ"מ עדיף כך.

משא"כ רב ברונא ידע לכוין בדיוק
מתי הנץ ורק לא ידע לכוין כותיקין שהגאל
ישראל יהיה בדיוק קודם הנץ ממילא ודאי
שכדי שיתפלל בנץ ממש דוחים גאל"ת וכך
עשה רב ברונא כל יום שלא סמך גאל"ת
והתפלל בנץ ממש, שלפי חוזק האור ידע
בדיוק מתי הנץ.

ולפי"ז הרי"ף מודה שהנץ עדיף על
סמיכת גאל"ת.

ומדכתב הרמב"ן שיש אנשים שלא
יודעים לכוין הנץ על כרחך זה במישורי
דבנראה הרי נראה ואין לך אדם שלא יכול
לכוין כך.

טז) יש להקפיד טובא באלו שקוראים
ק"ש סמוך לסוף זמנה שצריך לגמור גאל
ישראל קודם סוף זמנה, כמב' בראשונים
בסוגיין שזמן ק"ש לכתחילה קודם הנץ
וצריך שגם ברכת אמת ויציב תהא קודם
הנץ, אף אם אין הנידון בגלל תפילה בנץ.

יז) בלשונות הפוסקים מב' דהנץ נקרא
כשיוצאת השמש מהאופק המזרחי, ואם
נילך לפי הנראה, זה לא תלוי באופק אלא

כא

ובמישור

גם בהר קרוב שמסתיר עדיין זה לא נץ,
ומוכרח שהולכים לפי המישורי ותלוי
באופק בלבד.

יח) כתב רבנו יהונתן ז"ל מפרג אקרא
דכתיב באיכה סכותה בענן לך מעבור
תפילה, שאם היו מתפללים בנץ ביום
החורבן ביהמ"ק, לא היה נחרב ולכן
הקב"ה עשה שיהיה מעונן ולא יראו
השמש, ולא יוכלו להתפלל ותיקין, וזהו
סכותה בענן לך מעבור תפילה.

והכוונה שאלו שרואים השמש באופק
המזרחי [שאין הרים שמסתירים] הרי
כשמעונן לא רואים.

ואלו שההרים מסתירים מ"מ יודעים
מתי הנץ לפי חוזק האור, וכשמעונן א"א
לדעת עפ"י זה.

ובירושלים הנראה הוא לפני המישורי
ואפשר להתפלל אז כמש"כ מרן זללה"ה
כיון דיש שמש אבל כשמעונן אי אפשר
לדעת כלום לא במישור ולא בנראה.

ומ"מ מסתמא כוונת רבנו יהונתן ז"ל
לאו דוקא בירושלים אלא בכל הארץ.

סימן ג

בדין הנץ החמה המישורי והנראה

הזריחה קודם הנץ ממש כמבוי בהמשך דבריו רבנו, ובהכרח כמש"כ בהגהות וציונים [בשם א"י] דתיבת סוף ט"ס הוא].

וסתם בני אדם אם יצמצמו לגמור גאל ישראל קודם הזריחה כמו שראוי לעשות יש לחוש שיפסידו ופתאום תנץ החמה והם עדיין יהיו קודם ק"ש ולכך לא היו מצמצמים אלא קוראים פרשה א' בזמן שהוא בודאי קודם הזריחה וסגי מעיקר דינא בפרשה א' קודם הנץ ואח"כ לאחר הזריחה היו ממשיכים פרשיות ב' וג' ואמת ויציב והתפללו עם התפשטות השמש בעולם שג"ז נקרא ייראוך עם שמש.

משא"כ ותיקים שזה מלשון מפולפלים ומיוחדים שיודעים לכוין הזמן ואינם בחשש שפתאום תהא הנץ ועדיין לא קראו ק"ש אלא ידעו לחדד הזמן ולגמור גאל ישראל קודם הזריחה כדין דק"ש עם ברכותיה קודם הנץ, ומיד בזריחה התפללו שמ"ע וגם זה הוי ייראוך עם שמש עם סמיכת גאל"ת וקריאת ק"ש כולה קודם הנץ עם ברכותיה הכל קודם הנץ.

ונמצינו למידים שאפי' לותיקים זמן ק"ש לכתחלה משיראה את חבירו ברחוק ד"א ויכירנו עד (סוף) הנץ החמה ובדיעבד

א ברכות ט' ב' אמר אביי לק"ש כותיקין דאר"י ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה וכו' א"ר זירא מאי קראה ייראוך עם שמש, ויל"ע מה הענין להתפלל בנץ, ובמאירי כתב ומה שהיו מכוונים להיות תפלתם בהנץ החמה הוא מפני שבאותו זמן רוב האומות נכשלות אחר עבודת השמש והיו ישראל קובעים תפלתם באותו זמן, עכ"ד, ומש"כ באותו זמן הכוונה בשעת הנץ, ולדברי המאירי נמצא לכאוי שאם אין העכו"ם עובדים לשמש אין ענין להתפלל בנץ, וע"ע לקמן ס"ק ט"ז.

ובגמ' ז' א' תנא משמיה דר"מ בשעה שהחמה זורחת וכל מלכי מזרח ומערב מניחים כתריהם בראשיהם ומשתחוים לחמה מיד כועס הקב"ה.

ב דעת תר"י שייראוך עם שמש יש לו שתי זמנים ושתייהם לכתחילה א. בזריחת השמש ב. הזמן נמשך מזריחת השמש עד שנתפשט השמש בעולם, ובין בזה ובין בזה הוי ייראוך עם שמש, ויש דין מיוחד שזמן ק"ש לכתחילה הוא אך ורק קודם זריחת השמש [ולשון תר"י שזמנה לכתחילה עד הנץ החמה ותיבת סוף נמחק, דרך לגבי תפילה נמשך הנץ עד שתתפשט השמש בעולם אבל לגבי ק"ש הזמן הוא עד

בשלום

וכו' עד שלש שעות, וזה לשון תר"י וצריך למחוק תיבת סוף כנ"ל.

ומי שאין חושש לסמוך גאל"ת קורא אותה לכתחילה משיכיר וגומר גאל ישראל ואח"כ מתפלל בנץ, [ויל"ע מה הפירוש שאינו חושש הא צריך לחשוש, שיש דין לסמוך גאל"ת].

ונמצא דלסתם בני אדם לא מחכים לרגע האחרון אלא קורין ק"ש לכה"פ פרשה א' בזמן שבטוח יהיה קודם הנץ ואח"כ מפרשה שניה עד גאל ישראל ממשיכים להגיד ובינתיים זורחת השמש, ואינם מכוונים להתפלל מיד עם הזריחה אלא מכוונים שהזריחה תהא בזמן זה המורחב מפרשה שניה עד גאל ישראל ובנתיים מתפשטת השמש ושפיר מיקרו שמתפללים עם שמש, אבל יש בזה חיסרון שפרשה ב' ג' וברכת אמת ויציב אחר הנץ הזריחה אבל לא חששו לזה דמוטב כך משיפסידו ק"ש לגמרי שתהא אחר הנץ משא"כ ותיקין היו בקיאים בדקדוק הזמן ולא היה חשש אצלם שיפסידו פרשה א' לאחר הנץ אלא הכל עשו קודם הנץ בדקדוק רב והידרו לכתחילה לגמור גם גאל ישראל קודם הזמן [כדין זמן ק"ש לכתחילה] והיו מתפללים מיד בזריחה.

עכ"פ מבוי דיש ענין ייראוך עם שמש להתפלל עם הנץ בזמן הזריחה עד סוף התפשטות השמש בעולם, וזה בערך 10 דקות או יותר, דצריך לחשב זמן אמירת

כג

ובמישור

פרשה ב' ג' וברכת אמת ויציב וכן צריך להיות בטוח שאומרים פרשה א' קודם הזריחה ומקדימים קצת כדי להיות בטוחים שיקראו פרשה א' קודם הזריחה, ובפרשה ב' ג' וברכת אמת ויציב אומרים לאט ומאריכים עד שמתפשטת השמש בעולם ואז עומדים לתפילה עם ההתפשטות, ויכולים גם להתפלל קודם גמר ההתפשטות, בין הזריחה לגמר ההתפשטות.

ואפשר להתפלל בין הזריחה עד גמר ההתפשטות כל זמן זה נקרא נץ החמה לדעת תר"י, דהיינו שתחילת שמ"ע יהא בזמן זה.

ועוד דמפורש בדברי תר"י שגם אם היו קוראים כל ק"ש לאחר הזריחה הוי שפיר ייראוך עם שמש עד לאחר שנתפשט השמש בעולם וא"כ זה ודאי לכה"פ כ-10 דקות, וע"ע לקמן סימן כ' ס"ק ח'.

וזה ודאי ייראוך עם שמש משמע שיש בזה ענין בפנ"ע ולא רק משום סמיכת גאל"ת וק"ש קודם הנץ.

ושאר העם היו עומדים שמ"ע קודם גמר התפשטות השמש בעולם, ושו"ר דלשון תר"י לאחר שנתפשט השמש בעולם וזהו ייראוך עם שמש, עכ"פ צריך להתפלל מיד לאחר ההתפשטות או קודם לכן באמצע בין הזריחה להתפשטות או מיד עם הזריחה וכולם נקרא ייראוך עם שמש.

ולא נתבאר בדברי תר"י מה הענין של עם שמש וי"ל כסברת המאירי, ויתכן לומר שהגוים עובדים לשמש לאחר שמתפשטת בעולם ממילא אז זה הזמן של ייראוך עם שמש, עכ"פ גם בזריחה ממש הוי שפיר ייראוך עם שמש כמנהג ותיקין, ויתכן לומר שיש גוים שעובדים לשמש עם הזריחה ויש לאחר התפשטות השמש.

ויל"ע בלשון תר"י ואע"פ שאינו מכוין בענין הנץ החמה שיהיה כשמגיע לגאל ישראל אין לחוש לזה שיותר טוב שיקדים הנץ החמה מעט וכו', עכ"ד, ויל"ע הא זה עם שמש כמו שהסביר רבנו ז"ל ולמה זה רק יותר טוב ומשמע שיש בזה קצת חיסרון שמתפללים לאחר הזריחה, וצ"ע.

ונמצא לדעת תר"י שהמתפלל חמש דקות וקצת יותר עד 10 דקות [או יותר עיין סימן כ' ס"ק ח' דתלוי בזמן שיש אדמימות השמש], לאחר הנץ המישורי דהיינו לאחר הזריחה עדיין נקרא ייראוך עם שמש שזה מבוי בתר"י להדיא שגם הקורא כל ק"ש ואמת ויצב לאחר הזריחה מיקרי ייראוך עם שמש, וזה לדעת תר"י.

ג) ורש"י פירש שותיקין זה ענוים ומחבבין מצות ויש ענין להתפלל מיד בתחילת היום שזה הזריחה ממש שאז לדברי הכל יום הוא וכלשון ר"י בגמ' בסוגיין ונמצא מתפלל ביום, [ותר"י מפרשים בגמ' בסוגיין ונמצא מתפלל ביום מהזריחה ועד לאחר התפשטות השמש

דהיינו דותיקין ודאי התפללו מיד בזריחה אבל הענין להתפלל ביום הכוונה עד לאחר התפשטות השמש], ורש"י מפרש שהם התפללו מיד בתחילת היום מיד בזריחה.

וברש"י מגילה כ' א' פירש הדין דאין קורין את המגילה ולא מלין ולא טובלין וכו' עד שתנץ החמה שיצא מספק לילה, ומעשה"ש יממא הוא אבל לפי שאין הכל בקיאים בו צריכין להמתין עד הנץ החמה.

ורש"י בסוגיין מפרש עם שמש כלומר כשהשמש יוצא היינו עם הנץ החמה, ומשמע דלא כתר"י אלא בעינן כשהשמש מנצנצת באותו זמן ממש, וכולם רואים שזה יום עם הנץ החמה והם היו מקפידים להתפלל מיד שמגיע זמן התפילה, ומש"כ רש"י לדברי הכל יום הוא אין הכוונה שיש מחלוקת בזה אלא שאין הכל בקיאים בו שזה כבר יום ורק בנץ כו"ע בקיאים שזה יום, ממילא תחילת זמן התפילה ביום והוא בנץ בזריחה ממש.

ורש"י פירש ייראוך עם שמש על ק"ש וצ"ע דהא מבוי בגמ' דקאי על תפילת יוצר כמש"פ רש"י כ"ט ב' כדהעיר בב"ח, וי"ל דכוונת רש"י דבאמת ייראוך עם שמש קאי אתרווייהו גם על ק"ש וגם על תפילה, ועדיין צ"ע, ומפורש ברש"י מאי קראה דמצוה להתפלל עם הנץ החמה ומבוי דקאי על תפילה.

ומדברי רש"י למדנו דתפילה אחר הנץ עדיפא מתפילה קודם הנץ שאף שאין

דאו' או מדברי קבלה כמו במגילה, ולא חששו על מ"ע דרבנן.

וברכות לבטלה איסורם רק מדרבנן.

מיהו גם בק"ש דאו' לא תיקנו ביום כלל, וי"ל משום שצריכים להתפלל בנץ ולסמוך גאל"ת ולכן לא תיקנו [מיהו גם לר"ת שק"ש אחר הנץ זה לא בגלל תקנה של ביום].

ואין לומר דתיקנו משיכיר משום שלא יטעו בקודם עה"ש, דמבוי' במ"ב סנ"ח ס"ק ב' דהטעם דתיקנו משיכיר כיון דרובא דאינשי לא קיימי עד משיכיר, ועוד מפני שקבעו פרשת ציצית בק"ש וכתוב בה וראיתם אותו לפיכך קבעו חכמים זמנה משיכיר בין תכלת ללבן, עכ"פ מבוי' במ"ב שאין שום דין של ביום גם בק"ש דאו' וגם המשיכיר זה מסיבות אחרות ולא מחשש שיקרא קודם עה"ש.

המצוות הנוהגות ביום לאחר הנץ היינו מרגע הזריחה ממש, ול"צ לחכות להתפשטות השמש בעולם גם לתר"י שגם זה נקרא נץ מ"מ במצוות הכל תלוי ברגע הזריחה.

(ד) ט' ב' דאמר ר"י ותיקין היו גומרין אותה עם הנה"ח תנ"ה וכו', אפשר דר"י קאמר כדי שיסמוך וכו' ונמצא מתפלל ביום אלא דהגמ' קיצרה דברי ר"י כיון דמבוי' ממש כדבריו בברייתא, ועיין כ"ו א'.

מקיים בזה ייראוך עם שמש [דהא מתפלל אחר הנץ] מ"מ מתפלל ביום ולא בזמן שהוא כאילו ספק לילה, מיהו לא מצינו איסור בזה דלא תנן במגילה שאין מתפללין עד שתנץ החמה, ופשטות מתני' דקורא משיכיר ואומר אמת ויציב וסומך גאל"ת והכל קודם הנץ, דכיון שסומך על כרחך מתפלל קודם הנץ, אלא שמצוה בעלמא להתפלל לאחר הנץ, וכן מצוה להתפלל בנץ ממש.

ונמצא לדעת רש"י תפילה אחר הנץ עדיפא מתפילה קודם הנץ אבל זה רק מצוה בעלמא, ועיין לעיל ס"ב ס"ק י' ביאור אחר ברש"י והוא האמת ולפי"ז גם לרש"י תפילה קודם הנץ ואחר הנץ זה אותו דבר ממש.

ולתר"י י"ל שתפילה קודם הנץ ותפילה אחר הנץ שווים ממש כהדדי ולא תיקנו חז"ל כלום בזה וכל שאינו מתפלל בנץ, מ"ל קודם הנץ מ"ל לאחר הנץ דא ודא חד הוא וכ"ה פשטות מתני' דקורא ק"ש משיכיר וסומך גאל"ת ונמצא מתפלל לכתחילה גמור קודם הנץ.

וטעם הדבר [שלא תיקנו תפילה לאחר הנץ כמו בשאר מצות הנוהגות ביום] י"ל שדוקא במצוות עשה חיישינן שיעשה אותם קודם עה"ש ולכך תיקנו לאחר הנץ, אבל בתפילה אין אנו חוששים כל כך שמא יתפלל בלילה שגם א"כ הרי לא הפסיד מ"ע

ברש"י כ"ו א' מבוי דענין תפילת הנץ של ותיקים הוא מדין זריזין מקדימין למצוות לעשות דבר בזמנו ומצותו וזהו לשון ותיקין שמקדימין למצוות, וזהו שפירש"י נמי בדף ט' ב' שהם אנשים מחבבים מצות דהיינו להקדימה בזמנה מיד שמגיע זמנה, ומבוי דלרש"י זמן תפלה הוא בנץ ואף שמותר להתפלל קודם לכן מ"מ הזמן המובחר הוא בנץ כדי שיתפלל ביום ממש ולא קודם לכן שנראה בלילה, ממילא ותיקין שהם זריזין מקדימין למצוות מתפללין מיד בנץ ובזריחה ממש [ולא לאחר התפשטות השמש] כיון דאז מתחיל זמן תפילה המובחר ממילא זריזין מקדימין להתפלל מיד בזריחה ממש.

ויל"ע לרש"י מה צריך קרא דייראוך עם שמש והא זה דין בכה"ת כולה שזריזין מקדימין למצוות, וילפינן לה בפסחים מושיכם אברהם בבוקר, ובאמת רש"י מפרש דקרא קאי על ק"ש שזה ייראוך שמקבלים מורא שמים עליהם, ועם שמש הכוונה קודם הזריחה וכמו לפני ירח שהכוונה קודם עליית הירח, [ופשוטו של מקרא פירש"י בתהלים ע"ב ח' ממני ילמדו ישראל ליראה אותך כל ימי השמש והירח לדור דורים ולפני ירח בעוד הירח קיים [כמו בפני הבית], ובמצודות פירש יראו ממך ישראל בעת זריחת השמש, ולפני הארת הירח ר"ל בכל עת [והיינו דבזריחת השמש והירח רואים גבורת הקב"ה שברא כל אלה ומתייראים ממנו יתברך], וברד"ק

פירש כעין פירש"י שכל הימים ייראוך כל זמן שהשמש והירח קיימים].

ובב"ח הקשה דרש"י סותר עצמו בדף כ"ט ב' פירש"י ייראוך עם שמש זו תפלת יוצר, ונראה דאין כאן סתירה אלא כוונת רש"י עם שמש קודם השמש, שקודם השמש מקבלים מ"ש דהיינו ק"ש ובזריחה מתפללים תפלת שמ"ע [שזהו תפלת יוצר] שהרי סומכין גאל"ת והכי קאמר קרא [לפי הדרשא] ייראוך זה ק"ש קודם השמש [עם השמש היינו קודם בסמוך לה ממש] ומיד בזריחה מתפללים וכן מנחה לפני הירח סמוך לשקיעה.

ומצוה להתפלל עם דמדומי חמה דהיינו בזריחה ובשקיעה [קודם לה] ולשון דמדומי כשהיא אדומה שחרית אחרי הנצה מיד היא אדומה וערבית סמוך לשקיעתה כמבוי ברש"י שבת קי"ח ב'.

ויל"ע מ"ט במנחה אין מזדרזין להתפלל מיד בתחילת זמנה כמו בשחרית כמש"פ רש"י שזהו ענין ותיקין, גם צ"ע דלשון ר"י מצוה להתפלל עם דמדומי חמה משמע שיש ענין בזה בגלל יציאת השמש ולא סתם זריזין מקדימין למצוות, וכן ייראוך עם שמש דהיינו ק"ש קודם הנץ לפירש"י ודאי הענין כאן קודם השמש ומשמע שיש כאן איזה שייכות לזריחת השמש, וצ"ע.

עכ"פ רש"י מפרש ייראוך עם שמש שקוראין ק"ש בסמוך לשמש כדי לסמוך

בשלוש

גאל"ת ולהתפלל מיד בנץ ביום, בתחילת הזמן המובחר לתפילה.

ועיין לעיל סימן ב' ס"ק י' ביארנו רש"י באופן אחר והוא האמת לאמיתה.

ובתרגום בתהילים תירגם ידחלון מינד עם מסק שמשא ויצלון קדמך קדם מנהר סיהרא דרי דריא, ומבו' דתירגם דקודם הירח מתפללין מנחה, וייראוך עם שמש הוא לשון פחד מהקב"ה עם עליית השמש.

ונמצא דלרש"י ענין תפילה בנץ להתפלל ביום מיד בתחילת זמנה מן המובחר, ולרש"י כל דמקדים טפי עדיף אפי' אחר כבר את הנץ משום זריזים מקדימין, ולרש"י מותר להתפלל קודם הנץ וכדמוכח ממתני' דק"ש משיכיר ומ"מ יש עדיפות להתפלל אחר הנץ שזה ודאי יום, [ואע"פ שלהתפלל קודם הנץ לכאוי' עדיף דהוי זריזין] דהיינו דבנץ ודאי עדיף משום שזה יום והוי זריזין לזמן המובחר] מלהתפלל אחר הנץ שאי"ז זריזין, מ"מ נראה דעדיף [לרש"י] אחר הנץ משום שזה ודאי יום, וזה גובר על ענין זריזין ונמצא דהמובחר זה בנץ [דזה גם זריזין וגם בתחילת היום, והשני לו אחר הנץ והשלישי משיכיר ואין שום תקנ"ח שלא להתפלל קודם הנץ אלא אדרבה מותר לכתחילה כדתנן ק"ש משיכיר וע"כ מתפלל קודם הנץ אלא שיש ענין להתפלל ביום מיד בנץ, ויש ענין אפי' אחר הנץ וזה עדיף מקודם הנץ עכ"פ לא דמי לכל המצוות הנוהגות

כז

ובמישור

ביום שתיקנו דווקא ביום אחר הנץ וקודם לכן זה רק בדיעבד משא"כ בתפילה זה רק ענין.

וע"ע לעיל סימן ב' ס"ק י' ביארנו רש"י באופן אחר, וזה העיקר.

(ה) פסחים י"ב ב' אלא אחד אומר קודם הנץ החמה ואחד אומר בתוך הנץ החמה עדותן בטילה וכו' מ"ד תרוויהו חדא מילתא קאמרי והא דקאמר בתוך הנץ החמה בגולהא הוה קאי ונהורא הוא דחזא קמ"ל, ופירש"י בתוך הנץ כשמתחיל הנץ, ומדובר כאן בשתי עדים שרואים את קצה האופק ורואים בעיניהם עליית החמה מעל האופק, ואחד אומר קודם הנץ החמה פירושו שהמעשה אירע בטרם התחילה השמש לעלות מעל האופק וזה שאומר בתוך הנץ פירושו שהמעשה אירע כשהתחילה השמש להיראות מעל האופק ואין כאן טעות אלא כזב כפירש"י דזה אומר קודם שהתחילה חמה להנץ וזה אומר כשהתחילה חמה להנץ, והו"א שעדותן כשירה ולא כזב אלא זה שאמר בתוך הנץ לא התכוון שגלגל השמש התחיל לעלות אלא שראה ניצוצות של השמש שנמצאת עדיין מתחת לאופק והניצוצות כבר עולים מעל האופק ולכן קרא לזה בתוך הנץ, קמ"ל שאין הדבר כן אלא בתוך הנץ פירושו שגלגל חמה החל לעלות ממילא יש כאן כזב דאחד מהם משקר.

זמן עליית גלגל חמה עד גמר עלייתו זהו הזמן המובחר לק"ש.

והנה במציאות מתחילת הזריחה עד גמר עליית עיגול השמש זה לוקח שתי דקות וארבעים שניות, ותמוה איך אפשר לקרוא ק"ש כולה עם אמת ויציב בזמן זה, ואם נגיד שלהרז"ה לא איכפת ליה אמת ויציב לאחר הנץ ניחא קצת דק"ש בשתי דקות וארבעים שניות וג"ז תמוה עדיין, ואם ניישב כך נמצא שלהרז"ה אין ענין בתפילה עם הנץ כלום, שהרי אמת ויציב אומר אחר הנץ והוי הפסק לשמ"ע, ויש לדחות דסובר הרז"ה שזמן אמירת אמת ויציב ומתחיל מיד שמ"ע עדיין נקרא תפלה עם הנץ, וע"ע מש"כ בסימן ד' ס"ק א'.

וזהו זמן ותיקין שהיו גומרין ק"ש עם הנץ החמה קודם שעולה גלגל חמה לגמרי, וייראוך עם שמש אק"ש קאי ועם שמש פירושו בשעה עליית גלגל חמה לעולם מתחילת עלייתו עד גמר עלייתו, [ועיין מש"כ בכל זה בספר הו"ח ברכות סימן ב' ס"ק ז'].

וכבר נסתפקנו בהו"ח ברכות שם אם כוונת הרז"ה דאין ענין של תפילה בנץ, או"ד ייראוך עם שמש קאי גם על ק"ש וגם על תפילה ויש ענין להתפלל או מיד בגמר עליית השמש או בתוך הנץ, וצ"ע.

וראיתי בגבורת יהודה כתב נמי בדעת הרז"ה שק"ש קורין מתחילת הנץ שנוצצת החמה, וגומר ק"ש וברכותיה בגמר עליית

בגילוי הוה קאי, פירושו בערוך נוגה ובגליון שם פירש במקום מואר וזוהר וחשב שהנצה החמה.

וברור שבתוך העיר בנץ המישורי שצריכים לנכות את ההרים לא משכח"ל, אבל משכח"ל שפיר באופק ישר בלא שצריך ניכוי ואז רואים בקצה האופק הנצת החמה ויש קודם הנץ ויש בתוך הנץ ויש אחר הנץ שכבר כל גלגל חמה עלה מעל האופק [וגם הנץ הנראה לרוב האנשים לא נראה כיון שהקובע זה הגבעה הכי גבוהה בעיר ומ"מ העומד על גבעה זו רואה, עכ"פ מה קשה לפרש הגמ' באופק ישר שאין שם הרים בלא שצריך ניכוי הרים].

גם הסוברים דתפילה בנראה, מודו שהנץ של הגמ' כגון בפסחים צ"ג ב' זה מישורי ממילא אף כאן מתפרש במישורי.

וגם בארץ ישראל יש הרבה מקומות שאין השמש מוסתרת ע"י הרים באופק המזרחי.

גם הסוברים תפלה בנראה י"ל דמודו דשופר ולולב וכו' הנהגות לכתחילה אחר הנץ, היינו לפי המישורי, [והגר"י פוזן סבר לא כך], [וע"ע מש"כ לקמן סימן י"ד ס"ק כ"ג].

ו הרז"ה כתב דזמן ק"ש של שחרית רק מתחילת עליית גלגל חמה וקודם לכן אינו יוצא בשל ק"ש של שחרית, וכל משך

עגולת השמש ואז מתחיל שמ"ע, ואין מובן לי איך אפשר בשתים וחצי דקות להספיק כל ק"ש וברכת אמת ויציב כולה, ועיין מש"כ בזה לעיל.

(ז) ובירושלמי ברכות ז' ב' אבל אמרו מצותה עם הנץ החמה כדי שיסמוך גאל"ת ונמצא מתפלל ביום אר"ז וכו' טעמא ייראוך עם שמש אמר מר עוקבא הוותיקין היו משכימים וקורין אותה כדי שיסמכו לה תפילתן עם הנץ החמה, ומבוי דהענין כאן שהתפילה תהא בנץ וגם על ק"ש וגם על תפילה קאמר הירו' עם הנץ החמה עם שמש [ויתכן דקאי רק על תפילה], והיינו דק"ש קודם הנץ והתפילה מיד בהנץ בתחילת עליית החמה.

בירושלמי שם תני א"ר יהודה וכו' ואח"כ התחילו הם וכבר היתה החמה על ראשי ההרים, ולהלן על מתני' דקורין ק"ש עד הנץ החמה קאמר הירושלמי רבי זבדי בריה דר"י בר זבדיה בשם ר"י כדי שתהא החמה מטפטפת על ראשי ההרים, ומבוי דלעיל בק"ש שקרו ראבי"ע ור"ע קאמר שכבר היתה החמה על ראשי ההרים משא"כ בזמן ק"ש של ר"א עד הנץ החמה היינו רק עד שמטפטפת על ראשי ההרים, וזה מלשון טפטוף טיף אחר טיף, שקצת יש חמה וקצת אין חמה על ראשי ההרים, דזמן ק"ש לר"א הוא עד גמר הנץ דהיינו גמר עליית השמש דהיינו שכל גלגל חמה כבר עולה מעל האופק, וכיון דהחמה

במזרח וזורחת מן הצד לכך רק מטפטפת על ראשי ההרים בגמר עלייתה וזהו סוף זמן ק"ש לר"א שהיו סוף זמן קימה לרוב בני אדם, ולמטה בעמק עדיין ליכא חמה כיון דההרים מסתירים השמש ורק בראשי ההרים מטפטפת ואח"כ לאחר זמן שעולה ועולה כבר יש שמש מלאה על ראשי ההרים ואז קרו ק"ש ר"א ר"ע ור"ע דפליגי על ר"א וסברי שזמן ק"ש לאחר הנץ לגמרי משא"כ לר"א זמנה רק עד גמר הנץ בגמר עליית השמש.

ורבי זבדי קמ"ל שאין זמן ק"ש נגמר לר"א בתחילת עליית גלגל החמה דהיינו בתחילת הנץ אלא סוף זמנה לר"א בגמר עליית הגלגל מעל האופק, וכל זה לענין סוף זמן ק"ש לר"א דתלוי בזמן קימה לרוב בני"א, אבל לענין תפילת נץ לותיקין שפיר י"ל שמצותה בתחילת הנץ בתחילת עליית גלגל חמה מעל האופק, שזהו ייראוך עם שמש עם תחילת הזריחה.

ממילא בדברי מר עוקבא שיסמכו לה תפילתן עם הנץ הכוונה עם תחילת עליית גלגל החמה ולא במטפטפת דזה לא מקרי עם שמש לענין תפילת ותיקין.

(ח) ברמב"ן במלחמות מבוי דבכל המצוות הנוהגות ביום אין הקדמתן מצוה ולכך כיון דזמן עה"ש ובהמשך אינו ידוע לכל לכך אמרו דלכתחילה מצוותן לאחר הנץ דבר שהוא יום ברור לכל, משא"כ לתמיד במקדש דכתיב בבקר והקדמתו

בשלוש

ובמישור

תפלה כמה שיכלו לנץ, [ואכתי יל"ע דלשון הרמב"ן דכשהניצוצות ניתזין זה אחרי הנץ החמה, וא"כ צל"פ שחמה מטפטפת וכו' זה כבר נמי לאחר הנץ וקשה הא הירו' מפרש בזה לשון המשנה עד הנץ החמה, וצ"ל דזהו רגע הנץ שהחמה נראית מקצתה מעל האופק.

ומבו' ברמב"ן דיש ענין לסמוך תפילה כמה שאפשר לנץ ואף שזה כבר לא תפילה בנץ כיון דקרא ק"ש וברכת אמת ויציב לאחר הנץ מ"מ יש ענין לסמוך כמה שאפשר התפילה לנץ, ואם כל הענין של תפילת נץ זהו רק משום זריזים מקדימין לא מסתבר שיש ענין לסמוך בכל כוחו, ועוד דהחכמים היו מבטלין גאולה לתפילה בגלל להתפלל בנץ ולכאוי יכלו להתפלל לפני הנץ ולסמוך אלא מבוי' דיש ענין גדול ונורא להתפלל עם השמש עד שהוא דוחה גאול"ת ולכן יש ענין [גם מי שהתחיל ק"ש בנץ] לסמוך התפילה בכל כוחו לזמן הנץ שאז נמצא שלכה"פ התחיל להתפלל סמוך לנץ, וכן א"ר זעירא בירו' [והובא ברמב"ן] אנא אמרית טעמא ייראוך עם שמש, ור"ז בא לפרש הברייתא מה הענין להתפלל ביום, והיינו שיש ענין גדול ונורא להתחיל שמ"ע בנץ, וא"א לפרש רק משום זריזין שזמן תפילה זה בנץ כשאר מצוות ולא קודם, דלא משמע כן כלל וכנ"ל, ומוכרח שיש ענין בעצם הנץ, ממילא סומכים לה בכל כוחם, ממילא מבטלים גאול"ת, אבל תפילה לאחר הנץ טובא ותפילה קודם הנץ

מצוה לכך זמנו משהאיר המזרח ולענין ק"ש כיון דרובא דאינשי לא קמים עד משיכיר לפיכך זמן קריאתה משיכיר, דלכתחילה קורין בזמן שרובא קמים, ומעה"ש עד משיכיר יוצאין ק"ש בדיעבד דמיעוטא כבר קיימי מעה"ש, ועוד דציצית שייכי לק"ש וכדכתיב וראיתם וזכרתם ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת ששייכי בה וזוהי ק"ש ממילא הזמן של ק"ש וציצית משיכיר בין תכלת ללבן ושיכיר חבירו ברחוק ד"א אחד שיעורא הוא.

ורוב החכמים לא סמכו גאולה לתפילה אלא לא יכלו לכיון ולגמור עם הנץ ולהתפלל מיד לאחר הנץ ולפיכך היו מקדימין לקרות ק"ש עם ברכותיה והיו ממתנינים לתפילה עם השמש, וזמן תפילה מיד עם הנץ [ותפילת הנץ דוחה גאולה לתפילה ולפיכך היו ממתנינים לתפילה לנץ, ואין מפסיקין בין ק"ש לגאל ישראל שהיא ברכת ק"ש] וזה מנהג החכמים, [והותיקין היו מצליחים לקרוא ק"ש ולגמור גאל ישראל מיד בנץ ולהתחיל שמ"ע בנץ].

ושאר העם שבירושלים מתחילים ק"ש לאחר הנץ בסימן של נברשת וסומך תפילה כמה שיכול סמוך לאחר הנץ.

וכשהחמה מטפטפת על ראשי ההרים זהו הנץ, ואחר זמן זה היו ניצוצות ניתזין מהנברשת, א"נ כוונת הרמב"ן דזמן הנברשת זהו הנץ וכמו הטפטוף שהוא הנץ על ראשי ההרים וקרו אז ק"ש וסמכו

כי הדדי הם וכדתנן במשנה שקורא ק"ש משיכיר ומתפלל וזהו במי שאין יכול לחכות לנץ וכל ענין הנץ זהו הזמן המובחר והנורא להתפלל אז דווקא לא קודם ולא אח"כ ומיהו הסומך לה בכל כוחו נמי יש לו קצת ענין הנץ אבל לא לגמרי, ולכך שאר חכמים ביטלו גאל"ת כדי להתפלל בנץ ממש ולא לקרוא בנברשת ואח"כ לסמוך בכל כוחם אלא עדיף לבטל גאל"ת כדי להתפלל ממש ברגע הנץ מיד.

עכ"פ מבוי' דברגע הטפטוף בראשי ההרים זהו הנץ וכבר ביארנו שטפטוף זה קצת כן קצת לא דהיינו שרגע תחילת הזריחה בראש ההר זהו הנץ, דכשהשמש יוצאת באופק במזרח מיד זורחת קצת על ראשי ההרים, [מכיון שהם גבוהים תופסים את השמש ראשונים], וכן הנברשת היתה בירושלם שהיא גבוהה והנברשת ג"כ בגובה הבנין ממילא כשחמה יוצאת מעל האופק זורחת על הנברשת.

ומבוי' דאף שיש ענין לקרוא ק"ש בזמן דרובא קיימי והוא משיכיר ולכך הקורא עם אנשי משמר לא יצא שאינו מן המובחר כיון דקרו מיד לאחר עה"ש ואנן בעינן לכתחילה משיכיר שאז רובא קיימי ואפי' לר"י עד שלש שעות מ"מ זמנה קודם הנץ משום רובא דאינשי, מ"מ המאחרים קצת כדי להתפלל בנץ זה עדיף כדי לסמוך גאל"ת וגם להתפלל עם השמש, ואף לשאר חכמים שלא סומכים גאל"ת מ"מ

מתפללים בנץ ומשמע שגם שאר חכמים לא קוראים משיכיר אלא קצת אח"כ ולא חיכו הרבה זמן עד שמ"ע ומשיכיר הוא לכה"פ ג' רבעי שעה קודם הנץ או יותר קצת, ויל"ע מ"ט לא קרו משיכיר דזה זמן המובחר, ואח"כ ימתינו לנץ לשמ"ע, וי"ל דכשאומרת התורה ובקומך היינו לאחר דרובא קיימי אז קורין ק"ש בסמוך לזמן זה ועד הנץ מיקרי זמן מן המובחר שקורין ק"ש לאחר דרובא קיימי ממילא אף שהותיקים היו מאחרים ק"ש עד סמוך לנץ מ"מ שפיר מיקרי זמן המובחר של ק"ש.

ותדע שהרי זמן ק"ש המובחר [גם לר"י] הוא עד הנץ ומוכח דלאחר ובקומך נמשך המובחר עד הנץ, ומקצת החכמים הקדימו ק"ש שלא להפסיד תפילה בנץ שאם יחכו חששו שיפסידו הנץ ויאחזו בק"ש אז ולכך הקדימו ק"ש וגמרו גאל ישראל והמתינו לנץ לתפילה, ונמצא שלא סמכו גאל"ת, ואפ"ה לא קראו משיכיר ממש אלא קצת אח"כ וש"מ דזה לכתחילה גמור משיכיר עד הנץ ולא בגלל גאל"ת אלא שזהו הזמן המובחר משיכיר עד הנץ.

הרמב"ן מצדד שקרוב הדבר שקודם משיכיר אין יוצאין כלל ק"ש אבל מסקנתו שיוצאין מעה"ש וכאנשי משמר, דמיעוט קיימי אז וכהרי"ף דסמכה על רשב"י שיוצא של יום מיד לאחר עה"ש, אלא שזה רק בשעה"ד, וכן אחרי הנץ זה רק בדיעבד.

בשלוש

ובמישור

לב

ועיין בלשון רי"צ גיאות שהביא הרמב"ן וצל"פ דבריו דלאחר משיכיר אי"ז מצוה בזמנה שהרי מצותה עם הנץ כדי להתפלל בנץ והלכך מצוות ק"ש כותיקין, ומ"מ קודם לכן הוי זמנה לכתחילה ממשיכיר, וקודם משיכיר הוי בדיעבד כאנשי משמר, ולא בגלל הנץ אלא הוי בדיעבד כיון דרובא גנו עד משיכיר, אלא שגם לאחר משיכיר אי"ז מצותה כיון דצריך תפילה עם הנץ ומ"מ כ"ז אם מתפלל קודם הנץ דנמצא מפסיד תפילה עם הנץ אבל אם ממתין עד הנץ שפיר מצותה בכך מיהו ג"ז אינו מן המובחר אלא רק כותיקין כיון דלא סומך גאל"ת.

ולמדנו להרמב"ן דענין הנץ הוא דבר וענין גדול בפני"ע אולי כהמאירי או סברות אחרות עכ"פ תפילה במופלג לאחר הנץ ותפילה קודם הנץ כהדדי נינהו, ורק בסמוך להנץ בערך 10 דקות כדי ק"ש ואמת ויציב מהנץ הוי נמי ענין גדול אלא שאי"ז כתפילה הנץ ממש, אבל במופלג מהנץ אין לה שום מעלה מתפילה קודם הנץ, דאין דין של זמן תפילה לאחר הנץ אין כזה דבר להרמב"ן ז"ל, [ורש"י סובר שיש דין זמן תפילה לאחר הנץ אף במופלג, אבל להרמב"ן לא מצינו כן].

ט בראב"ד מבוי דותיקין היו מתפללין מיד אחר הנץ החמה כדכתיב עם שמש, וק"ש היו קורין קודם הנץ והשלימו אותה וברכותיה קודם הנץ ומיד התפללו עם

יציאת השמש, ולא ביאר רבנו מה הענין של הנץ.

ובמרדכי סימן י"ח מבוי נמי שותיקין [חסידים ומחבבין מצות] קרו סמוך להנץ כדי שתהא תפילה אחר הנץ מיד.

בבאורי הרמ"ב [בקובץ מפרשים בגליון המרדכי] כתב דק"ש אחר עה"ש יצא לכתחילה אלא שחיסר ותיקין או שלא התפלל אחר הנה"ח או שלא סמך גאל"ת, וצ"ע דבריו דקודם משיכיר הוי בדיעבד מצד עצמו של ק"ש שרובא גנו עד משיכיר, ומש"כ שלא סמך גאל"ת יל"ע דמצי לומר אמת ויציב אף שלא אמר ברכת יוצר, עכ"פ מש"כ שלא התפלל אחר הנץ יל"פ שזה בגלל שלא התפלל ותיקין אבל תפילה קודם הנץ ותפילה לאחר הנץ במופלג כי הדדי הם.

י בטור סימן פ"ט ס"א זמן תפלת השחר מתחיל כשעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח שהרי היא כנגד תמיד השחר ומאותה שעה ואילך הוא זמנה ומ"מ עיקר מצותה עם הנץ החמה, ומבוי דלהתפלל קודם הנץ זה לכתחילה גמור כמו אחר הנץ, ורק זמן הנץ הוא המובחר שיתפלל מיד עם הנץ החמה, אבל מי שבין כך לא מתפלל בנץ אין שום נפקותא אם זה קודם הנץ או אחר הנץ.

ורבנו ירוחם [נ"ג ח"ג כ"ד ב'] חולק וסובר שזמן תפילה לכתחילה משיכיר ומצוה מן המובחר שיתפלל אחר הנץ מיד

ואם התפלל מעמוד השחר והאיר המזרח יצא, ומבוי נמי דתפילה קודם הנץ ואחר הנץ במופלג כהדדי נינהו ואין שום דין של תפילה אחר הנץ.

ויל"ע מנין לרי"ו שזמן שחרית תיקנו משיכיר ולא בעמוד השחר, ואע"ג דצריך לסמוך גאלי"ת וזמן ק"ש משיכיר וכן זמן תפילין, ויל"ע איך סובר רי"ו בזמן תפילין דהרי הוא מפרש על תפלה וא"כ לא מצינו תפילין משיכיר, מ"מ מנין לומר שגם בתפילה עצמה תיקנו משיכיר, ועיין ב"ח, ואולי סובר כן מסברא דכמו בק"ש תיקנו משיכיר שיהיה קצת מינכר שזה כבר יום ה"ה בתפילה, ואפשר דגרס בגמ' ט' ב' לתפלה כאחרים ופירש לתפילה ממש [ולא תפילין] וממילא מבוי דתיקנו משיכיר גם לתפילה.

והב"י פירש בדעת רי"ו שעלות השחר ומשיכיר חדא מילתא היא ואינו מובן דהא ברי"ו מבוי ב' זמנים לתפילה דכתב זמן תפילה משיכיר ומצוה מן המובחר בנץ, וכתב עוד דעוד פשוט בגמ' פרק תפלת השחר דאם התפלל בהאיר המזרח יצא, ומבוי דב' זמנים קאמר וחולק על הרא"ש [אף שאין דרכו בכך] וסובר דיש דין לכתחילה משיכיר ודלא כהטור והרא"ש שכתבו שמעלות השחר עד הנץ זמן אחד הוא לתפילת השחר, ובזה פליגי דהרא"ש מפרש דברי אביי בתפילין ורי"ו מפרש בתפילת השחר.

ובפר"ח ס"ק א' כתב דג' זמנים לתפילת השחר, א. עיקר מצוותה כותיקין מדכתיב ייראוך עם שמש ב. משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח יכול להתפלל לכתחילה וכמו בתמיד ג. אם התפלל משעלה עמוד השחר קודם האיר המזרח יצא, וכיון שהקדימו בתמיד שאפשר מעלות השחר כדי שיוכלו להקריב שאר קרבנות ממילא אין נוהג בתפילה הדין דיש בשאר מצוות לכתחילה אחר הנץ אלא מותר להתפלל לכתחילה מהאיר המזרח.

ונראה דהכי נקטינן להלכה דזו דעת רוב הראשונים שלא תיקנו בתפילה אחר הנץ כמו בשאר מצוות אלא כל הענין כאן זה בנץ ייראוך עם שמש אבל תפילה קודם הנץ ואחר הנץ במופלג ממנו זה היינו הך וזה לכתחילה גמור להתפלל קודם הנץ [אם לא יכול בנץ ממש], ודלא כשיטת רש"י אלא כרוב הראשונים וכמבוי בשו"ע וברוב הראשונים שתיקנו תפילה דומיא דתמיד דעושים אותו לכתחילה קודם הנץ.

יא בערוך פירש עד הנץ החמה פירוש יציאת חמה כמו הנצו הרמונים, וכונתו כשהחמה מתחילה לעלות מעל האופק וקוראים לזה נצנוץ שרק רואים תחילת הגלגל מבצבץ מעל האופק ולא רואים עדיין כל גלגל השמש וכמו בהנצו הרמונים שהפרי מתחיל לבצבץ ועדיין לא רואים את כולו אלא רק מקצתו ותחילתו.

ובמ"ב ס"ק א' כתב היא השעה שהחמה מתחלת לזרוח בראשי ההרים, ובשעה"צ ציין לתר"י וערוך, והנה הערוך לא כתב ראשי ההרים אלא כנ"ל יציאת חמה מלשון הנצו הרמונים, ובתר"י כתב כן מלשון הנצו הרמונים כלומר עד שעה שחמה מתחלת לזרוח בראשי ההרים, ובירו' נמי מבוי' כן שתהא החמה מטפטפת על ראשי ההרים.

והנה במקום שהאופק מישורי ואין הרים כלל ברור שהנץ הוא כשמתחלת השמש לבצבץ מעל האופק, ובמקום שיש הרים בתחילת האופק המזרחי כגון בארץ ישראל באיזהו מקומות הרי מיד שעולה ומבצבצת מעל האופק זורחת על ראשי ההרים.

והנה בירושלים האופק המזרחי הוא הרי מואב [ירדן] ובבני ברק ות"א האופק המזרחי הוא הרי יהודה והשומרון, ויל"ד אם כוונת הירו' להרי מואב כגון בירושלים שהאופק בהרי מואב, וכגון בבני ברק כוונת הירו' להרי יהודה, או"ד כוונת הירו' להרים שבמערב כנגד האופק המזרחי, ועיין להלן ס"ק ט"ו ועיין למרן ז"ל ברכות סייג ס"ק א' בכ"ז.

ובבה"ל סימן נ"ח על דברי הרמ"א שם דשיעור הנץ החמה הוא כמו עישור שעה אחת קודם שיעלה כל גוף השמש על הארץ, כתב שני החמה היא הנקודה הראשונה מהשמש שמתחלת להתנוצץ על העולם, ונץ

החמה נקרא מעת שניכר תחילת זריחתה על העולם, ואחרי זמן זה עד שעולה כל גלגל השמש זה 6 דקות שהוא עישור שעה ובתפאר"י כתב דהנץ הוא עשר דקות קודם עלות כל גוף השמש על הארץ [ובזמנו כמדוי' שידוע שהזמן הוא כ-2.4 דקות מתחלת הנצה עד גמר עליית כל גוף השמש מעל האופק]. [ובארצות צפוניות זה כ-5 דקות].

והגר"א כתב דצ"ל ברמ"א שיעור שליש עישור שעה דהיינו 2 דקות, וביאור דבריו יעויין להלן סימן כ' ס"ק א' ב' בס"ד.

ולהלכה אין נפקותא בכל הנ"ל כיון דלכו"ע זמן הנץ לתפילה הוא בתחילת הנצה בתחילת עלייתה מעל האופק וכמבוי' בראשונים ז"ל.

וברמב"ם פ"א מק"ש הי"א כתב ואיזה הוא זמנה ביום מצותה שיתחיל לקרות קודם הנץ החמה כדי שיגמור לקרות ולברך ברכה אחרונה עם הנץ החמה ושיעור זה כמו עישור שעה קודם שתעלה השמש ואם איחר וקרא אחר שעלתה השמש יצא וכו', ומבוי' דעישור שעה היינו 6 דקות קודם הנץ שאז יקרא ק"ש וברכת אמת ויציב קודם הנץ, והר"מ לא איירי על עליית כל גוף השמש אלא על תחילת עלייתה בנץ ממש והר"מ בא לפרש שבערך הזמן הוא 6 דקות קודם הנץ שאז יקרא ק"ש ואמת ויציב ויגמור קודם הנץ.

בשלוש

ולכן לא כתב רבנו ושיעור זה עיבור שעה, אלא כתב כמו עיבור שעה שזה בערך דיש מאריכים בק"ש ויצטרכו יותר זמן להתחיל ק"ש קודם הנץ ויש מקצרים יותר, אבל בערך זה 6 דקות קודם הנץ.

והרמ"א הנ"ל כתב דברי עצמו ולא דברי הרמב"ם דהרמ"א איירי על זמן מתחילת הנץ עד גמר עליית גלגל השמש, אבל הרמב"ם איירי על הזמן שצריך לקרות ק"ש ואמת ויציב לגמור קודם הנץ ועליית השמש שכתב הרמב"ם היינו תחילת עלייתה, שלדעת הר"מ צריך לקרות ק"ש קודם הנץ ואח"כ זה רק למי שעבר ופשע כלשון רבנו מנוח.

ובהגר"א בגליון הרמב"ם הביאו הגהות הגר"א על הרמ"א, ומשמע שרוצים לפרש כן ברמב"ם וליתא כלל, ושו"ר דאם נגרוס בר"מ כג"י הגר"א ברמ"א שפיר הר"מ והרמ"א מתפרשים באותו אופן, ועיין להלן סימן כ' נתבאר בס"ד.

והטור [סימן נ"ח] העתיק הרמב"ם ושיעור זה כמו שיעור שעה אחת קודם שיעלה השמש, ואין מובן כלל, ובב"י הביא ממנהר"י אבוהב ז"ל שכוונת הר"מ לדון על זמן עליית כל הגלגל אחרי הנץ [שהוא בתחילת העלייה] דהיינו דהנץ מתחיל שעה קודם גמר עליית כל הגלגל, וגם זה אין מובן כלל דהזמן הוא 2 דקות, ובדרכי משה ס"ק ב' תמך בגירסת הרמב"ם שעה

ובמישור

לה

שמתחילת הזריחה עד שיעלה כל גוף השמש לוקח שעה, ואין מובן כלל דבריו.

והגר"א הגיה בדברי הרמ"א, ותמוה בדרכי משה מוכח לא כך.

וליישב הרמ"א צ"ל דאין כונתו על גמר עליית עיגול השמש דזה לוקח מהנץ 2 דקות ולא יותר, אלא כוונתו שהשמש עולה ועולה עד שנראית בשופי וזה לוקח שעה, ברם צ"ע עדיין דא"י נתינת זמן דאין ידוע מה הכוונה שכבר עלתה למעלה לגמרי, והרי הענין כאן לבאר לן זמן הנץ, אבל אם זה 2 דקות קודם גמר עליית העיגול שפיר יש בזה סימן מובהק לנץ, וכבר כתב המג"א ס"ק ב' דאין נפקותא להלכה בכל זה.

ובפר"ח נראה דפירש הרמב"ם כמו שפירשנו שכתב דלכתחילה זמן ק"ש כשרובא קיימי והוא סמוך להנץ החמה קודם לה וזהו זמן הותיקין כמו עיבור שעה אחת קודם הנץ וחייב לכוין השלמת קריאתה עם הנץ החמה, ומב"י דהפר"ח סובר דהר"מ קאי על הזמן שקורין ק"ש קודם הנץ וזה כשש דקות קודם הנץ או קצת יותר תלוי לפי כל אדם, ורובא קיימי סמוך לנץ ולא רק 6 דקות אלא קצת יותר.

ומש"כ הפר"ח שזה דלא כהשו"ע הכוונה דבשו"ע מב"י שזמנה משיכיר וכל זמן ותיקים זה רק כדי לסמוך גאלי"ת ולהתפלל בנץ, משא"כ להפר"ח זמנה מן המובחר לכתחילה סמוך להנץ כד קיימי

בשלים

רובא דאינשי, אמנם באמת גם למחבר צריך לכוין להשלים ק"ש קודם הנץ כדי להתפלל בנץ, וגם לסמוך גא"ת, והשו"ע מודה שלכתחילה אין לקרות אחר הנץ אלא רק קודם לנץ.

יב) והנה ברמב"ן במלחמות מבוי דרובא קמים עד משיכיר, וכ"כ בתוס' יומא ל"ז ב', ודלא כדברי הרמב"ם שעיקר מצוותה סמוך להנץ משום שאז רובא קיימי וכמבוי בפר"ח, והר"מ בהלכות ק"ש לא הזכיר תפילת הנץ כלל אלא רק ק"ש שזמנה ומצוותה סמוך להנץ כדי שיגמרנה קודם הנץ ומבוי דזה דין בק"ש ולא קשור לתפלת הנץ שזהו זמנה מן המובחר.

ויל"ע בלשון הר"מ בהלכה י"ב מי שהקדים וקרא קריאת שמע של שחרית אחר שעלה עמוד השחר אע"פ שהשלים קודם שתנץ החמה יצא יד"ח ובשעה"ד כגון שהיה משכים לצאת לדרך קורא לכתחילה משעלה ע"ה, ויל"ע הא להשלים קודם הנץ כך צריך לעשות וכל ההיתר כאן לקרות מעלות השחר וצריך לפרש שהשלים קודם הנץ טובא וזה רק בשעת הדחק, דזמנה מן המובחר להשלים בנץ, והוא השלים הרבה זמן קודם הנץ.

והכסף משנה פירש דעת הר"מ משום תפילת הנץ, ולכאז' מדלא הזכיר הר"מ כאן תפילה שמע מינה כהפר"ח שהענין כאן בק"ש, ובפ"ג מתפילה ה"א כתב הר"מ

ובמישור

לו

תפלת השחר מצותה שיתחיל להתפלל עם הנץ החמה.

והנה גם ברמב"ם נראה שתפילה קודם הנץ ותפילה לאחר הנץ במופלג כי הדדי הם ולא נזכר בר"מ ואין זכר שיש תקנה בתפילה אחר הנץ ורק משום ותיקין הוא מדכתיב ייראוך עם שמש, וכן נראה בתוס' יומא ל"ז ב', שטעם תפילה בנץ משום ייראוך עם שמש ומבוי דזה לא בגלל יום כמו בתקיעות וכו' אלא זה רק משום ייראוך עם שמש.

יג) בספר י"ג מאמרות עמוד ו' מהגר"ש דבילצקי זצוקלה"ה כתב ששאל למרן החזו"א אם מנכים את ההרים או לא לענין הנץ ומשמעות תשובתו היתה שאין בזה הכרעה, ויש לציין שמרן זלה"ה בברכות סימן י"ג ס"ק א' כתב שנהגו להתפלל בבית מדרשו של החזו"א כפי הנץ החמה המחושב בשטח המישור, והרי דלמעשה נהג החזו"א להתפלל שמ"ע לפי הנץ המישורי.

וכ"כ בארחות רבנו ח"א ס"י ק"פ שהחזו"א והסטייפלר היו מתפללים בנץ לפי הנץ המקובל [לפי הגר"מ טיקוצינסקי] ולא עם הנץ הנראה, עכ"ל.

והגר"י מנת בספרו זמני הלכה למעשה ח"ב נקט שבספיקות מה זה הנץ עדיף להתפלל שמ"ע בנראה ולגמור ק"ש במישורי ולחכות דהיינו למשוך את הזמן של אמירת אמת ויציב כדי שלא להתפלל

קודם הנץ הנראה וכ"כ הגר"ש דבילצקי, ולענ"ד תמוה מאיפה המציאו להלכה שזמן תפילה זה רק אחר הנץ והרי רוב הראשונים סוברים שאין דין של תפילה כמילה ותקיעות ושאר מילי אלא זמנה כמו התמיד, ורש"י הוא שיטת יחיד הסובר שתיקנו בתפילה כמו בתקיעות ושאר מצוות הנוהגות ביום, ממילא פשוט להלכה שנקטינן כרוב הראשונים דמותר לכתחילה להתפלל קודם הנץ.

ועיין לעיל ס"ק ד' דגם לרש"י זה רק ענין לא להתפלל לפני הנץ, ולא מדינא, ונמצא דאף לרש"י לא דמי כלל לתקיעות ומילה.

ועיין לעיל סימן ב' ס"ק י' נתבאר שאין כוונת רש"י כלל שענין הנץ זה בגלל היום, עיי"ש.

ונמצא דהממתינים להתפלל בנראה מפסידים תפילת ותיקין שגם בזה רוב הראשונים נקטו שצריכים להתחיל שמ"ע מיד בנץ ואין נמשך זמנה כלום, ורק תר"י סובר שנמשך זמנה אבל דעת הרמב"ם והר"ף והרמב"ן והרא"ש ורי"ו והרשב"א ועוד שותיקין צריך להתחיל שמ"ע מיד בנץ ובכה"ת כולה לא חיישינן לשיטת יחיד ואף כאן פשוט דנקטינן להלכה שתפילה אחר הנץ במופלג ותפילה קודם הנץ כי הדדי הם, ממילא פשוט שאפשר להתפלל בנץ המישורי [כמו שנהגו בבית מדרשו של החזו"א] ואין שום פקפוק בזה, וראיה

גדולה לדין זה דלא תיקנו בתפילה כלום, מק"ש שקורין קודם הנץ, והרי דבתפילה וק"ש אין שום דין שיהא ביום כמו תקיעות וכו', ולא יתכן שבגלל ייראוך עם שמש תיקנו כן, אלא האמת דלא תיקנו כן כלל כיון דתיקנו כנגד התמיד וה"ה בק"ש.

ובדעת הרי"ף יש צד שסובר כתר"י ויש צד שלא סובר כך, ועיין מש"כ בזה בס"ד להלן בסימן י"א.

והנה אפילו אם נגיד שיש דין של תפילה ביום כמו מגילה ושופר [ולא שיש לנו ספק בזה אלא אפי' לשיטתם] מ"מ הרי זה לפי המישורי וכמו לשעות היום שמודו כו"ע שהנץ הוא המישורי וא"כ בודאי לדין דרבנן שאין לעשות המצוות הנוהגות ביום קודם הנץ זה הולך לכו"ע לפי המישורי, וא"כ נפל בבירא כל טענתם שאסור להתפלל קודם הנץ שהרי גם אם הנראה הוא הנץ לתפלה, מ"מ מותר לכתחילה להתפלל במישורי שזה נקרא נץ למצוות הנוהגות ביום, [וע"ע לעיל ס"ק ה' בזה].

וע"ע להלן סימן י"ד.

[ומיהו] הגרש"ד ז"ל כתב וסבר דגם מצוות הנוהגות ביום זה רק בנראה.

וא"ת משום דברי השו"ע דאסור להתפלל קודם הנץ משום ייראוך עם שמש א"כ אין נפק"מ בזה בין מישורי לנראה דגם בנראה הוא לא מקיים השו"ע אם המישורי הוא הנץ גם לתפילה.

וגם לרש"י דענין הנץ משום שצריך לכתחילה להתפלל ביום [ועיין לעיל סימן ב' ס"ק י' פירשנו רש"י באופן אחר והוא העיקר והאמת], פשוט דזה המישורי כיון דזה בנוי על מצוות הנוהגות ביום וזה לפי המישורי לכו"ע.

יד דעת רבנו חננאל [הובא בתוס' יומא ל"ז] שייראוך עם שמש אק"ש קאי וותיקין היו קורין ק"ש לאחר הנץ וגומרין הוא מלשון קורין ועם הנץ החמה פירושו מיד אחר הנץ [והר"י בתוס' שם מפרש ייראוך עם שמש אתפילה קאי [כמבו' בגמ' כ"ט ב'], ולשון עם שמש ועם הנץ החמה יכול להתפרש או מלפניו או מלאחריו, ממילא ייראוך עם שמש דאתפילה קאי מתפרש לאחר השמש וגומרין עם הנץ החמה פירושו שגומרין ק"ש קודם הנץ דלשון עם וכו' מתפרש לב' צדדין, ולשון גומרין מלשון גמר שקורין קודם וגומרין ק"ש עם אמת ויציב קודם הנץ], ותוס' הקשו עליו חדא דייראוך עם שמש מבו' בגמ' דאתפילה קאי, ועוד דלשון הברייתא כדי שיסמוך גאל"ת ונמצא מתפלל ביום מבו' דאתפילה קאי כאן כל הענין של הנץ ולא על ק"ש, וכן לשון גומרין אינו קורין ולא גמר הדבר, והר"ח מפרש דהנברשת היתה עשויה לותיקין שיידעו אימת לקרות ק"ש מיד אחר הנץ, והר"י מפרש שהנברשת נעשתה לשאר העם שאין מתפללין בנץ והם קרו ק"ש מיד אחר הנץ וכנראה הטעם דרובא קיימי עד הנץ ואז זמן ק"ש מן

המובחר למי שאין יכול לכוין כותיקין, וכן פירש ה"ר פור"ת כר"י.

עכ"פ מבו' בתוס' הן לפיר"י הן לפיר"ח שהנברשת היתה מיד אחר זריחה, וע"ע לקמן ס"ק ט"ז.

ודעת ר"ת בתוס' שם שדין ק"ש ותפילה כדין מצוות הנוהגות ביום שרק מהנץ ואילך ממילא זמן ק"ש לאחר הנץ וכן תפילה, והותיקין שקרו ק"ש קודם הנץ עבדי שלא כדין משום חביבות התפילה בנץ, ותוס' הקשו על שיטתו דמצותה עם הנץ החמה זה לכתחילה ולא שלא כדין, [ויל"ע איך מפרש ר"ת מתני' כ"ב ב'].

עכ"פ להלכה אין לחוש לא לר"ת ולא לרש"י ולא להר"ח שהרי קיי"ל שק"ש קודם הנץ וכן משיכיר ממילא הר"ח ור"ת נדחו מהלכה, ממילא נקטינן כרוב הראשונים שבתפילה נמי אין שום תקנה של ביום ממילא תפילה קודם הנץ ותפילה אחר הנץ במופלג כי הדדי נינהו, ורש"י יחידאה, אלא נקטינן כרוב הראשונים שענין הנץ הוא דבר כשלעצמו ולא קשור כלל למצוות הנוהגות ביום, וזה מפורש בראשונים וגם כתבו שתפילה דומיא דתמיד תיקנו, ומי שלא יכול להתפלל בנץ והשאלה אם יתפלל קודם הנץ או אח"כ במופלג, נראה דעדיף קודם הנץ משום זריזין מקדימין למצוות מיהו רק לאחר משיכיר משום ק"ש, וענין ייראוך עם שמש זה רק בתחילת הזריחה [או עוד קצת

כשיטת תר"י] אבל אח"כ וקודם הנץ אין שום נפק"מ בינייהו, והשמש של אחר הנץ אין לה שום מעליותא.

ואין לומר שחמש שש דקות לאחר הנץ עדיין נקרא בנץ, דמבו' בלשון הראשונים שצריך להתפלל מיד עם הנץ, והר"מ כתב מצותה שיתחיל עם הנץ החמה, ובקרא כתיב ייראוך עם שמש ואין לנו להמציא שחמש שש דקות שפיר דמי, וסתימת דברי הראשונים ז"ל נראה דנקטו דצריך להתחיל מיד בנץ שמ"ע.

ועיין לעיל סימן ב' ס"ק י' נתבאר שאין כוונת רש"י כלל שענין הנץ זה בגלל היום עיי"ש.

טו מרן זללה"ה פירש הירושלמי שהאדם נמצא במישור ואינו רואה תחילת יציאת חמה אלא רואה בראש ההר שבמערב טפסוף החמה, דמיד שהחמה יוצאת דהיינו מנצנצת זורחת על ראשי ההרים המערביים וכך יודע מתי הנץ.

ויש לשאול אם הוא במישור למה שלא יראה את הנץ מיד מעל האופק דהיינו שיראה השמש, וי"ל שהאופק רחוק לו ולא יכול לראות בלא משקפת וכיוצ"ב, אבל זריחה על ראשי ההרים המערביים יכול לראות.

ויל"פ דברי מרן ז"ל שהסיבה שלא רואה השמש כי ההרים באופק מסתירים אותה, והרי הנץ הוא לפי המישורי, ולכך

צריך סימן אחר שרואים אור שמש בהרים מערביים לאופק.

ויש לשאול הרי הירושלמי איירי בארץ ישראל, ובא"י הרי הרי מואב מסתירים את השמש לאיזור ירושלים העתיקה, ואם מדובר בהרים מערביים לאופק וכגון בירושלים שיש הר הזיתים והר הצופים והר הבית הרי הנידון מתחיל מעבר להרי מואב ששם האופק ואם מנכים הרים אלו הרי יש כבר זריחה לפני שהחמה מטפטפת בהר הזיתים וכו'.

ואם הירו' מדבר כגון בהרים מערביים של בני ברק וכיוצ"ב הרי האופק הוא בהרי יהודה והשומרון והם מסתירים את זריחת השמש ואם מנכים אותם א"כ הזריחה [הנץ] היא לפני שהשמש זורחת בראש גבעת רוקח שבבני ברק, ודברי הירו' כפי פירוש מרן זללה"ה יתכנו רק במקום שיש מישור ואין הרים עד האופק ובזה כשהחמה זורחת מעל האופק מיד מטפטפת על ראשי הרים מערביים לאופק, אבל זה לא מתאים למציאות באר"י, וצ"ע.

ויש ליישב שיש מקומות באר"י שאין הרים באופק המזרחי וזה מישורי עד האופק ובזה איירי הירושלמי, שאם לא מצליח לראות האופק יסתכל בהרים המערביים וכשהחמה מתחילה להנץ באופק מיד זה משפיע על ראשי ההרים ויודע מתי הנץ.

בשלו

ובמישור

ובספר נברשת [בהקדמה עמודים ד' ו' ובגוף הספר עמודים נ"ח נ"ט] כתב שבענין הנץ בירושלים צריך לנכות את הר הזיתים אבל הרי מואב א"צ לנכות מאומה, והביא שם שהמהרי"ל דיסקין ז"ל אמר לו, אם להכריע לענין ספיקות שבת אני אני מכריע, אבל בענין תפילה אומר אני בפירוש שצריך להיות כמו שאמרתם אתם וא"צ לנכות מהרי מואב וא"צ עוד להקדים כלל.

ובעמוד נ"ט הביא עוד מהמהרי"ל דיסקין הר הזיתים ודאי צריך לנכות בשביל שהוא קרוב אלינו במאוד, אבל הרי מואב אע"פ שלפי מראית העין גם הם נראים כמעכבים ומכסים את הזריחה אעפ"כ א"צ לנכות אודותם מאומה כי רחוקים הם מאתנו יותר ממהלך יום אחד, עכ"ד.

וביומא ל"ז א' תנן הילני אמו עשתה נברשת של זהב [היינו מנורה] על פתח היכל ובברייתא בגמ' תנא בשעה שהחמה זורחת ניצוצות יוצאין ממנה וכו' ומבו' בראשונים ששאר העם היו קורין ק"ש בנץ כשראו הניצוצות ניתזין ממנה, והנה יל"ע הרי פתח ההיכל הוא בפנים בתוך האולם ואיך החמה זורחת בנברשת, ואף שפתח היכל י' אמות ופתח אולם כ' אמה מ"מ היה מוסתר בפרוכת של פתח אולם.

ויל"פ שעל פתח היכל לאו דוקא אלא הכוונה על פתח אולם מבחוץ אלא שיל"ד

ולפעמים כשיש עננים קלושים רואים עליהם השמש וזה כעין ראשי ההרים דהעננים גבוהים והשמש מטפטפת עליהם לראשונה.

ולפי"ז יש לפרש שאע"פ שהרי האופק מסתירים השמש מ"מ היא זורחת ומקרינה אור ושולחת אורה להרים הגבוהים לראשיהם, מתי שיוצאת מהאופק, ואע"פ דלוקח כ-6 דקות עד שהחמה מנצנצת מעל ההרים כגון מעל הרי השומרון מ"מ בראשי ההרים הגבוהים כבר רואים אורה, וכמו שרואים לפני הנץ אור זורח בעננים.

והנה רבי יוסף צוריאלי זצ"ל עמד בגג של סלובודקה וראה השמש יוצאת מהרי השומרון רק בזמן הנץ הנראה, וצ"ב אם היה שם אור זורח מהשמש על הגג בזמן המישורי, והוא חיכה לראות השמש, ויתכן שגבעת רוקח וגג סלובודקה זה נמוך מאוד ולכן לא רואים כלום והירו' איירי בהרים גבוהים טובא.

והגרש"ד זללה"ה קבע שגבעת רוקח קובעת הזמן לכל העיר, וגם זה מפוקפק מאוד ומהיכי תיתי, וכל מקום נידון בפני"ע.

וכבר נתבאר שיש ראיה מכרעת בגמ' פסחים צ"ג שניץ החמה זה המישורי ממילא גם אם נוכיח מהירו' לא כך הלכה כגמ' דידן.

בשלים

אם הנברשת היתה בגובה ההיכל סמוך לגגו שזה מאה אמה גובה [בבית שני], ולכאוי מוכח מהלשון על פתח ההיכל שזה היה מעל הפתח של אולם סמוך לו.

ויל"ע הרי מנכים את הר הזיתים בשביל קביעות הנץ בירושלם וא"כ למה הנץ נקבע לפי הניצוצות והרי זה קודם לכן כיון דהר הזיתים מסתיר את השמש, ובספר הרב מנת כתב שגובה פני הר הבית 744 מטר וגובה הר הזיתים 805 מטר ונמצא שהר הזיתים גבוה מהר הבית 60 מטר וגובה פתח האולם 40 אמה שזה בערך קצת יותר מ-20 מטר ומעליו הנברשת מעל הפתח ונמצא דהר הזיתים מסתיר הנברשת [והר הזיתים רחוק מהר הבית כ-1.5 ק"מ] וכן מוכח מדברי המהרי"ל והנברשת שהר הזיתים מסתיר הנץ בירושלם ומנכים אותו, וא"כ קשה איך קובעים הנץ עפ"י הנברשת בפתח האולם, והרי זה מאוחר לנץ האמיתי, וגם הרי מואב מסתירים ואם נגיד שמנכים אותם א"כ לא תזרח השמש בנברשת בנץ האמיתי המישורי, ויל"ע בכ"ז, וצ"ב, [ועיין לקמן סימן י"ד ס"ק י"ח נתבאר הכל בס"ד], והגר"י מנת כתב שהנברשת היתה בגובה ההיכל 100 אמה והר הזיתים לא הפריע לנברשת, ואע"ג שהר הזיתים גבוה קצת מגג ההיכל, ד-100 אמה זה כ-50 מטר ולהחזו"א כ-60 מטר, וי"ל שהשמש מאירה שפיר על הנברשת, ורק למטה בירושלים העתיקה שמה הר הזיתים

ובמישור

מא

מסתיר השמש, ואם נפרש כפשוטו שהנברשת היתה בפתח האולם מעליו, הוי 40 אמה, וצ"ע.

והנה כשאמרו בירו' דהנץ כשהחמה בראשי ההרים, ודאי שמי שנמצא בתחתית ההר הנץ שלו זה כמו הזמן של הנץ בראש ההר וזה כמעט מפורש בירושלמי שזה הזמן הקובע בחמה בראש ההר, ומבוי דזה שנמצא בתחתית ההר לא רואה שמש ולא כלום ואפ"ה הנץ שלו זה לפי ראש ההר, ומבוי דלא קובעים הנץ בלא ניכוי ההר שא"כ בתחתית ההר הנץ יותר מאוחר [שהרי הנץ רק בקצה ראש ההר בתחילת הזריחה] אלא כיון שזרחה חמה מנכים את ההר וגם זה שבתחתית ההר בקצה השני הנץ שלו לפי הטפטוף בראש ההר.

והנה המהרי"ל דיסקין קבע שמנכים בירושלם את הר הזיתים המסתיר וא"כ ה"נ לדידן מנכים את הרי יהודה כלפי בני ברק שהרי הרי יהודה הם בתוך מהלך יום אחד לבני ברק והסיבה שלא מנכים את הרי מואב למהרי"ל כי הם רחוקים יותר ממהלך יום אחד, כמבוי בנברשת בשמו, והרי יהודה וירושלים רחוקים מב"ב כ-60 ק"מ בלבד, וגם נראה שמודדים בקו אוירי ולא באורך הכבישים.

אמנם לדעת מרן זללה"ה גם את הרי מואב מנכים עכ"פ הרי יהודה ביחס לבני ברק מנכים לכו"ע גם למהרי"ל דיסקין.

בשלוש

ובמישור

מב

[ויתכן] לדון שבזמננו שיש רכבים, גם במהלך יותר מיום אחד ברגל מנכים ובזמן המהירל"ד לא היה רכבים וחשיב מרחק שאין לנכותו אבל בזמננו שנוסעים טובא ברכבים יל"ד שלא איכפת לך שזה יותר מיום אחד רגלי וצריך לנכות גם למהירל"ד את הרי מואב בזמננו, וצ"ע בסברא זו].

טז) לעיל ס"ק י"ד הבאנו דברי תוס' בדעת הר"ח שייראוך עם שמש אק"ש קאי וותיקין היו קורין ק"ש לאחר הנץ, וכעת ראיתי בתוס' רבנו פרץ ברכות ט' כתבו בשם רבנו חננאל מאי קראה דכתיב ייראוך ויקבלו עומ"ש עליהם קודם זריחת השמש, ולקמן דמייתי לה גבי מנחה ייראוך להתפלל מנחה קודם שישקע השמש וישתחוה לבוראו, ומבוי' דרבנו פרץ סובר דגם לר"ח התפילה היא מיד בנץ וק"ש ואמת ויציב קודם הנץ, ודלא כתוס' יומא בשם ר"ח שק"ש אחר הנץ לפיר"ח.

עוד מבוי' דהענין להתפלל קודם שקיעה"ח כדי להשתחוה לבוראו קודם שקיעה, והיינו להראות שאינו משתחוה לשמש ח"ו אלא להקב"ה, ולפי"ז יל"פ הענין של תפלת הנץ בשחרית נמי להשתחוות לבוראו מיד ביציאת השמש להראות שאינו משתחוה לשמש אלא להקב"ה, וזה כעין דברי המאירי שזכרנו לעיל ס"ק א', ולהר"ח מתפרש שקרו ק"ש קודם הנץ [או אחריו כפי' תוס' בדעת הר"ח] כדי לקבל עומ"ש ולהמליך הקב"ה

קודם הגוים שמשתחווים לשמש וישראל ממליכים להקב"ה ומקדימים הגוים, ולתוס' בדעת הר"ח מקבלים עומ"ש בשעה שהגוים עובדים לשמש, ולשאר ראשונים הענין בתפילת הנץ מיד בהנץ להשתחוות להקב"ה מיד עם יציאתה כנגד אומות העולם, ואפשר דגם להר"ח ק"ש קודם הנץ ותפילה מיד אחר הנץ הכל להשתחוות להקב"ה בזמן זה שאומות העולם משתחווים לשמש, וכמו במנחה שמשתחוה לקוראו קודם שקיעתה ה"נ בשחרית מתפלל עם זריחתה ומשתחוה להקב"ה מיד עם זריחתה וק"ש הוא נמי קבלת מ"ש קודם זריחה כנגד הגוים.

מתני' כ"ב ב' מפרש ר"פ אם יכול לעלות ולהתכסות וכו' דקורא ק"ש קודם הנץ ומתפלל בנץ כותיקין ואם לא יכול יתכסה במים ויקרא ק"ש ויתפלל בנץ בתוך המים.

והנברשת עשויה לשאר העם שאין יכולים לכוין כותיקין וקרו ק"ש אחר הנץ.

ויל"פ שהנברשת היו נצוצות ניתזים ממנה לא ממש בנץ דהא הולכים לפי הנץ המישורי שהוא כמה דקות קודם הניצוצות דעיקר מטרת הנברשת לשאר העם שיקראו ק"ש אחר הנץ בסמוך לו, ממילא מה שהגמ' אומרת שהגיע הנץ החמה הכוונה שכבר עברו כמה דקות דהר הזיתים מסתיר השמש וכן הרי מואב ואת כולם מנכים לנץ האמיתי המישורי, ממילא זמן

ונראה לפרש השטמ"ק דסובר כתר"י שהנץ נמשך מתחילת הזריחה עד סוף התפשטות השמש בעולם שזה בערך רבע שעה או קצת יותר אחרי הזריחה, ומש"כ השטמ"ק תפילה בעונתה הכוונה לנץ ממילא הם קרו ק"ש לפי זמן הנברשת [שכבר היה אחרי הזריחה כמה דקות] עם ברכותיה והתפללו תפילה בעונתה שעדיין נחשב עם שמש אבל מי שקורא ממשיכיר סומך גאל"ת ומתפלל קודם הנץ, [דסובר השטמ"ק דגאל"ת עדיף מייראוך עם שמש], וסובר השטמ"ק שאפשר לכתחילה ק"ש אחר הזריחה ודלא כתר"י והרמב"ם וסיעתם, וזהו שכתב ואף זה זמן ק"ש הוא והכוונה לכתחילה, וסמכו גאל"ת והתפללו בעונתה בנץ דעדיין נחשב הנץ.

והיוצא לדרך מתפלל קודם משיכיר מיד לאחר עה"ש ותפילה מעומד עדיף מתפילה במהלך או יושב וכן עדיף תפילה במעומד מתפילה בנץ במהלך או יושב ואף שזה קודם עונתה דהיינו קודם ייראוך עם שמש מ"מ כך עדיף, וק"ש קורא אח"כ משיכיר.

אבל אם הנידון מה עדיף תפילה לאחר הנץ [שכבר לא נחשב נץ] או קודם הנץ פשוט שזה אותו דבר דאין שום תקנה של תפילה לאחר הנץ כמו בשופר וכו', ובודאי עדיף להתפלל קודם הנץ משום זריזין מקדימין למצוות, באופן זה שבין כך לא מתפלל בנץ.

הנברשת הוא מספר דקות אחר הנץ, ולק"ש לשאר העם אין נפק"מ בהלכה אם קורין מיד אחר הנץ או מספר דקות אח"כ.

בשטמ"ק פירש כרוב הראשונים דמצות תפילה עם הנץ דאר"י מצוה להתפלל עם דמדומי חמה כלומר כשהשמש זורחת על הארץ ועם שמש בשעת זריחתו וייראוך אתפילה קאי דהיא היראה, והאי דקאמר לתפילין כאחרים ושבקייה לציצית משום דציצית יכול ללבוש בלילה אלא שאינו מברך עליו אלא ביום [משיכיר] ותפילין אין מניחין בלילה [ומבו] כדעת מרן ז"ל שלובשים הטלית קודם משיכיר דודאי עדיף לקיים מצוה בלא ברכה מלהתבטל ממנה, ורק תפילין לא שמא יפח].

ומבו' בראשונים הנ"ל דכל הענין של תפילה בנץ זה בגלל ייראוך עם שמש אבל אין שום דין של תפילה ביום כמו שאר מצוות אלא פשוט דזמן תפילה כנגד התמיד וכמו ק"ש שקורין קודם הנץ, ממילא תפילה במופלג מהנץ ותפילה קודם הנץ כהדדי הם ממש, ואדרבה זריזין מקדימין למצוות, שו"ר בשטמ"ק ט' א' כתב דהנברשת היתה לאחר הנץ ואז קרו ק"ש והתפללו ביום, דאילו היו קורין משיכיר היו מתפללין תפילה שלא בעונתה [כדי לסמוך גאל"ת], ומבו' דסובר דגם בתפילה תיקנו לאחר הנץ.

עכ"פ להלכה נקטינן כרוב הראשונים שאין שום ענין להתפלל דוקא אחר הנץ במופלג אלא תרומתו שווים, וכן מוכח במתני' במגילה דלא הוזכר שם תפילה כלל.

יז כתיב בפרשת וירא וכמו השחר עלה ויאצו המלאכים בלוט לאמר וגו', ובספורנו פירש שהאצו בו לברוח מהר כדי שתהא פורענותם בזריחת השמש אלהיהם הגדול וכמבוי' בברכות ז' בשעה שכל מלכי מזרח ומערב וכו' ומשתחווים לחמה מיד כועס, וכתיב השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה ומבוי' בפסחים צ"ג ב' לדעת רבי יוחנן דמעה"ש ועד הנץ חמשה מילין וילפינן לה דמסדום עד צוער חמשה מילין ועי"ש בסוגיא צ"ד א'.

וברש"י בפסוק כ"ד וה' המטיר על סדום פירש שהמטיר כבר בעלות השחר משיצא לוט והיה בדרך [וה' המטיר בפסוק כ"ד לא קאי על פסוק כ"ג וכמו שפירש בשפתי חכמים מהרא"ם].

מיהו בבראשית רבה נ' י' והביאו החזקוני מבוי' שהמתינו לו עד שבא לצוער ורק אז המטיר הקב"ה בנץ החמה וכמש"פ בספורנו.

וביונתן בן עוזיאל פירש שלוט הגיע לצוער לאחר ג' שעות [מעלות] וזהו השמש יצא על הארץ, ולא קאי על הנץ, [ודבריו דלא כמבוי' בגמ' פסחים].

והגר"י מנת כתב שבקעת סדום עמוקה 400 מטר מתחת לפני הים וההרים במזרח הבקעה גבוהים 1200 מטר [מעל פני הים] וא"כ הנץ מאוחר עד שרואים השמש מעל ההרים וזהו לכאוי' הנץ לשעות היום כמבוי' בפסחים שם.

והנה גם אלו שמתפללים בנץ הנראה מודו שלענין חשבון שעות היום מונים מהנץ המישורי הן ל"ב שעות הן לחצות, ובגמ' מבוי' דהשמש יצא על הארץ זהו הנץ דכתיב בקרא השמש יצא על הארץ, וצל"פ הגמ' בפסחים השמש יצא על הארץ בניכוי ההרים שבמזרח, ושם מעבר להרים יצאה מהאופק ועלתה וזהו השמש יצא על הארץ ואין הכוונה שראו אותה בצוער, וע"כ כן דהא גם למהריל"ד מנכים את הרי הבקעה שהם קרובים לסדום ולצוער וכמו שמנכים הר הזיתים בירושלים.

וביעקב אבינו כתיב ל"ב ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנואל וברש"י לרפאותו מצלעתו, וכדכתיב וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה, וברור כאן שהכוונה לזריחה בפועל אלא שלא כתיב שזה נקרא והיה בנץ אלא ותזרח לו השמש כמה דקות אחר הנץ דהנץ מחושב בניכוי הרי מואב ממילא זרחה לו כמה דקות אחר הנץ, ופשוט, וכן וזרחה לכם יראי שמי זה לא הנץ החמה אלא מתי שזורחת בפועל שעולה מעל ההרים המסתירים אותה, מיהו קרא דהשמש יצא על הארץ ודאי

בשלוש

מתפרש על הנץ האמיתי המישורי כמבו' בגמ'.

יח) בירושלים הנץ הנראה הוא לפני הנץ המישורי כיון שלפי המישורי מנכים גובה ירושלים ולפי הנראה לא מנכים הגובה, וכגון בחודש ינואר הנץ הנראה 6.37.4, ובמישור 6.39.1, ובחודש פברואר הנראה הוא 6.31.1 ובמישור 6.32.6, ובחודש מאי הנראה 4.53.8 ובמישור 4.54.1 וביוני ההפרש פחות מדקה דבנראה זה 4.36.9 ובמישור 4.37.4, וכתב מרן זללה"ה דבמקומות שהשמש נראית קודם הנץ המחושב מתקיים יראוך עם שמש בין בראיית השמש ובין בנץ המחושב [דהיינו המישורי], ולפי"ז בירושלים אפשר להתפלל או לפי המישורי או לפי הנראה, שהוא קודם למישורי.

יט) מדברי מרן ז"ל [ד"ה והמתפללים] משמע שענין ותיקין זה גם ק"ש קודם הנץ, ולכאוי' יל"פ שענין ותיקין זה רק תפילה מיד בנץ או לדברי תר"י שנץ נקרא מתחילת עליית הגלגל עד סוף התפשטות השמש בעולם, עכ"פ הכל בתפילה איירי, ועל ק"ש לא מצאנו בותיקין כלום, דמה שגמרו ק"ש קודם הנץ וכן אמת ויציב זהו כדי להתפלל בנץ ומשום תפילה שצריכה שתהא עם השמש, ומבו' ברמב"ם ועוד דזמן ק"ש לכתחילה קודם הנץ [דאז רובא קיימי] אבל לכאוי' אין לזה ראייה מותיקין, [ועי' שטמ"ק כתב דק"ש כותיקין דקאמר

ובמישור

מה

אביי לאו משום ק"ש אלא משום תפילה דותיקין גומרין ק"ש קודם הנץ מעט כדי שיתפללו עם סמיכת גאל"ת מיד עם הנץ דמצות תפלה עם הנץ].

כ) יש כאלו שמתפללים בנץ הנראה לא בגלל שלמדו הסוגיא וכך יצא להם להלכה אלא בגלל פרסומת שמפרסמים בשם הגרש"ד זצ"ל שיש ספק מה זה נץ ואסור להתפלל לפני הנץ, והפרסומת כחה יפה ורב ולכן הם מתפללים בנראה, וכבר ביארנו שלדעת רוב הראשונים וכן הלכה אין שום בעיה כלל וכלל להתפלל קודם הנץ ותפילה במופלג מהנץ ותפלה קודם הנץ כי הדדי נינהו, ועכשיו יש לנו ספק מה זה נץ ונשאר רק לדון מתי להתפלל כדי לקיים ותיקין, ודעת רוב הראשונים וכן הלכה שתפילת ותיקין זה מיד בנץ ואחרי תחילת הנץ אפי' כמה רגעים זה כבר לא ותיקין, ודעת כולם שלענין שעות היום וחצות הנץ האמיתי הוא המישורי, וממילא פשוט שצריך להתפלל במישורי והבא לומר שיש נץ אחר לתפילה עליו להביא ראייה שהרי בגמ' פסחים מבו' שמהנץ המישורי מונים שעות היום וכן חצות לכל דיניו, דהיינו שלענין חצות [גם למג"א] זה חצי י"ב שעות מהנץ המישורי עד שקיעה"ח וכל דיני חצות כך נמדדים, ולהגר"א גם שעות היום של ק"ש דאוי' זה מהנץ המישורי עד שקיעה"ח, עכ"פ לכו"ע נץ החמה בגמ' פסחים זה לפי המישורי, ואין לנו נץ אחר בגמ'.

בשלו

ובמישור

שנודע הטעות שינה לנץ המישורי האמיתי, וחבל מאוד שהם מפסידים תפילת ותיקין ממה נפשך שזה לא מישורי ולא נראה אלא שזה בערך 2 דקות אחרי המישורי [ולפעמים בקיץ הנץ בלדרמן הוא כמה שניות קודם המישורי ולפעמים הוא כמו המישורי, ובדרך כלל זה 2, 3, דקות אחריו], ויל"ד שעדיין מיקרי מיד עם הנץ, וצ"ע טובא.

ועיין עוד במש"כ בזה לקמן סימן ד'. ס"ק ה'.

במנהגי לדרמן כתב שהגר"ק אמר שהרים רחוקים לא מנכים וא"כ תמוה הרי הרי השומרון מסתירים האופק של בני ברק והם רחוקים טובא וא"כ מ"ט לא מתפללים בנראה, אלא פשוט שגם הרי השומרון מנכים וא"כ צריך להתפלל במישורי שהוא בניכוי הרי השומרון, ובלדרמן סותרים עצמם מיניה וביה.

ובאיצקוביץ נמשכו אחרי לדרמן [מיהו יש שם גם מניני נץ לפי המישורי], וחבל שמפסידים הנץ בידים.

ובירושלם אין נפקותא לדינא בין מישורי לנראה דאפשר בשתייהם כמש"כ מרן זללה"ה.

ויש הרבה שלא יודעים ומבינים בענין זה ופעם מתפללים במישורי ופעם בנראה תלוי איפה הם מתפללים, וגם זה אינו דרך נכונה.

וזה הראיה המכרעת מהגמ' בפסחים שכתוב שם נץ החמה ולפי כולם זה נץ המישורי שהרי הגמ' עוסקת מהנץ לחצות, וא"כ זה גם הנץ של הגמ' בברכות וזה הנץ של הגמ' במגילה ואין נץ אחר בגמ'. וכן הנץ של לדרמן מזויף מהגמ' פסחים שלא יתכן חצות אלא רק מהמישורי.

וע"ע מש"כ בזה לקמן סימן ז'

וברוב ערי הארץ מתפללים לפי המישור, והטעם שהנראה מאוחר שם יותר מ-20 דקות או חצי שעה שיש הרים סביבות הערים וגם זה מראה שהאמת זה המישורי, וגם מהר"ד סובר לנכות הרים סמוכות, ואם יש סברא שצריך שמש ממש א"כ מ"ל סמוכות מ"ל לא סמוכות וע"כ ל"צ שמש כאן אלא צריך שהשמש תצא מעל האופק וגם בנראה לא רואים השמש ברוב מקומות, ורק בבני ברק התחיל ענין זה של נראה ועם הפרסומת זה נכנס בחלק מהציבור, וגם בבני ברק יש כהיום הרבה טובא מנינים שמתפללים במישורי כהוראת מרן זללה"ה.

ובלדרמן המציאו נץ מזויף שנעשה בטעות גמורה של הרב טוקצינסקי זללה"ה שטעה בשעון הערבי ולאחר שנתברר הטעות לא שינו שם, [וכן יש שם טעות בגלל ההפרשים הפרשי אופק ירושלים מבני ברק שאינם נכונים כלל, ועוד שקבעו לכל חודש לפי אותו הפרש במשך כל אותו חודש], ומרן זללה"ה מיד

גם הגר"י מנת שליט"א בחר בנראה בבני ברק לחומרא משום שאסור להתפלל שמ"ע קודם הנץ, וכבר נתבאר דזה טעות ממש, ודעת רוב הפוסקים שאין שום דין של יום בתפילת שמ"ע וזה מוכח מהמשנה במגילה ועוד הוכחות טובא מרוב הראשונים, וכן פסק במ"ב סימן פ"ט ס"ק ד' דנתקנה כנגד התמיד.

ועיין לעיל ס"ק ד' נתבאר בס"ד דגם לרש"י זה רק ענין לא להתפלל לפני הנץ ולא מדינא.

ויתכן מאוד שמה שמהרי"ל דיסקין אמר לא לנכות הרי מואב זה רק בירושלים שהנראה הוא קודם המישור, ואפשר בשתייהם אבל בבני ברק לא קאמר לא לנכות הרי יהודה ואדרבה צריך לנכות הרי יהודה כיון דדינא כהר הצופים והר הזיתים שצריך לנכות להמהרי"ל דיסקין.

כא בלוח דבר בעתו [עמוד 1037 שנת תשפ"ה] הביא בשם הגרש"ד זצ"ל ששאל את החזו"א אם לקבוע הנץ עפ"י המישורי או עפ"י הנראה והשיבו שאפשר כך ואפשר כך, וכבר כתבנו דלמעשה, החזו"א התפלל לפי המישורי כמו שהעיד מרן זללה"ה בספרו ברכות סימן י"ג.

ועוד אפשר דהחזו"א סבר שלא צריך לדקדק בזמן הנץ לכן השיב להגרש"ד מה שהשיב, אבל לדידן לפי המבוי ברוב הראשונים שצריך להתפלל מיד בנץ א"כ

י"ל שהמישורי הוא העיקר גם לפי החזו"א.

כב בלוח שם הביא "הוכחה" לנץ הנראה מדברי הבן איש חי ש"ר פרשת וארא בסעיף ג' שכתב אך ודאי מנהג המדקדקים להתפלל עם יציאת השמש ממש שנראית לנו והק"ש יתחילו ששה דקים קודם יציאת השמש הוא מנהג נכון ומשובח.

והביא שם מברכי יוסף והוא כתב לכן אני נוהג לגמור ק"ש ששה דקים שהוא עישור שעה קודם יציאת השמש ע"כ וזהו דעת המדקדקים שאינם מתפללים כי אם אחר יציאת השמש ממש, ומבוי דגמר ק"ש שש דקות קודם הנץ, ולא כבא"ח שיתחילו ק"ש ששה דקים דזה לא מספיק.

והנה הלוח דבר בעתו הביא כביכול ראיה אלימתא לנץ הנראה מדברי הבא"ח, אבל באמת יש כאן טעות גמורה וסילוף חמור, שהבא"ח לא דן כלל אם הנץ הוא המישורי או הנראה אלא דן והביא דעת הבית דוד בסימן ל"ו שזמן הנץ החמה הוא שעה אחת קודם שיעלה גוף השמש על הארץ ויראה לנו, וזהו הנידון נמי בשו"ת רב פעלים לבא"ח [ח"ב סימן ג'] שהביא מהאריז"ל שהנה"ח הוא כשהשמש זורחת על הארץ נגד עינינו וסיים הרב פעלים שכל המדקדקים בעבודת שמים יותר נכון להם לאחוז לעשות כסברת המדקדקים להתפלל עם יציאת השמש ממש שנראית

בשלוש

ובמישור

מה

לנו, ומבו' דהנידון הוא לאפוקי מהרב בית דוד שסובר שהנץ הוא שעה קודם הנץ, ואין זכר בדבריו לנידון הנץ המישורי או הנראה, שהמישורי הוא שהשמש כבר נמצאת מעל האופק ורק מוסתרת ע"י הרים באופק המזרחי עכ"פ היא כבר נמצאת וזורחת על הארץ באופק אלא שיש הרים שמסתירים, והבא"ח בא לאפוקי מהרב ב"ד ותו לא מידי, ואם תגיד שמוכח שצריך שמש לעינינו א"כ גם הנראה אין שמש אלא בגבעת רוקח ורוב בני ברק אין שמש עדיין ואם תגיד שהולכים לפי גבעת רוקח ה"נ הולכים לפי האופק שהשמש כבר מעל הארץ ורק יש הרים שמסתירים, ובקיצור אין זכר בבא"ח לנידון זה, והנץ האמיתי הוא המישורי וכדמוכח ממנין שעות היום שכולם מונים מהמישורי, ואין לך סילוף גדול מזה לתפוס מילים ולהוכיח מהם בלא שום קשר.

וכן הכף החיים [סימן נ"ח אות י'] דן בדברי הבית דוד ובא לסתור דבריו וסיים שהנה"ח זה כשהשמש נראה לנו לעיניים וכן בירושלם וכו', ופשוט שסגי שהשמש נמצאת מעל האופק ולא איכפת לן הסתרתה ע"י הרים דזה כלום ולא בזה דן הכף החיים, ובוקי סריקי תלו בכף החיים ובבא"ח.

וכן מש"כ הלוח שכך נוהגים רובם המכריע של מניני ותיקין ג"ז שקר [וגם א"כ זה בעקבות הפרסומת] ויש הרבה

מנינים בנץ המישורי כגון בביהמ"ד של מרן זללה"ה וכן בלדרמן לא מתפללים הנראה כלל וכן בבית השם יש כמה מנינים של מישורי וכן בכולל הלפרין וכן בכולל חזו"א בימים נוראים וכו' מתפללים בנץ המישורי, וכן באהל תמר מתפללים במישורי וכן ברמת אלחנן וכן בנחלת משה [בימות החול], אלא שטועים אחרי לדרמן וכבר כתבנו שבלדרמן והגדרים בתרה טועים בגלל השעון הערבי ועוד טעויות ומאחרים בשתי דקות או קצת יותר לאחר המישורי עכ"פ הם מתפללים 4 דקות או 3 דקות לפני הנראה וכן באיצקוביץ למטה יש כמה מנינים של המישורי וגם למעלה מתפללים כמו בלדרמן ולפעמים בכמה וכמה ימות השנה הזמן בלדרמן הוא כמו המישורי ממש או 15 שניות אח"כ ולפעמים 15 שניות לפני המישורי עכ"פ זה זמן טעות שצריכים לתקן אותו, אבל הם לא מתפללים הנראה כלל וכן בסאטמר יש כמה מנינים של הנץ המישורי, וכן בדרכי איש מתפללים לפי המישורי.

ובאמת כך לא נקבעת ההלכה לפי כמות המנינים כך או כך.

כג) וכן הבה"ל בסימן נ"ח ד"ה כמו שיעור שעה דן לאפוקי מהדיעות שהנץ הוא שעה קודם עליית השמש והביא שם הבית דוד דהנץ הוא י"ב דקות אחר עלות השחר שעה קודם עליית השמש, וסיים שם דנץ החמה היא הנקודה הראשונה מהחמה

בשלוש

ובמישור

מזט

שמתחלת להתנוצץ על העולם וכזה ראינו ושמענו שנוהגים כן כהיום הנוהגים כותיקין, עכ"ד, וברור ופשוט שלא דן כלל אם בנראה או במישורי שהרי גם במישורי השמש כבר עולה ומתחילה להיראות מעל האופק אלא שמוסתרת אם יש הרים, ובמקום שאין הרים היא באמת לא מוסתרת, ותלוי בכל מקום ומקום.

כד) בציוני הלכה תפילה וכן בספר שיעורי מרן הגר"ש ברכות ט' ב' ועוד כתבו דמרן הגר"ש זללה"ה נסתפק מתי זה הנץ אם במישורי או בנראה, ולפי סברא זו היינו מציעים להתפלל מחצית הימים מישורי ומחצית הימים הנראה ואז חצי מהימים מתפללים ותיקין בנץ האמיתי, וכגון שחצי חודש במישורי וחצי בנראה ואז בכל חודש מתפללים בנץ האמיתי 15 יום, אבל עכשיו שמתפללים בנראה בלבד הרי יתכן שמעולם לא התפללו בנץ כלל, וכל חייהם לא זכו להתפלל ותיקין.

ואפי' אם נגיד שאסור להתפלל קודם הנץ [ואינו נכון להלכה, כמו שנתבאר] מ"מ כאן שהחשבון הוא להרויח 15 יום נץ ודאי פשוט שזה דוחה האי דינא.

וזה אנו כותבים כהצעה למסתפקים, אבל להלכה כבר נתבאר שעפ"י רבותינו מצוקי ארץ מרנן החזו"א והגר"י קנייבסקי ובנו הגר"ק זצוקללה"ה, ומרן

זללה"ה נקטינן שהנץ האמיתי הוא הנץ המישורי וכך צריך להתפלל כל הימים עד עמוד כהן לאורים ותומים.

וע"ע לעיל ס"ק י"ג.

כה) והנה הזמן המישורי הוא מנכה גם את גובה העיר והכל נמדד לפי גובה פני הים עד האופק, והיה מקום לדון שמודדים לפי גובה העיר ולא מנכים גובהה ורק מנכים ההרים המסתירים לראות השמש יוצאת מעל האופק, וצ"ע, ולמעשה אין לנו אלא מש"כ מרן זללה"ה וכ"כ בלוחות לפי מה שכתוב שם זמן הנץ המישורי, בניכוי גובה העיר והסתרת ההרים.

כו) ונמצא להלכה א. דאין לנו אלא הנץ המישורי לתפילת ותיקין ולכה"ת כולה עד יעמוד כהן לאורים ותומים.

ב. פשוט להלכה שתפילה קודם הנץ ותפילה במופלג לאחר הנץ דינם שווה ואדרבה זריזים מקדימים, וכל זה במי שלא יכול להתפלל בנץ, וזו דעת רוב הפוסקים ולא תיקנו חז"ל כלל בתפילה כמו במצוות הנוהגות ביום אלא תפילה כנגד התמיד תיקנוה, וכן פסק במ"ב.

ועיין עוד במש"כ לקמן סימן ו.

ועיין עוד בדינים העולים לקמן סימן ט"ו.

סימן ד

בעניני הנץ, ובענין שאלו שמתפללים באמצע [בין מישורי לנראה]

אינו נץ כלל, ובטעות יסודו

ואיחר, והנה כאן הנידון מצד ק"ש בלבד ובוזה סובר הרמב"ם דלאחר הנץ מיקרי עבר ואיחר והוי בדיעבד וזה לא רק מצוה מן המובחר אלא מעיקר הדין הזמן הוא קודם הנץ, וכן כתבו בתר"י והיראים וארחות חיים וכל בו והאשכול, ובאמת מתני' היא ט' ב' עד הנץ החמה, דמפרשים דלאו מדברי ר"א היא אלא סתם משנה, ור"א קאי רק על תכלת ללבן, ברם בגמ' כ"ה ב' מפורש לימא תנן סתמא כר"א דאמר עד הנץ החמה וא"כ מבוי דזה דברי ר"א, ואפשר דכשהגמ' מתרצת אפי' תימא רבי יהושע וכו' מתפרש דמתני' כ"ה ב' אזלא גם כרבי יהושע אלא שיש דין לכתחילה ק"ש עד הנץ ממילא כך מתפרשא מתני' ולא מדברי ר"א הוא אלא לכו"ע, עכ"פ לפי המפרשים תר"י ועוד שמתני' איירי רק בק"ש ואח"כ עולה ומתכסה ומתפלל א"כ מבוי דקורא במים בגלל הדין לכתחילה שק"ש צריך קודם הנץ וא"כ מתני' היא כ"ב ב', או גם מתני' ט' ב' היא, מיהו בתר"י הוכיח כן רק ממתני' כ"ב ב', ומבוי לתר"י שק"ש עם ברכותיה קודם הנץ דוחה גאל"ת וכמש"פ רבנו שגומר גאל ישראל בתוך המים ואח"כ

(א) בשו"ת איש מצליח ח"א סט"ו בסעיף הרביעי כתב שדעת רוב ככל האחרונים והשו"ע מכללם שזמן הנץ הוא בתחילת עגולת השמש לצאת, ומ"מ הוא חושש לדיעה שזמן הנץ הוא בזמן יציאת כל עגולת השמש עכ"ד, ואין מובן מה הפירוש לחושש הרי זה חומרא דאתי לידי קולא שמפסיד הנץ שמתחילת עליית השמש עד גמר עליית כל עגולת השמש הוא כ-2.5 דקות [שתים וחצי דקות] וא"כ אינו מתפלל עם שמש ומיד עם שמש והוי תפילתו בדיעבד כמבוי בשו"ע סימן פ"ט ס"א.

אגב אורחא ראיתי בגבורת יהודה כתב בדעת אחד מהראשונים שק"ש קורין מתחילת הנץ שנוצצת החמה, וגומר ק"ש וברכותיה בגמר עליית עגולת השמש ואז מתחיל שמ"ע, וכ"כ לעיל סימן ג' ס"ק ו', ואין מובן לי איך אפשר בשתים וחצי דקות להספיק כל ק"ש וברכת אמת ויציב כולה, ועיין מש"כ בזה לעיל [ס"ג ס"ק ו'].

(ב) **ברמב"ם** ק"ש פ"א הי"א ואם איחר וקרא אחר שעלתה השמש יצא יד"ח שעונתה עד סוף שלש שעות ביום למי שעבר

לה חכמים ונביאים עכ"ד, [ולשון נביאים היינו מקרא דייראוך עם שמש], ומפורש בדברי הר"מ דרק אחרי ארבע שעות מיקרי עבר אבל אחרי הנץ זה לא עבר אלא מצוה בלבד, שיתחיל עם הנץ החמה ולא מיקרי עברין ולא כלום, והוי לכתחילה גם שלא בנץ ודלא כהשו"ע סימן פ"ט דכתב דשלא בנץ הוי בדיעבד, [ודלא כדברי הארחות יושר בשם הרמב"ם].

ג. במ"ב מהדורת אליבא דהלכתא בסימן נ"ח סעיף א' הערה 5 כתבו דממש"כ המ"ב ס"ק ז' דהנץ החמה היא השעה שהחמה מתחלת לזרוח בראשי ההרים, וכתבו שם ולכאוי מבו' דזמן הנץ החמה הוא כשהחמה מתחלת להראות לפנינו בראשי ההרים ולא מנכים גובה ההר המסתיר את האופק, עכ"ד, ודברי הבל וטעות כתבו, שהכוונה כאן בהרים מערביים לאופק ולצופה והאדם לא מצליח לראות החמה באופק ובזה אמרו לו שאם זורחת על ראש ההר זה הנץ שאז השמש יוצאת מהאופק וזורחת על המקומות הגבוהים שהם ראשי ההרים וכן אפשר ביום שיש עננים קלים שהשמש זורחת בענן.

ואם היתה הכוונה לנראה לא מתאים הלשון שזורחת בראשי ההרים אלא זורחת ומנצצת מעל ההרים המזרחיים ולא שהשמש בראשם אלא באה ועולה מעל ההר, וכן לא מתאים כלל הלשון מטפטפת

עולה ומתלבש וכבר לא נחשב גאלי"ת, עכ"פ בשו"ע סימן נ"ח פסק שק"ש קודם הנץ זה רק מצוה מן המובחר ולא פסק כהרמב"ם וסיעתו, [ואולי לשון עבר ואיחר דנקרא עברין, וצ"ע], [ושו"ר בראש יוסף [ברכות ט' ב'] כתב דלהרמב"ם הקורא ק"ש אחר הנץ מיקרי עברין ועובר על דברי חכמים], וכ"ז מצד ק"ש דרובא קיימי עד הנץ ממילא אח"כ הוי בדיעבד אבל מצד תפילת ותיקין בזה לא כתב הר"מ דהוי בדיעבד וי"ל שזה רק מצוה מן המובחר, וכגון שקורא ק"ש קודם הנץ ולא מתפלל ותיקין.

ובארחות יושר פרק ל' כתב דמי שלא מתפלל בנץ מיקרי עובר על דברי חכמים, כמבו' ברמב"ם ורי"ף, ואם הכוונה להרמב"ם של ק"ש לא כתוב כאן כלום על תפילת הנץ אלא רק על ק"ש, [ויתכן לדון עוד דהמעלה של ק"ש קודם הנץ זה לא מעלה מדרבנן אלא מעלה בדאוי' שאע"פ שזמנה עד סוף שלש שעות מ"מ יש זמן לכתחילה מדאוי' עד הנץ].

ובתר"י מבו' דזה לכתחילה מדרבנן.

ולשון הרמב"ם בתפלה פ"ג ה"א תפלת השחר מצותה שיתחיל להתפלל עם הנץ החמה וזמנה עד סוף שעה רביעית שהוא שליש היום, ואם עבר או טעה והתפלל אחר ארבע שעות יצא יד"ח תפילה אבל לא יצא יד"ח תפילה בזמנה וכו' כך מצוה מדבריהם להתפלל אותה בזמנה שתיקנו

שיראו השמש זהו רק בירושלים שהנץ הנראה הוא לפני המישורי בגלל גובה העיר ואז אפשר כבר להתפלל לכו"ע כמש"כ מרן זלה"ה בברכות סי"ג ס"ק א', אבל במקומות שהנראה אחרי המישורי וכגון בבני ברק פשוט שצריך להתפלל לפי המישורי בגלל ניכוי ההרים, ובגלל ניכוי גובה העיר.

ה) במנהגי לדרמן הוסיפו בינואר 9 דקות לאופק ב"ב מהנץ של לוח א"י בירושלים, ולא הבנתי דב"ד טבת 1.1.26 הנץ בירושלים בלוח אר"י 6.36, ובבני ברק מישורי 6.42 ונראה 6.48, וא"כ מאיפה לקחו 9 דקות, אם לפי המישורי ההפרש 6 דקות ואם לפי הנראה ההפרש 12 דקות, ובעיתים לבינה ההפרש עוד פחות שהמישורי 6.41.4 והנראה 6.47.5.

בפברואר הם מוסיפים, 8 דקות, והנה ב - 1.2.26 י"ד שבט הנץ בלוח אר"י 6.29 ובבני ברק הנץ המישורי 6.34.30 וא"כ ההפרש 5.5 דקות וא"כ נמצא בלדרמן איחור של 2.5.

בי"א אדר 28.2.26 הנץ בירושלים בלוח אר"י 6.05, ובב"ב 6.10.5, הפרש של 5.5 דקות.

בחודש אפריל מאי 3.4 . הם מוסיפים 7 דקות, וניחזי אגן ב"ב אדר 1.3.26 הנץ בלוח אר"י 6.04 ובב"ב 6.08.15 הפרש של ארבע דקות ו-15 שניות, והם מוסיפים 7 דקות ללא הצדקה כלל.

בראשי ההרים שזה לשון שיש קצת אור השמש בראשי ההרים ואם זה מתפרש שחמה עולה מעל ההרים ל"ש לשון מטפטפת, אבל אם הכוונה להרים מערביים שפיר קאמר בראשי ההרים שכשרואים שמש בראש ההר המערבי זהו סימן שעכשיו יצאה מהאופק המזרחי.

ומש"כ שם בהערה ט"ז בשם הגרש"ד זצ"ל שלא להקדים להתפלל קודם הנץ הנראה שלא להיכנס לחשש תפילה בדיעבד, זה דברי טעות גמורים, שאם מתפלל בנראה זה אותה תפילה בדיעבד ממש [לפי השו"ע] אם הנץ החמה זה המישורי שהרי התפלל שש דקות לאחר הנץ, וזו דעת רוב הראשונים שתפילה בנץ זה מיד עם השמש וכלשון הב"י וכלשון רבנו ירוחם וכלשון הרמב"ם והראשונים שיתחיל עם הנץ החמה, ולא קודם ולא אח"כ, ושש דקות זה לא עם השמש, וכן מפורש ברי"ף דהנץ לא נמשך זמן ודלא כרבנו יונה.

ונמצא דהמתפלל בנראה הוא תפילה בדיעבד ואין לו ותיקין ולא כלום, [ויש לו רק מעלה מסויימת של סמוך לנץ, לדעת הרי"ף].

ד) ומש"כ שם בס"ק י"ז שהכף החיים כתב שכן נהגו בירושלים להמתין עד שיראה גוף השמש ונראה לעיניים, הנה הנידון בכף החיים לאפוקי מהרב בית דוד שכתב שהנץ סמוך לעלות השחר, ומש"כ

בשלו

ובמישור

אופק י"ם לאופק ב"ב חוץ ממה שהנץ בלוח אר"י לא מדויק כלל.

והדבר תמוה מאד לקבוע זמן נץ שיודעים שאינו אמת כלל לא מישורי ולא נראה אלא משהו אחר שאינו אמת ולא קרוב לאמת ולא עוד אלא שגורמים לעוד בתי כנסת לטעות בזה אחריהם, וה' הטוב יכפר ויחיש גואל צדק בב"א.

ובלוח א"י כתב שהזריחה בת"א מאוחרת לירושלים ביום בינוני 7 דקות ובאמצע החורף יותר מ-9 דקות ובאמצע הקיץ 5 דקות בערך, וכבר ביארנו שזה טעות ואינו נכון כלל וזה הטעות של לדרמן בחישובי הנץ חוץ מעוד טעויות.

בחדש 4 כ"ח ניסן 15.4.26 הנץ ב"ם 6.08 [שעון קיץ], ובב"ב 6.12 הפרש של 4 דקות, ומה טעם להוסיף הפרש של 7 דקות.

בי"ג אייר 30.4 ב"ם 5.52 בב"ב 5.55.45 הפרש של 3.75 דקות.

ולמדנו עוד דבר שבאותו זמן ההפרשים משתנים בחצי דקה.

בחדש 6 הם מוסיפים 5 דקות, וביום ט"ז סיון 1.6.26 הנץ בלוח אר"י 5.31 ובב"ב 5.35.5 הפרש של 4.5 דקות.

ובט"ו תמוז 30.6.26 ב"ם 5.33 ובב"ב 5.37.45 הפרש של 4.75 דקות.

ואידך זיל גמור, ורואים שעיקר הטעות של לדרמן הוא הפרשים לא נכונים כלל בין

סימן ה

עוד בזמן הנץ

בלא ניכוי הרי מואב], וכבר נתבאר שבירושלים שאני וכו"ע מודו שאפשר להתפלל בנץ בלא ניכוי הרי מואב [כי המישורי יותר מאוחר בניכוי גובה ירושלים], ואם כתב הזמנים לפי שעון קהיר יש כאן טעות של כמה דקות לפי אופק אר"י, עכ"פ הטעות העיקרית היא

בדרשו סימן נ"ח הערה 9 כתבו בשם מנהגי ביהכ"נ לדרמן שהוסיפו כמה דקות להתאימו לאופק בני ברק, דהיינו שלוח הרב טוקצינסקי זצ"ל הוא לאופק ירושלים, והנה זמני הנץ בלוח אר"י נקבע לאיזור ירושלים לפי צפייה מיד מתי שהשמש יוצאת מעל הרי מואב [דהיינו

בחישובי הפרשי אופק ב"ב לאופק ירושלים, ובלדרמן בבני ברק מתפללים לפי לוח זה דהיינו במישורי אלא הוסיפו הפרשים של אופק ירושלים לעומת בני ברק, ויש לציין שהלוח של הרב טוקצינסקי לזמני הנץ בטעות יסודו שחושב לפי שעון קהיר שהוא מאוחר בכמה דקות לאופק אר"י, [והנה בשעון העולמי קבעו הגוים זמן אחד לכל שלושים מעלות בכדור הארץ וזה מקור הטעות], ועוד שהם קובעים הפרשי האופק בין ירושלים וב"ב, בחודש זה כך וכך דקות להוסיף, בחודש זה כך וכך דקות להוסיף, וזה גם מביא לטעות, ועיין עוד מש"כ בזה לעיל בסימן ד', ולכן יוצא שפעם הנץ שלהם כשלוש דקות לאחר המישורי ופעם שתי דקות ופעם דקה אחת ופעם שווה ופעם אפ"י חמש עשרה שניות קודם הנץ המישורי, וכמה חבל לאבד זמן הנץ.

ועיין בלוח דבר בעתו במבוא כתב וז"ל, כאן המקום להעיר שישנם שאינם קובעים את זמן התפילה כותיקין לפי הנץ החמה הנראה מעל ההרים, וגם לא לפי זמן הנץ החמה בניכוי ההרים באופק המזרחי, אלא עפ"י חישוב אחר המיוסד על טבלאות מסוימות, חישוב זה נובע מתרגום שגוי של השעון הערבי ושעון הנהוג בימינו ומטעויות נוספות וכו', וכונתו על הנץ של לדרמן.

והנה יש שעון א"י [שגם נקרא שעון ערב] ויש שעון אירופי והוא השעון הרגיל שלנו, [ועיין לוח א"י (עמוד 96 שנת פ"ו) שחישוב המולדות האמיתיים נכתב לפי שעון אירופי אופק קהיר וא"כ זה לא מדויק כלל לאופק א"י], וכוונת לוח דבר בעתו לענין הנץ, או לשעון קהיר או לשעון אר"י, עכ"פ טעויות יש כאן ותו לא מידי.

וכתב שם שהחזו"א ומרן הסטיפלר ז"ל התפללו במישורי ולא בנראה, והגר"ק זצוקללה"ה כתב שהחזו"א היה מסופק אם זמן הנץ הוא במישורי או בנראה ומה שאמר להתפלל בבית הכנסת שלו במישורי זה לא בגלל שהכריע שכן הוא הזמן אלא סבר שדקה קודם הנץ או דקה לאחר מכן נקרא ותיקין, עכ"ד, וזה לא מובן כלל שזה לא דקה קודם דקה אח"כ אלא שש דקות הפרש בין המישורי ונראה, וגם אם נגיד שלהחזו"א היה רק לוח מישורי של הרב טוקצינסקי וזה הפרש פחות מ"מ זה לא הפרש דקה אלא כמה דקות ובדרך כלל ההפרש הוא כ-3,4 דקות בין הנראה ללוח אר"י.

עכ"פ הגרש"ד ז"ל העיד מהחזו"א שהבין תשובתו שאפשר כך או כך וזה גם תמוה ולא מובן למה, או זה נץ או זה נץ.

והאמת כמש"כ מרן זללה"ה שהחזו"א סבר והיה פשוט לו שהנץ הוא המישורי.

והנה בכל הפוסקים מבוי דצריך להתפלל מיד בנץ ולא קודם ולא אח"כ דכך

בשלוש

כתבו הראשונים ז"ל מיד עם הנץ החמה, וכן פסק ונהג מרן זללה"ה.

והנה מרן הגר"ק זצוקללה"ה סותר דבריו דבמנהגי לדרמן כתב דהוא אמר שהחזו"א סבר הנראה ולמה התפלל במישורי בגלל שהרים קרובים לא מתחשבים בהם, ואילו בדרשו בשם ספר נקיות וכבוד בתפילה הביאו בשמו [של הגר"ק] שכתב שסבר החזו"א שדקה קודם וכו' ולכן קבע הזמן במישורי, וזה לא מובן שתמיד יש זמן, וסביב זה דקה קודם וכו', גם לא מובן מה זה קרובים ומה זה רחוקים מה השיעור בזה, באיזה קרובים מקזזים ואיזה רחוקים לא מקזזים, ובמקום אחר כתב הגר"ק [כמדוי' בדעת נוטה] שהחזו"א הסתפק מה זה נץ אם במישורי או בנראה והתפלל במישורי משום זריזים מקדימים למצוות, והדברים סותרים אחד את השני, וצ"ב מה האמת.

ובאמת לשיטת הנראה יש לשאול מה מנכים ומה לא מנכים, מה נקרא סמוך לעיר שמנכים ומה לא, ובבני ברק אין שאלה זו, אבל במקומות אחרים

נה

ובמישור

שהקרובים יותר גבוהים מהרי האופק יש לדון.

והנה לפי דבריו ההרים שבשומרון הרי האופק שהם ודאי בגדר רחוקים לא מנכים [ביחס לבני ברק], ואם יש במקום אחר הרים יותר קרובים מהרי האופק אבל הם עדיין בגדר רחוקים והם מסתירים השמש ג"כ לא מנכים והם יותר גבוהים מהרי האופק, עכ"פ לפי סברא זו בבני ברק לפני הנראה ודאי א"א להתפלל [וא"כ הנץ של לדרמן אינו כלום], ובאמת בבני ברק אין הרים בתוך האופק שמסתירים שהם יותר גבוהים מהרי השומרון וא"כ לפי סברתו הזמן בב"ב הוא הנראה].

עכ"פ אין צל של ספק שהחזו"א לא הסתפק בזה כלל וקבע זמן התפילה בנץ המישורי ובזה כולם מודים, ומי לנו גדול ממנו ומי לנו גדול ממרן הגר"י קניבסקי זצלה"ה שהתפלל במישורי ומי לנו גדול ממרן זללה"ה שהתפלל במישורי.

וע"ע לקמן סימן כ"ב.

סימן ו

הוספות בדין הנץ המישורי

הגע עצמך אם אחד עומד קודם הנץ והוא לא מתפלל בנץ אלא אחרי הנץ אטו ע"ז לא כתב השו"ע דהוי בדיעבד משום שלא התפלל עם שמש ולא קיים ייראוך עם שמש ואם נגיד שכוונת השו"ע שתיקנו תפילה ביום כמו שופר א"כ זה שעמד קודם הנץ ועסק בת"ת וכיוצ"ב ויכל להתפלל בנץ ולא עשה כך זה לכתחילה שהרי התפלל לאחר הנץ כמו בשופר ומגילה, ולמה זה גם בדיעבד אלא פשוט בגלל שלא התפלל בנץ ולא קיים ייראוך עם שמש, ונמצא דתפילה קודם הנץ ותפילה לאחר הנץ [במופלג מהנץ] זה אותו דבר בדיוק ושתייהם בדיעבד הם בגלל שלא התפלל בנץ.

ואלו ששינינים ולא מתפללים בנץ זה גם בדיעבד כי לא התפללו ולא קיימו ייראוך עם שמש.

והגר"ש דבילצקי זצוקלה"ה אמר וכתב שכיון שיש ספק מה זה נץ מישורי או נראה ממילא עדיף להתפלל בנראה ולא קודם הנץ כביכול, וזה לענ"ד אינו נכון כלל דגם זה שמתפלל בנראה הוא מתפלל בדיעבד לדעת השו"ע כיון דלא התפלל בנץ המישורי ולא קיים ייראוך עם שמש, לפי הצד שהמישורי הוא הנץ, ואין שום נפק"מ בזה שאין דין של תפילה ביום כמו

(א) לעיל סימן ג' ס"ק י"ב וס"ק כ' ועוד, כתבנו דתפילה קודם הנץ ותפילה לאחר הנץ [במופלג מהנץ] זה אותו דבר בדיוק, והקשו רבים הרי בשו"ע סימן פ"ט ס"א כתוב לא ככה, ואבאר דברינו בס"ד, וז"ל השו"ע זמן תפילת השחר מצותה שיתחיל עם הנץ החמה דכתיב ייראוך עם שמש ואם התפלל משעלה ע"ה והאיר פני המזרח יצא, וביאר המ"ב ס"ק ג' דיצא בדיעבד ואפי' שהוי שלא בשעה"ד מ"מ כיון דהתפלל יצא ובשעה"ד וכו' אפי' לכתחילה יכול להתפלל אז.

וברור ופשוט שהכוונה כאן שזה בדיעבד בגלל שלא התפלל בנץ החמה דכתיב ייראוך עם שמש וכלשון השו"ע שמצותה עם הנץ בגלל דכתיב ייראוך עם שמש, והשו"ע לא כותב בגלל שמצותה ביום ולא קודם לכן כמו שופר לולב ומגילה אלא אך ורק בגלל שלא התפלל עם הנץ וחשיב בדיעבד כי צריך להמתין לנץ ולהתפלל עם הנץ, אבל פשוט כביעתא בכותחא שתפילה לאחר הנץ ותפילה קודם הנץ שתייהם זה אותו דבר וזה בדיעבד בגלל שלא התפלל עם הנץ החמה, ואין שום דין של ביום כמו בשופר, ובתפילה לא תיקנו כן כלל.

בשופר דאם היה כך מובנים דברי הגרש"ד ז"ל שבספק [מה זה נץ] עדיף בנראה, ועכשיו שנתבאר לן שכל הדין בדיעבד זה בגלל שלא התפלל בנץ א"כ מה רווחינן בנראה הרי אם זה כבר לא הנץ א"כ זה בדיעבד אותו דבר שהרי לא התפלל בנץ וזה אותו דבר אם מתפלל במישורי ונגיד שזה לא נץ, ולדבריו שלא ידעינן מתי זה נץ לא מרויחים כלום בנראה, ששש דקות לאחר הנץ זה כבר לא בנץ וכמבוי ברוב הפוסקים דצריך להתחיל מיד עם הנץ, ושש דקות אח"כ זה כבר לא נץ [ותר"י יחידאה] ממילא אין שום עדיפות לנראה וזה אנו כותבים גם לדבריו שכאילו יש כאן ספק.

וקושטא קאי שהנץ האמיתי הוא המישורי כמבוי בפסחים צ"ג ב', ולפי הנראה אם יש ברחוב אחד בעיר הר גבוה ובחצי רחוב אין הר ובחצי רחוב יש הר ואלו עומדים זה ע"י זה נמצא דאלו שההר מסתיר להם השמש מחכים 6 דקות להתחיל שמ"ע ואלו שעל ידם שאין להם הר מתפללים שש דקות קודם, ודברי הבל לומר כן וע"כ שהנראה אינו כלום, אבל המישורי הוא הנץ לכולם ולא איכפת לן שההר מסתיר להם.

ב ויש ששאל מה הדין במקום שאין לו מנין נץ [או שהוא בביתו ולא יכול ללכת עכשיו לביהכ"נ] האם יתפלל ביחיד בנץ ופשוט שצריך להתפלל בנץ שהרי מבוי בשו"ע שלאחר הנץ זה רק בדיעבד, ממילא

פשוט שגם אחד שלא רגיל להתפלל בנץ ובאופן חד פעמי קם מוקדם ויכול להתפלל בנץ אבל אין לו מנין בנץ, ופשוט שיתפלל בנץ בחד פעמי ולא לאחר הנץ כיון שבנץ זה לכתחילה ואח"כ זה רק בדיעבד [וכן הורה הגרי"י פוזן זללה"ה ועוד], וע"ע לקמן ס"ק ח'.

ג אחד שתמיד קם ומתפלל לאחר הנץ ויש לו מנין שמתפללים לפני הנץ ואם יורו לו שיהיה אסור לו להתפלל עימם אלא יצטרך להמתין לנץ הוא לא יקום כלל אלא לאחר הנץ, ונראה דבאופן זה מותר לו להתפלל עימם, שהרי כתבנו שקודם הנץ ואחר הנץ זה אותו דבר, ממילא אם נאסור עליו הוא לא יקום כלל לפני הנץ וא"כ בודאי עדיף להתפלל לפני הנץ משום זריזים מקדימים למצוות וכן אשה שהיתה ערה בלילה ועומדת קודם הנץ ואומרת שהיא יכולה להתפלל עכשיו ואם לא תילך לישון [עם שומר] ותקום בשמונה בבוקר וממילא בנץ בכל מקרה היא לא תתפלל ופשוט שיכולה להתפלל קודם הנץ וכך עדיף משום זריזים, [וגם באופן זה בטוח תתפלל קודם סוף זמן תפלה].

וכן אם נגיד כביכול שיש ספק מתי הנץ אם בנראה או במישורי, בודאי עדיף במישורי משום זריזים מקדימים למצוות והרי בין שיעשה כך או כך הרי יש כאן ספק שמא זה בדיעבד שלא התפלל בנץ ומ"ל קודם הנץ בדיעבד מ"ל אחר הנץ בדיעבד

דא ודא חד הוא ממילא זריזים מכריע, וזה אפי' אם נגיד כהגרש"ד שיש כאן ספק.

(ד) והפר"ח [והרבה ראשונים כתבו כדבריו] חולק על השו"ע וס"ל דמשהאיר המזרח הוא זמנה לכתחילה רק יש ענין ותיקין אבל זה לא נחשב בדיעבד, וזהו נקודת המחלוקת בין השו"ע לפר"ח האם ותיקין זה כמעלה בעלמא או שזה נחשב לכתחילה ובדיעבד, אבל לכו"ע בין לפר"ח בין להשו"ע לא תיקנו בתפילה שצריכה אחר הנץ כמו מגילה ושופר ובוזה לא פליגי כלל, ופשוט שלא תיקנו שהרי מבוי' בגמ' שכל הטעם להתפלל עם הנץ משום ייראוך עם שמש וכן מבוי' בשו"ע דזהו כל הטעם שלא להתפלל קודם בגלל ייראוך עם שמש בלבד, ובוזה מסכימים הפר"ח והשו"ע ורק פליגי איך מגדירים ענין הנץ ותו לא מידי, דהפר"ח מגדיר הנץ מצוה מן המובחר וקודם הנץ מצוה לכתחילה, והשו"ע מגדיר שזה בדיעבד אך ורק בגלל שלא התפלל בנץ.

(ה) והא דלא תיקנו באמת בתפילה כמו בשופר כבר כתבנו שחז"ל חששו שיעשה המצוות בלילה ויפסיד המצוה דאוי' או מגילה מדברי קבלה, אבל בתפילה דרבנן לא חששו.

והא דבק"ש דאוי' לא חששו צ"ל שכיון שצריכים לסמוך גאלי"ת וא"א בלא ק"ש קודם עם ברכותיה ממילא תיקנו משיכיר שיהיה היכר שלא יקראו בלילה, אבל

בשאר מצוות לא סמכו על משיכיר כיון דאפשר לקיימם בשופי לאחר הנץ שהוא ניכר שזה יום בגלל כמות האור ששולט כבר בעולם, עכ"פ בתפילה לא תיקנו כלום, ובתפילה אפי' משיכיר לא צריך דלא תיקנו בה כלום אלא משהאיר המזרח זמנה.

(ו) אם יש עננים ודאי שמתפללים בנץ ולא מחכים לשמש והרי מוכח דה"ה מנכים ההר שמסתיר השמש כמו עננים וסגי במה שאנו יודעים שיצתה השמש על הארץ מעל האופק.

(ז) בבה"ל סימן נ"ח ד"ה ומצוה כתב דע דהזהירים לקרות כותיקין מותר לקרות ולהתפלל ביחידי אם אין להם מנין, ופשוט דמש"כ הזהירים לאו דוקא אלא גם מי שנזדמן לו פעם אחת לקום מוקדם ואין לו מנין מתפלל ביחיד בנץ, וכמו שנתבאר שלאחר הנץ זה בדיעבד לדעת השו"ע, וזה לא בגלל שזה כעין נדר אלא בגלל ששלא בנץ זה בדיעבד ממילא זה דוחה תפילה בציבור ואפי' בחד פעמי, [ולדעת הפר"ח יל"ד בכל האי דינא, דהיינו אפי' מתפלל קבוע בנץ, ומ"מ להלכה פשוט דמתפלל ביחיד בכל גוונא אפי' בחד פעמי].

(ח) מי שנמצא בביהכ"נ שמתפללים שם בנראה, פשוט שיקדים להתפלל במישורי, כדי שיתפלל עם שמש, וכן אם מתפללים בנץ של הטעות שלפעמים זה 3.5 דקות אחרי המישורי, ופשוט שיתפלל בנץ המישורי, מיהו אם ישימו לב לזה האנשים

ובמישור

דקות אח"כ, ממילא מה הרווחנו באיחור, ואדרבה כדאי להקדים לכה"פ משום זריזים אחרי דיש ספק.

ובדעת נוטה כתב דהחזו"א הסתפק בזה ולכן הקדים להתפלל במישורי משום זריזים, ואף שלא נראה שהחזו"א הסתפק בזה מ"מ מבוי' כדברנו שבספק ראוי להקדים ולא לאחר.

והנה מרן הגרי"ש ז"ל קם מוקדם בלילה ואפי"ה לא התפלל בנץ ושאלוהו על כך, והשיב שלא יודעים מתי זה נץ, אם מישורי או נראה, והעיר ר"א נ"י הרי בירושלים שהנראה לפני המישורי מתפללים בנראה וכמש"כ מרן ז"ל וא"כ ידעין מתי הנץ בודאי לכה"פ בירושלים, וצל"פ דהגרי"ש סובר דאפי" בירושלים י"ל דדוקא המישורי זה הנץ אף שכבר יש שמש, וגם יל"ד שכל מקום ומקום באותה עיר נידון בפנ"ע, ועוד יל"ד שלא מנכים גובה העיר אלא הכל כפי מה שהוא ומנכים הרי מואב המסתירים השמש ממילא הנץ בירושלים לפי המישורי הוא לפני הנראה, וכ"ז יל"פ שזה ספיקו של הגרי"ש, וצ"ע בכ"ז.

והנה גם אלו שמתפללים בנראה, הרי מהיכי תיתי שכל העיר נקבעת לפי ראיית השמש בגג סלבדקה וא"כ הם מתפללים קודם הנץ, שהרי בתחתית גבעת רוקח וכל המקומות הנמוכים בבני ברק הם רואים

בשלוש

יש כאן חשש לא תתגודדו, ועדיף להתפלל בבית.

ט בציוני הלכה תפילה כתב דמרן הגרי"ש זללה"ה הסתפק האם הנץ הוא מישורי או נראה ולכן אמר שכדאי לאחר ולא להקדים, וביאר טעמו [לאחר ולא להקדים] שאם מאחרים נכון שיתכן שזה לא נץ אבל סו"ס התפללו אחרי הנץ משא"כ אם מקדימים הרי יתכן שהתפללו לפני הנץ [על הצד שמישורי זה לא הנץ], וכתב דכן סבר מרן הגרא"ל זללה"ה ועיין בשערי אהרן כתב ג"כ כעין זה.

ומש"כ שכך נהג מרן הגרא"ל זה נכון בסוף ימיו שהיה מתפלל בביתו, אבל לפני כן היה מתפלל באיצקוביץ לפי הנץ המחושב לפי מישורי.

עכ"פ לענין הלכה מי לנו גדול מהחזו"א שהיה מתפלל במישורי כמו שהעידו מרן זללה"ה ומרן הגר"ח זללה"ה ובשערי אהרן ובארחות רבנו, וכן נהג מרן הגרי"ש קנייבסקי זללה"ה.

ואנא עניא לא הבנתי הא אין דין בתפילה שצריך אחר הנץ כמצוות הנוהגות ביום, דהא מבוי' ומפורש בשו"ע דכל הטעם לא להתפלל לכתחילה לפני הנץ משום ייראוך עם שמש ומבוי' דאין בתפילה דין של ביום כמו בלולב ושופר ומגילה, וא"כ מה טעם לאחר והרי זה אותו ספק שמי שמתפלל בנראה ונגיד שזה לא הנץ הרי ג"כ הוא בדיעבד כיון דלא התפלל בנץ אלא שש

בשלוש

ובמישור

השמש יותר מאוחר מזמן הנראה, ממילא כל הנראה הזה הוא בוקי סריקי.

עוד כתב שם בציוני הלכה דלענין סוף זמן ק"ש של הגר"א ודאי צריכים לקרוא לפי הנץ המישורי דספיקא דאורי' לחומרא, ולעני"ד אי"ז נכון דאין כאן שום ספק לענין

חשבון שעות היום דגם הסוברים נראה מודו דמודדים י"ב שעות היום לפי המישורי בגלל חצות שלפי הנראה השמש כבר במערבה מהלך שש דקות [של השמש] וממילא לכו"ע מודדים י"ב שעות לפי הגר"א מהנץ המישורי, ופשוט.

סימן ז

בענין הנץ הנראה

שמעתי שהגר"י פוזן זצוקלה"ה הוכיח הוכחה לנץ הנראה שחז"ל תיקנו על כמה מצוות שופר לולב ומגילה וכו' שלכתחילה אין לעשותם אלא לאחר הנץ, ואם נילך לפי הנץ המישורי הרי לא רואים את השמש וא"כ מה הועילו חכמים בתקנתם עכ"ד, ולעני"ד אין כאן שום ראיה כלל חדא דהרי גם בנץ הנראה הם קובעים אותו לפי גובה העיר שמשם רואים השמש יוצאת מהרי שומרון באופק, ולפי"ז בשאר חלקי העיר ג"כ לא רואים השמש ואפ"ה הקובע לעשיית המצוות זה הנץ, ותיקשי כן גם לשיטת הנראה, ועוד פעמים רבות כשמעונן לא רואים השמש גם בנראה כלל וא"כ תיקשי כקושיתו.

אלא הפשוט והמחזור דבנץ כבר יש אור חזק מאוד וא"א לטעות בו בלילה משא"כ בעלות השחר אפשר לטעות בלילה ולהגיד

שכבר עלה עמוד השחר ונמצא שאינו מקיים המצוות שמצותן ביום, וגם אחרי עה"ש עדיין אפשר לטעות ולכן קבעו חז"ל זמן מוגדר שהוא הנץ המישורי והוא הנץ האמיתי וזהו הזמן למצוות היום ושוב לא יהיה מכשול ותקלה כיון דא"א לטעות בנץ אלא במספר דקות וכבר לא איכפת לו, שזה כבר חמשה מילין לאחר עה"ש, כמבוי בפסחים צ"ג ב', וכל מטרות חז"ל להרחיק ממכשול שח"ו יעשה המצוות בלילה ואם קובעים זמן נץ מישורי הרי ברור שלא יבוא למכשול יותר, ותו לא מיד.

ובפסחים שם מבוי דמהלך אדם ביום מעה"ש ועד צאה"כ עשרה פרסאות, מעה"ש ועד הנץ חמשת מיל משקיעה ועד צאה"כ חמשת מיל ומצפרא דהיינו הנץ לחצות היום חמש עשרה מיל וכו', וחצות לכו"ע זה לפי הנץ המישורי שאם לפי

לכתחילה צריך דווקא מהנץ החמה וא"כ מפורש בגמ' שזה הנץ המישורי, אלא שיכולים לדון אולי תפילה שאני וגם זה לא יתכן שהרי לשון נץ החמה בגמ' בברכות ובגמ' בפסחים זה אותו לשון ומתפרש על אותו זמן, אבל איכשהו נדון שתפילה שאני, ונגיד דבר תמוה שזה לא אותו נץ, אבל לענין מצוות היום כו"ע מודו שזה מישורי שלא יתכן שצריך הנראה וזה לא הנץ שכתוב בפסחים והגמ' לא ביארה בכל זה כלום, וסילוף חמור הוא לומר שבמצוות היום צריך הנראה.

הנראה נמצא חצות כשש דקות שהשמש כבר במערב מתחת אמצע הרקיע, וזה לא חצות, ונקודת חצות שחמה באמצע זה בהכרח לפי יציאת השמש מהאופק שש שעות בדיוק וזה בהכרח לפי המישורי שאז יצאה, ומבוי' בגמ' שמהנץ עד חצות יש 15 מיל, ובהכרח שכוונת הגמ' לפי הנץ המישורי ומחצות עד שקיעה"ח עוד 15 מיל, וא"כ לכו"ע הנץ החמה שהגמ' בפסחים אומרת זה הנץ המישורי ולזה קוראת הגמ' נץ החמה, ואח"כ במסכת מגילה שנינו שמצוות הנהגות ביום

סימן ה

להתפלל בנץ בישיבה או אח"כ בעמידה והוספות בדיני הנץ

במהלך עדיף לוותר על גאל"ת ולהתפלל מעומד.

אמנם במ"ב ס"ק מ"ב הביא מהפוסקים דרוב העולם אין נוהגין כן אלא סוברים דגאל"ת עדיף ומתפללים בדרך מהלך או יושב וזה עדיף על תפילה מעומד.

ונראה דתפילה בנץ הוי בדרגא זו לכה"פ של עדיפות סמיכת גאל"ת על מעומד, ממילא לשיטת השו"ע יתפלל מעומד לאחר הנץ או קודם הנץ, ולא במיושב בנץ, ועיין להלן בזה, אבל לשיטת רוב העולם שגאל"ת עדיף מתפילה מעומד

א) נשאלתי באחד שנמצא בנסיעה, ואינו יכול לעמוד האם יתפלל בנץ בישיבה, או"ד יתפלל אח"כ בעמידה.

ובשו"ע סימן פ"ט ס"ח כתב דבשעה"ד שצריך להשכים לדרך יתפלל מעומד שמ"ע משעלה עה"ש ואח"כ יקרא ק"ש וברכותיה כשיגיע זמנה משיכיר, ואע"פ שאינו סומך גאולה לתפילה הכי עדיף מעומד ממה שיתפלל בזמנה מהלך ויסמוך גאל"ת, ומבוי' דעדיף תפילה מעומד מסמיכת גאל"ת, ואפי' למנוע תפילה

המובחר ומי שלא סומך זה לא בדיעבד, אבל כיון שהוא מתפלל בנץ לכן לענין תפילה הוא עושה לכתחילה, שהוא לא מתפלל לפני הנץ, משא"כ בסימן פ"ט איירי דמתפלל קודם הנץ ולא מתפלל ותיקין ולכך זה בדיעבד.

ג) ולפי"ז למדנו לדעת השו"ע דבשביל להתפלל בנץ עדיף לא לסמוך גאל"ת דהנץ יותר חזק מסמיכת גאל"ת, ותדע שזה מצוה מן המובחר [סמיכת גאל"ת] וזה מוגדר בדיעבד לא להתפלל עם שמש, [אמנם נראה דגם להפרי"ח שלהתפלל קודם הנץ זה לא נקרא בדיעבד אלא רק מצוה מן המובחר, וא"כ גאל"ת זה מצוה מן המובחר ונץ זה מצוה מן המובחר, מ"מ י"ל דעדיף תפילה בנץ מגאל"ת גם להפרי"ח].

וכן מבוי בברייתא בברכות ט' ב' דותיקין היו מרויחים לסמוך גאל"ת, ומבוי דאלו שהם לא ותיקין הם קוראים ק"ש מוקדם משיכיר ומברכין אמת ויציב עם הק"ש ואח"כ ממתינים לתפילה בנץ משום ייראוד עם שמש, והותיקין מעלתם והמיוחד במנהגם שסמכו גאל"ת, ומ"מ אי"ז מוכרח להוכיח כן מהגמ', דיל"פ שותיקין היו מתפללים עם שמש ולצורך כך סמכו גאל"ת כדי שיהא בידם הכל גם גאל"ת וגם ביום, משא"כ מי שלא ותיקין מתפלל עם ק"ש וברכותיה וסומך גאל"ת ורק לא מתפלל עם שמש.

ה"נ עדיף להתפלל בנץ מיושב או מהלך ולא אחר הנץ או קודם הנץ במעומד.

ונמצא להלכה שעדיף שיתפלל בנץ במיושב או מהלך ולא במעומד קודם או אחר הנץ.

והנה בשו"ע סימן נ"ח סעיף א' כתב זמן ק"ש משיראה את חבריו וכו' ומצוה מן המובחר לקרותה כותיקין שהיו מכוונים לקרותה מעט קודם הנץ החמה כדי שיסיים ק"ש וברכותיה עם הנץ החמה ויסמוך התפילה מיד בהנץ החמה.

ב) ויל"ע מה כוונת השו"ע במי שקורא משיכיר מתי הוא מתפלל שמי"ע, ונראה דמוכרח לפרש דקורא ק"ש וברכותיה משיכיר ואח"כ ממתין לתפילת שמי"ע להתפלל בנץ, וא"א לפרש דמתפלל מיד לאחר ק"ש קודם הנה"ח, דא"כ תיקשי סתירה בשו"ע, דכאן כתב שמצוה מן המובחר לקרוא ק"ש כותיקין, ומבוי דזה רק מצוה מן המובחר, ובסימן פ"ט ס"א כתב השו"ע זמן תפילה עם הנץ החמה והמתפלל קודם לכן משעלה עה"ש יצא, ומבוי דתפלה קודם הנץ זה רק בדיעבד בגלל ייראוד עם שמש שלא מתפלל בנץ, וקשה הא כאן בסימן נ"ח כתב דזה רק מצוה מן המובחר לקרותה כותיקין, ומוכרח לפרש השו"ע שהוא מתפלל בנץ ורק לא סומך גאולה לתפילה דקורא ק"ש עם ברכותיה משיכיר וממתין לנץ ולכן הענין של לסמוך גאל"ת זה מצוה מן

ובמישור

ונמצא דלכו"ע נץ במיושב בנץ עדיף על מעומד שלא בנץ.

(ה) בחי"א כלל ט"ז דין א' כתב ומשהאיר היום הוא זמן תפילת שחרית ואפי' אם עדיין נראים כוכבים ברקיע מ"מ נקרא יום כדאיתא בירושלמי ריש ברכות ואע"ג דלכתחילה אסור להתפלל תפילת י"ח עד הנץ החמה מ"מ וכו', ופשוט לפרש החי"א שמה שאסור להתפלל עד הנץ היינו בגלל הנץ דכתיב ייראוך עם שמש וכמבוי בשו"ע סימן פ"ט ס"א דהיינו טעמא דאסור מדכתיב ייראוך עם שמש, דזה הנידון כאן אם יכול להתפלל לפני הנץ או ימתין לנץ ומי שימתין לנראה ולא למישורי לא עשה כלום דזה אותו איסור ואותו בדיעבד בדיוק, דאם המישורי הוא הנץ עבר על איסור זה, ופשוט, והחי"א כאן לא ממציא דברים חדשים נגד השו"ע אלא מעתיק מה שכתוב בשו"ע סימן פ"ט ס"א ושמה כתוב שמצותה שיתחיל שמי"ע עם הנץ החמה דכתיב ייראוך עם שמש ואם התפלל קודם לכן יצא והיינו בדיעבד כי לא התפלל בנץ, ובדרך החיים תפילה דין א' [עמוד כ"ז] פסק כהשו"ע.

ואין לך סילוף התורה גדול מזה לומר שתיקנו תפילה ביום כמו בשופר ולולב ומגילה, ח"ו וח"ו לומר כן.

(ו) ובמ"ב סנ"ח ס"ק ו' מבוי' שאם הותיקין היו קורין ק"ש משיכיר היה נשאר הרבה זמן אחר ק"ש עד הנץ [בערך חצי

בשלוש

וא"א להוכיח מהגמ' שנץ יותר טוב מסמיכת גאל"ת.

ובאמת פשטות הדברים שמי שקורא ק"ש עם ברכותיה במשיכיר הוא גם מתפלל שמי"ע מיד אח"כ.

ובשטמ"ק ברכות ט' מבוי' דמי שקורא ק"ש משיכיר מתפלל תפילה מיד לאחר ק"ש כדי לסמוך גאל"ת, ומבוי' דלסמוך גאל"ת עדיף מתפילה בנץ, ודלא כדנתבאר מהשו"ע דעדיף בנץ ולא לסמוך גאל"ת.

אמנם יל"ע עדיין בביאור השו"ע למה האדם עושה כך שקורא משיכיר עם ברכותיה ולא סומך גאל"ת וממתין לנץ, ועיין לעיל סימן ג' ס"ק ב' יישוב לזה, ובזמננו שיש שעון לא משכחת לה.

(ד) והנה נתבאר לעיל דלפי מנהג רוב העולם למדנו שגאל"ת עדיפא מתפילה בעמידה, ולפיכך מורין ליה שיקרא ק"ש עם ברכותיה ויתפלל במיושב ויסמוך גאל"ת, וה"ה נץ במיושב עדיף על מעומד, ומ"מ מבוי' כאן גם להשו"ע דתפילה בנץ יותר חזקה מסמיכת גאל"ת שהרי הקורא משיכיר לא סומך גאל"ת ומתפלל בנץ כדי להתפלל בנץ, והוא לא מתפלל לפני הנץ וסומך גאל"ת, וא"כ שלמדנו דגם להשו"ע תפילה בנץ עדיפא על סמיכת גאל"ת י"ל דאף דהשו"ע סובר שמעומד עדיף על גאל"ת מ"מ כיון שהנץ יותר חזק מגאל"ת א"כ הנץ יותר חזק גם ממעומד.

שעה] והיו צריכים לחכות לשמ"ע עד הנץ ונמצא שלא סומכין גאל"ת ולכן היו מכוונים לקרות ק"ש סמוך להנץ ולגמרה עם ברכותיה עם הנץ ונמצא שמתפללים בנץ וגם סמכו גאל"ת, עכ"פ מבוי כאן שמי שקרא ק"ש משיכיר צריך להמתין לתפילה בנץ ולא לסמוך גאל"ת, ולכן כתב כאן השו"ע דזה רק מצוה מן המובחר לקרות ק"ש כותיקין כי הנידון כאן שלא לסמוך גאל"ת וזה רק מצוה מן המובחר משא"כ להתפלל לפני הנץ זה בדין לכתחילה ודיעבד, כמבוי בסימן פ"ט מדכתיב ייראוך עם שמש וכמו שנתבאר בס"ד.

ועיין בה"ל ד"ה משיראה בתחילת דבריו ביאר כאן כמו שנתבאר, וכתב אך יש לדחות וכו'.

(ז) והנה ברבנו ירוחם נ"ג ח"ג כ"ד ב' כתב זמן תפילה משיכיר את חבירו ברחוק ד' אמות ומצוה מן המובחר שיתפלל אחר הנץ החמה מיד כך פשוט בברכות ומפרש בירושלמי בחבירו שאינו רגיל בו כ"כ ועוד פשוט בתפלת השחר ואם התפלל משעלה ברק השחר והאיר פני מזרח יצא אע"ג דעיקר מצותה עם הנץ החמה כותיקין וכו' עכ"ל, ומפורש ברי"ו דעיקר מצותה של תפילה "עם" הנץ החמה לא קודם ולא אח"כ אלא דוקא עם הנץ החמה מיד זהו עיקר מצותה של שחרית, אבל קודם הנץ ואחר הנץ [שלא "עם" הנץ] זה היינו הך, ועוד מבוי שהדין להתפלל עם הנץ מיד זה

בגדר מצוה מן המובחר ודוקא אם מתפלל מיד אבל אח"כ זה כבר לא נחשב בנץ ואי"ז מצוה מן המובחר.

ופשוט לפרש הרי"ו שכיון שק"ש עם ברכותיה א"א לפני משיכיר ממילא כדי לסמוך גאל"ת צריך להתפלל אחר משיכיר דיקרא ק"ש עם ברכותיה משיכיר ומיד כשיגמור יתפלל לשמ"ע ונמצא זמן תפילה משיכיר לכתחילה אבל אם התפלל משעלה עה"ש והאיר המזרח יצא רק זה לא לכתחילה בגלל שלא סמך גאל"ת שאם התפלל קודם משיכיר נמצא שהתפלל ואח"כ קרא ק"ש עם ברכותיה, ואם התפלל גם ק"ש וברכותיה מיד לאחר עה"ש ודאי יצא, אבל הכל בדיעבד או בשעה"ד, נמצא ג' זמנים ברי"ו א. משעלה עה"ש בדיעבד ב. משיכיר הוי לכתחילה קודם ק"ש וברכותיה ואח"כ תפילה, ג. מצוה מן המובחר כותיקין.

(ח) ובטור סימן פ"ט כתב זמן תפלת השחר משעלה ע"ה והאיר פני המזרח שהרי היא כנגד תמיד השחר ומאותה שעה ואילן הוא זמנה ומ"מ עיקר מצותה עם הנץ החמה אלא שאם התפלל משעלה ע"ה יצא, ומבוי דקודם הנץ הוי בדיעבד אבל עיקר מצותה עם הנץ החמה, והנה כד דייקנן בלשון הטור הרי כתב עיקר מצותה "עם" הנץ החמה לא אח"כ ולא קודם הכל בדיעבד ועיקר מצותה "עם" הנץ החמה.

והנה הטור לא כתב משיכיר, וודאי מודה לדברי רי"ו שבגלל גאלי"ת צריך להתפלל לאחר משיכיר אלא שפשוט כך ולא הוצרך לכותבו, מיהו פליגי הטור ורי"ו, שלרי"ו לאחר משיכיר זה לכתחילה והנץ זה רק מצוה מן המובחר וכדעת הפרי"ח, ולהטור עם הנץ זה לכתחילה עיקר מצותה וקודם לכן או אח"כ זה בגדר בדיעבד.

והשו"ע נמשך [בסימן פ"ט] אחר לשון הטור וכתב מצותה [של שחרית] שיתחיל "עם" הנץ, פירוש לא קודם ולא אח"כ אלא מצותה "עם" הנץ החמה כדכתיב וכו', ומ"מ יש לנו דברי רי"ו שזה רק בגדר מצוה מן המובחר.

והב"י הקשה על רי"ו ונקט שפירש רי"ו לתפילה כאחרים היינו לתפילת השחר שתיקנו חכמים משיכיר לתפילה כמו לק"ש ופירש ב"י שזה זמן עה"ש וכ"ז צע"ג לפרש כך דברי רי"ו וגם זה לא במציאות להגיד שהאיר המזרח וזה עה"ש זה משיכיר דא"כ למה אמרו משיכיר ולא בעה"ש כמו שהוזכר בכל מקום בש"ס ובמשנה עלות השחר ועוד צע"ג הא מפורש ברי"ו שאם התפלל משהאיר המזרח יצא ומפורש דג' זמנים כאן א. משעלה עה"ש, ב. משיכיר, ג. "עם" הנץ, וצע"ג הב"י, ומחזור לפרש הרי"ו כמו שנתבאר, שבגלל גאלי"ת וק"ש משיכיר לכך נמצא זמן תפילה לאחר משיכיר, ובדיעבד מעה"ש.

ט עכ"פ גם אם נגיד שרי"ו סובר לפרש לתפילה היינו לתפילת שחרית מ"מ זה רק שתיקנו משיכיר לזמן לכתחילה של שחרית וכמו בק"ש, וגם זה באמת לא נראה שכך סובר רי"ו שאין זכר לזה ברא"ש ולא מוזכר בגמ' ובראשונים כלל ואין דרך הרי"ו להמציא דברים שלא מוזכר ברא"ש וכו', וע"כ שנקט כן בגלל גאלי"ת, וע"ע משי"כ בכ"ז לעיל בסימן ג' ס"ק י'.

ועוד דבק"ש הטעם של משיכיר לא בגלל שיהא קצת יום אלא בגלל דרובא דאינשי לא קיימי קודם משיכיר ועוד בגלל ציצית וכל זה לא שייך כלל בזמן תפילה.

ונמצא גם לדעת רבנו ירוחם אין זכר של זמן משיכיר לתפילה מדינא אלא רק בגלל סמיכת גאלי"ת בגלל ק"ש וברכותיה, שבהם תיקנו משיכיר, ונמצא דבזמן תפילה לא פליגי הטור ורי"ו כלום דלא תיקנו בו משיכיר, ורק פליגי איך מוגדר בהלכה תפילת הנץ אם זה לכתחילה ובדיעבד או רק למצוה מן המובחר.

י ובמ"ב סימן נ"ח ס"ק י"ט וסימן פ"ט ס"ק ד' כתב דמי שקורא ק"ש קודם משיכיר בתמידות לא יצא אף בדיעבד דקנסוהו חכמים [ותמידות מיקרי יותר מפעם אחת בחודש] ויש לדון אם גם ברכותיה לא יצא ושו"ר בתהלי"ד ס"ק ו' נסתפק בזה, [וכ"ז שלא בשעה"ד אבל בשעה"ד אפי' רגיל טובא שרי ויצא דמאי הו"ל למיעבד], משא"כ בתפילה אף

שמתפלל בקביעות משעלה ע"ה יצא, ונראה דגם דעת רי"ו כן דלא תיקנו בתפילה משיכיר וממילא לא דמי לק"ש, כמו שנתבאר.

יא) בבה"ל סימן פ"ט ד"ה ואם הביא מחלוקת אחרונים משעלה ער"ש קודם שהאיר המזרח אם זה נקרא לילה או יום, ובד"ה יצא כתב שתפילה לאחר האיר המזרח הוי בדיעבד והפר"ח חולק דזה לכתחילה וותיקין זה רק ענין, וכתב הבה"ל דלפי הפוסקים דקודם שהאיר המזרח חשיב לילה א"כ מוכח [מכל הפוסקים] דאף אחר שהאיר לכתחילה אין להתפלל דזהו עדיין בכלל עמוד השחר, עכ"ד, ולכאוי' כוונתו מכל הפוסקים רק אלו שכתבו דקודם האיר המזרח הוי לילה, ולא הבנתי דברי רבנו דמאי שייטיה נידון זה אם זה לילה או יום לנידון תפילה לאחר האיר המזרח ואיפה מוכח שזה לא לכתחילה ודלא כהפר"ח, ורבנו ירוחם כתב להדיא דאחר האיר המזרח זה לכתחילה לפי מה שפירשנו דבריו לעיל, והרי רי"ו כתב דעם שמש זה מצוה מן המובחר וממילא מה שכתב רי"ו עיקר מצוותה כותיקין היינו מן המובחר ולשון עיקר מצוותה היינו המובחר שבה וזה מוכרח דאל"כ רי"ו סותר דבריו מיניה וביה, וממילא מש"כ משיכיר זה רק בגלל ק"ש ממילא לענין תפילה הוי לכתחילה מעה"ש משהאיר המזרח, ורי"ו הוא סיוע גדול להפר"ח.

עכ"פ לא הבנתי איפה כתוב בהני פוסקים שעד משיכיר הוא בכלל עה"ש וזה מיקרי רק בדיעבד, וכמו להפוסקים שקודם האיר הוי יום משעלה עה"ש ה"ה לאחר האיר לאידך פוסקים, עכ"פ זה נידון צדדי מה זה לילה ומה זה יום אבל מאי שייטיה לזמן תפילה אם ותיקין מוגדר לכתחילה ובדיעבד או רק מצוה מן המובחר, ומי שכותב כהשו"ע כותב, אבל זה לא תלוי כלל בנידון מתי זה יום וגדרי עה"ש ושפיר י"ל כהפר"ח דמשהאיר המזרח זמנה הוא לכתחילה, ועוד דהבה"ל מסיק דלאחר משיכיר אין למחות ביד הנוהגין להקל, וזה תמוה דפשוט דנקטינן דלא הוזכר בחז"ל משיכיר לענין תפילת שחרית וזה פשוט בסתימת הראשונים ז"ל שרק בק"ש וציצית ותפילין תיקנו כן, ואם לאחר משיכיר זה לכתחילה ה"נ קודם משיכיר משהאיר המזרח, וזה מוכרח, סוף דבר לא זכיתי להבין דברי הבה"ל כאן.

וזה נכון טובא שהמתפלל לאחר עה"ש יש לו בעיה רצינית עם ק"ש וברכותיה וסמיכת גאל"ת ולא שייך להתפלל אלא לאחר ק"ש וברכותיה וזה מפורש במשנה ובגמ' שזמן ק"ש משיכיר וקודם לכן הוי בדיעבד גמור.

עכ"פ מסיים הבה"ל שלמצוה מן המובחר לכו"ע אין להתפלל קודם הנץ והיינו משום המבו' בשו"ע דמצוה שיתפלל "עם" הנץ לא קודם ולא אח"כ וגם הפר"ח

מודה דזה מצוה מן המובחר לכה"פ, והשו"ע סובר שזה לכתחילה ובדיעבד להתפלל שלא "עם" הנץ בין קודם בין אחר הנץ הכל בדיעבד להשו"ע כמפורש בדבריו שמצותה לכתחילה "עם" הנץ משום ייראוך עם שמש.

(יב) והנה מה שמסתפק הבה"ל אם למחות או לא למחות זהו משום שהשו"ע פוסק שמי שלא מתפלל "עם" הנץ הוי בדיעבד, רק כיון שבר"י כתוב שזה לכתחילה וכן סובר הפר"ח ממילא אין למחות וסובר הבה"ל דזה רק ממשיכיר [כנראה משום שמפרש ר"י שתיקנו משיכיר גם לתפילה] ולענ"ד וזה האמת לאמיתה קודם משיכיר ואחריה זה היינו הך לענין זמן תפילה, ורק בגלל ק"ש וגאל"ית יש למחות על קודם משיכיר שהם עבריינים בגלל ק"ש וברכותיה שתיקנו חז"ל משיכיר.

(יג) ובבה"ל מבי' סברא חדשה שקודם משיכיר זה בכלל עמוד השחר [כאילו קודם האיר המזרח] ואין מובן דמבי' בפוסקים דהאיר המזרח הוי יום ומאי שייטיה לקודם האיר המזרח ומה הפירוש שזה בכלל עה"ש הא לא מצאנו משיכיר על תפילה כלל וכלל והרי כו"ע מודו שיצא וזה יום גמור ואיך הוא בכלל עה"ש, ואפשר להמציא שכך תיקנו כדי שלא יטעו בלילה אבל כתוב לא כך שלא תיקנו בתפילה משיכיר ואם זה כמגילה וכו' א"כ זה עד

הנץ כך, וזה הרי ודאי לא כך ולא תיקנו נץ וא"כ לא תיקנו משיכיר אלא משהאיר המזרח זהו הזמן לכתחילה, ואם לא כך זה רק בגלל ייראוך עם שמש, ותו לא מידי, והי' יאיר עיני בהבנת הבה"ל כאן, סוף דבר, אם חוששים להשו"ע א"כ גם לאחר משיכיר [ור"י יחידאה ממש] ואם כהפר"ח, גם קודם משיכיר זה לכתחילה, מצד תפילה, ואם קודם משיכיר מוחין [דלא כהפר"ח] א"כ גם לאחר משיכיר.

(יד) סוף דבר מי שאומר שאסור להתפלל לפני הנץ בגלל מגילה ושופר הוא מסלף התורה, וכן מי שאומר שאחר הנץ עדיף מקודם הנץ הוא בכלל זה שהרי מבי' בשו"ע שרק "עם" הנץ זהו לכתחילה ומה שלא מוגדר "עם" הנץ זה בדיעבד, ואם כהפר"ח ור"י הכל לכתחילה גם שלא "עם" הנץ בין קודם בין אחריו.

אמנם יל"ד אלו שיושנים וקמים אחר הנץ ומתפללים בשבע בבוקר וכיוצא"ב שלא לקרוא להם אנשי בדיעבד דאונס שינה שאני ולא יוכלו ללמוד אח"כ ביום שיהיו עייפים, עכ"פ פשוט מאוד שהניעור קודם הנץ ולא מתפלל בנץ אלא אחריו הוא בכלל בדיעבד כמו מי שמתפלל קודם הנץ לדעת השו"ע, ולהפר"ח דא ודא הוי לכתחילה.

ממילא מי שמעדיף נץ נראה ולא מישורי בגלל שצריך להתפלל אחר הנץ ולא קודם לכן, זהו שטות והבל לומר כן ובכלל סילוף התורה הוא, והתורה נצחית ואמת

קודם הנץ ואחר הנץ שלא "עם" הנץ זהו אותו דבר בדיוק, והדברים שמחים כנתינתם מסיני, וכ"כ בפרי יצחק סימן ב', ומש"כ בישראל והזמנים סימן ט' שסתימת כל הפוסקים לא כך, זהו דברי הבל ורעות רוח לומר כן, ובשו"ת מנח"י ח"ט סימן י' כתב עוד טעם שהרי צריך לקרות ק"ש לכתחילה עם ברכותיה קודם הנץ ממילא פשוט שיתפלל ג"כ קודם הנץ כדי לסמוך גאלי"ת, וזה לרווחא דמילתא אבל באמת א"צ לזה אלא פשוט שאין שום חיסרון כלל בתפילה קודם הנץ חוץ מזה שלא מתפלל בנץ.

וקודם הנץ ואחר הנץ שלא "עם" הנץ זהו אותו דבר בדיוק, והדברים שמחים כנתינתם מסיני, וכ"כ בפרי יצחק סימן ב', ומש"כ בישראל והזמנים סימן ט' שסתימת כל הפוסקים לא כך, זהו דברי הבל ורעות רוח לומר כן, ובשו"ת מנח"י ח"ט סימן י' כתב עוד טעם שהרי צריך לקרות ק"ש לכתחילה עם ברכותיה קודם הנץ ממילא פשוט שיתפלל ג"כ קודם הנץ כדי לסמוך גאלי"ת, וזה לרווחא דמילתא אבל באמת א"צ לזה אלא פשוט שאין שום חיסרון כלל בתפילה קודם הנץ חוץ מזה שלא מתפלל בנץ.

אמנם דברי השו"ע כאן ודאי מתפרשים שמתפלל רק בנץ ולא קודם ולא אחריו במופלג, שהרי כאן כתב שותיקין זה מן המובחר ולא סותר דבריו בסימן פ"ט וע"כ שכאן מתפרש שלא מתפלל ולא סומך אלא ממתין לנץ, [ואולי השו"ע מתפרש שהוא מתפלל גם שמ"ע וזה באמת בדיעבד ומה דנקט כאן מצוה מן המובחר זה בגלל שכאן מתייחס רק לדיני מצות ק"ש ולא לתפילה ומצד ק"ש וגאלי"ת זה לא מצוה מן המובחר, ודוחק לפרש כך].

טו) בה"ל סימן נ"ח ד"ה משיראה, רבנו מסופק האם לפרש השו"ע דהקורא משיכיר מתפלל מיד או ממתין להנץ, וכותב רבנו דתליא אם מותר מצד הדין להתפלל קודם הנץ החמה, וכונת רבנו דפליגי הפר"ח והשו"ע אם מותר להתפלל

סימן ט

עוד בדיני הנץ

בכך, ומצאנו [ונתבאר לעיל סימן ח'] שני עדיף על גאלי"ת וא"כ מי שלא יספיק לקרוא ק"ש וברכותיה ולהתפלל בנץ עדיף שיתפלל שמ"ע בנץ ואח"כ יקרא ק"ש

בבה"ל סימן נ"ח ד"ה ומצוה מן המובחר כתב שהזהירים להתפלל ותיקין מותר להתפלל יחידי בליכא מנין, ופשוט לפרש שה"ה במקרה חד פעמי שאדם קם מוקדם שיתפלל ביחידי בנץ אף שאין רגיל

ובמישור

המישורי ואסור לו להתפלל שם משום לא תתגודדו אלא יתפלל בחדר סמוך או בביתו, [וי"ל שגם בחדר סמוך הוי בגדר לא תתגודדו], והטעם פשוט שהנראה אינו נץ כלל ואין בזה ספק ממילא כמו שמבוי בבה"ל שעדיף נץ ויחידי ממנין לאחר הנץ ה"ה כאן.

אין שום טעם לחלק שדוקא ברגיל בנץ זה דוחה מנין דהרי הטעם כאן שייראוך עם שמש גובר על מנין וא"כ גם בחד פעמי כן, ופשוט.

ובדרשו הערה 11 הביאו מקובץ תשובות שלא הכריע בנידון זה, והנה דעתו ז"ל שאנו לא יודעים מתי הנץ אם במישורי או בנראה, אבל לדידן דהנץ המישורי הוא הנץ בתורת ודאי וכמו שפסק מרן זללה"ה ממילא פשוט שיתפלל ביחידי בנץ.

ומש"כ שם שעיקר הנץ זה ק"ש תמוה דקיי"ל כרוב הפוסקים שעיקר הנץ זה תפילה ולית דין צריך בשש, [ואיירי שם שהם סתם מאחרים וא"כ אין בזה לא תתגודדו וממילא יכול להתפלל ביחידי בתוך בית הכנסת, וכך עדיף שיתחיל ברכה ראשונה והשאר אולי יהיה עם הציבור [תלוי כמה הם מאחרים]].

ואפשר לעמוד ולא להתנועע ולא ניכר שמתפלל כבר, וזה יכול להועיל גם שלא יהיה לא תתגודדו שמתפלל במישורי והציבור בנראה.

בשלוש

וברכותיה, ויגיד ברוך שאמר אשרי ישתבח ומיד שמ"ע בנץ, ואח"כ ק"ש וברכותיה.

אמנם אם נפרש השו"ע בסימן נ"ח שמתפלל שמ"ע אחר משיכיר ולא בנץ א"כ הוא סומך גאל"ת ולא מצאנו שהנץ עדיף על גאל"ת, ואולי ההיפך ואינו מוכרח, ועיין להלן בסימן י"ז, וע"ע לעיל בסימן ב', אמנם מבוי בבה"ל לעיל [ד"ה משיראה] דאם סברין כהשו"ע בסימן פ"ט ע"כ שאינו סומך דכיון דתפילה בנץ זה לכתחילה ושלא בנץ בדיעבד ע"כ שלא סומך, וא"כ מבוי לפי"ז דגאל"ת גריעא מתפילה בנץ, ולהפרי"ח נמצא דגאל"ת עדיפא מהנץ ולהשו"ע נמצא דנץ עדיף מגאל"ת, ונפק"מ כגון אחד שטעה וקרא ק"ש וברכותיה משיכיר מה נורה לו לענין שמ"ע האם להמתין לנץ או לא, להפרי"ח לא ימתין ולהשו"ע ימתין.

אבל לענין להתפלל במנין גם הפרי"ח כנראה מודה שעדיף בנץ ביחידי ולא במנין שלא בנץ.

ולענין להתפלל במיושב בנץ או בעמידה שלא בנץ י"ל דלכו"ע עדיף בנץ במיושב מעמידה שלא בנץ, אבל י"ל שתליא בפלוגתת הפרי"ח והשו"ע, ולהלכה נראה שיתפלל במיושב בנץ וכן נקטינן שנץ עדיף על גאל"ת, וכדעת השו"ע.

וכן מי שמתפלל בביהכ"נ שמתפללים שם בנץ הנראה חייב להתפלל יחידי בנץ

סימן י

להתפלל ביחיד בנץ

ולענ"ד זה חילוק מוזר והבה"ל לא כותב דינים ברמזים בלשון דהזהירים, אלא פשוט דאין שום חילוק ורשאי וחייב להתפלל ביחיד גם בחד פעמי, אף שקם בגלל שלא נרדם, והא דנקט והזהירים אורחא דמילתא נקט שמי שלא נוהר הרי לא קם מוקדם וכבהוה ומי שזהיר בו משכח"ל שאין לו מנין, ופשוט.

בבה"ל סנ"ח ד"ה ומצוה כתב דהזהירים לקרות כותיקין מותר להתפלל ביחידי אם אין לו מנין, וראיתי בחוט שני [בקובץ עניינים סוף יו"ט] כתב לחלק שאם קם מוקדם בגלל שרצה להיזהר להתפלל פעם אחת בנץ מתפלל ביחיד, אבל אם קם כי היה לו נדודי שינה וכיוצ"ב ולא בא להיזהר פעם אחת להתפלל בנץ אינו רשאי,

סימן יא

ביאור בדברי הרי"ף בענין הנץ

משום ייראוך עם שמש וזהו ביום בנץ החמה, וסובר הרי"ף דכמה דקות אחר הנץ החמה [תחילת הזריחה מעל האופק] נקרא עם שמש וכמש"כ תר"י דעד גמר עליית והתפשטות השמש נקרא עדיין עם הנץ, ואע"פ שאינו עם הנץ החמה דווקא, דהיינו דאע"פ דלא התחיל שמ"ע מיד בתחילת הזריחה שזה נקרא נץ החמה דווקא בדיוק בתחילת הזריחה מ"מ שפיר נקרא עם הנץ והוא מתפלל עם שמש מיקרי כיון דעדיין

ברי"ף כתב אלא מיהו לית כל אינש יכול לכווני ולמעבד כי הא מילתא ואפ"ה מצוה למיקרי קודם הנץ החמה מעט כדי שלא יתפלל אלא לאחר הנץ החמה שנמצא מתפלל ביום ואפ"י שאינו עם הנץ החמה דוקא עכ"ד, וכוונת הרי"ף שהרי צריך להתפלל ביום דהיינו עם השמש כמבוי בגמ' ונמצא מתפלל ביום א"ר זירא מאי קראה ייראוך עם שמש, ומבוי דאין דין תפלה ביום כלל דלא כלולב וכו' אלא רק

לא התפשטה השמש על הארץ, ואמנם ודאי עדיף טפי עם הנץ ממש כמו ותיקין שזה יותר מובחר ויותר נקרא עם שמש עם תחילת הנצה ממש ומ"מ לאו כל איניש יכול לכוין כן [ועלול לטעות ולקרוא ק"ש לאחר הנץ] [תחילת הזריחה ממש] וזה מיקרי בדיעבד כיון דזמן ק"ש לכתחילה קודם הנץ [משום דרובא קיימי עד תחילת הזריחה ממש], ולכך מצוה לקרותה קודם תחילת הזריחה [ובתר"י פירש דקורא פרשה א' קודם הנץ, ובר"י אין הכרח לזה ויל"פ דכולה ק"ש קורא קודם הנץ] ואח"כ גם אם יגיד אמת ויציב [או ב' פרשיות כתר"י] אחר תחילת הזריחה שפיר דמי דעדיין מיקרי עם הנץ ויקפיד לא להתפלל קודם הזריחה ואף שלא יצליח לכוין כותיקין עכ"פ הוא יתפלל או לפני גמר עליית השמש או עם גמר עליית השמש וזה ג"כ מיקרי תפילה עם שמש ביום, ונמצא דלתר"י מב' דאמירת ב' פרשיות ואמת ויציב אחר תחילת הזריחה עדיין הוי חשיב השמ"ע בנץ שאח"כ שמתחילת הנץ עד גמר עליית השמש לוקח מספר דקות 10 דקות או יותר שאפשר להספיק ולהתחיל שמ"ע עם גמר הזריחה או קודם לגמר הזריחה, ואולי אין כוונת הר"י לכל זמן עליית השמש והתפשטותה אלא כוונתו דגם לאחר הזריחה מספר דקות חשיב עם שמש למי שלא יכול לכוין כותיקין.

וזה ודאי מי שיכול צריך להקפיד לגמור כל ק"ש עם כל ברכותיה קודם הנץ, שק"ש

לכתחילה קודם הנץ זה כולל כל ברכותיה, חוץ מהדין של תפילה בנץ.

עכ"פ סוף דבר אין שום דין של תפילה ביום אלא רק תפילה עם שמש.

והדבר מוכח בגמ' א"ר זירא מאי קראה ייראוך עם שמש ומב' דאין כאן דין ביום כלל [כמו מגילה וכו'] אלא אך ורק ייראוך עם שמש, וזה כל הענין של תפילה ביום.

והרא"ש הביא הר"י כהאי לישנא מצוה למיקרי קודם הנץ החמה מעט כדי שלא יתפלל אלא אחר הנץ החמה דוקא ויש גירסא ברא"ש שנמצא שמתפלל עם היום ואע"פ שאינו מתפלל עם הנץ החמה דוקא, וכוונת הרא"ש כמו שנתבאר שהוא לא מתפלל עם תחילת הזריחה אבל מתפלל עם היום מיקרי דהיינו עם הנץ שעדיין נקרא נץ החמה עד גמר עליית השמש וזהו מתפלל עם השמש עם עליית השמש.

והנה תר"י סוברים כך בדעת הר"י שצריך ק"ש קודם הנץ, אבל במלחמות סובר שאין שום דין וענין לק"ש קודם הנץ אלא רק בגלל ותיקין דהיינו גאלי"ת ושמ"ע בנץ עם שמש, אבל בלא זה אפשר לכתחילה לקרוא ק"ש לאחר הנץ, מיהו גם סמוך לנץ מיקרי קצת עם שמש וזה ריח הנץ, ולכן שאר העם ראו הנברשת לסימן שכבר הגיע הנץ, שלאחר הנץ היו ניצוצות וקראו אז ק"ש והסמיכו לנץ כמה שיכולים את השמונה עשרה והוי להו קצת ריח הנץ,

בשלוש

אע"פ שאי"ז עיקר הנץ כלום שהוא רק בזריחה ממש מיד ואח"כ זה כבר לא נץ ודלא כתר"י, ומ"מ כך עשו שאר העם שלא יכלו לכוין, ונמצא בדעת הרי"ף להרמב"ן אין כלל דין ק"ש קודם הנץ ולתר"י יש דין לכתחילה קודם הנץ, עכ"פ מי שיכול לכוין כותיקין צריך לקרוא ק"ש קודם הנץ כדי להתפלל שמ"ע בנץ ולסמוך גאל"ת ואם לא יכול לסמוך יקרא ק"ש וברכותיה קודם הנץ וימתין לנץ ולא יסמוך גאל"ת.

ואם גם זה לא יכול, יקרא ק"ש לאחר הנץ ויסמך שמונה עשרה כמה שיכול ויהיה לו ריח הנץ.

והנה להלכה מבוי בשו"ע סימן פ"ט דזמן תפילת השחר מצותה שיתחיל עם הנץ החמה כדכתיב ייראוך עם שמש וכו', והנה השו"ע לא כתב שנמשך זמנה עד עליית השמש, ומבוי דפסק להלכה דלא חשיב תפילה עם הנץ אלא רק עם תחילת הזריחה ולא אח"כ וכן פי' במ"ב כוונת השו"ע שהזמן בשעה שמתחלת השמש לזרוח, וכן בב"י כתב שהנץ הוא "מיד" עם עליית השמש, וכ"ה הפשטות בשאר הראשונים ז"ל שהנץ זה תחילת הזריחה ולא נמשך הזמן כדברי תר"י והרי"ף, והרא"ש הביא הרי"ף רק להוכיח שק"ש קודם הנץ ודלא כר"ת ועם שמש אתפילה קאי עם הזריחה, ואין שום ראיה דהסכים הרא"ש להרי"ף בנידון זה אם נמשך זמן עם שמש או שזה מיד ולא יותר, וכן בטור

ובמישור

עב

כתב עיקר מצותה של [תפילת שחרית] עם הנץ החמה ולא הזכיר שנמשך זמנה, והרי דנקט דגם להרא"ש כך.

ואמנם גם להרי"ף מבוי דעיקר מעלת ותיקין זה עם הנץ ממש בתחילת הזריחה, רק מ"מ נמשך זמנה עם גמר עליית השמש, ומסתימת הראשונים נראה דלא נקטו כהרי"ף.

ועיין עוד מש"כ בהו"ח ברכות סימן ב' ס"ק י"ט וס"ק כ"ב, בכל הנ"ל, [ומשה"ק שם על תר"י למה שנתבאר מיושב דשאר אינשי אין להם תפילה עם הנץ ממש בתחילת הזריחה, אבל מ"מ קראו עיקר ק"ש קודם תחילת הזריחה ומש"כ שאין מכוין בענין הנץ החמה כשמגיע לגאל ישראל הכוונה שזה לא בזריחה ממש אבל מיקרי לענין שמ"ע עם הנץ עם שמש].

ובס"ק י"ט שם פירשנו הרי"ף באופן אחר, שבאמת שאר אינשי אינם מתפללים בנץ דעם שמש זה אך ורק בתחילת הזריחה אבל מ"מ לא יתפללו אלא אחרי הנץ, ופירוש זה צ"ע מה הטעם שלא יתפללו אלא אחרי הנץ, ואם זה כבר לא עם שמש מה נפק"מ, ולא יתכן שהרי"ף חידש כאן שתפילה זה כמו מגילה ושופר דאין זכר לזה ולא יתכן כלל לומר כן, ועל כרחך לפרש הרי"ף כפירוש הראשון שפירשנו כאן.

ועיין עוד לעיל סימן ב' פירשנו הרי"ף דלא ס"ל שנמשך זמנה.

ונמצא להלכה דמי שמסופק מתי זה נץ
אם מישורי או נראה אין עדיפות לנראה
כיון דאם המישורי הנץ הרי לא התפלל בנץ
והוי בדיעבד דהנראה הוא בערך שש דקות
אחר המישורי ואיבד עם שמש, דכמו שאם
הנראה הוא הנץ הרי המישורי לא נץ והוי
בדיעבד ה"ה להיפך, דלא נקטינן כתר"י
דהנץ נמשך זמן עד עליית השמש ואף
שהרי"ף כתר"י מ"מ קיי"ל לא כן, ומ"מ
אם באמת היה ספק היה מקום לומר
שעדיף בנראה שאז להרי"ף ותר"י חשיב
הנראה נץ [אם כי לא נץ מובחר] כיון
דנמשך הזמן עד גמר עליית השמש, אבל
אחרי שהחזו"א ומרן הגריי"ק נהגו
להתפלל במישור וכן הכריע מרן זללה"ה
שרק זה הנץ האמיתי ממילא פשוט שגם
להרי"ף כך צריך לעשות כדי להתפלל בנץ
המובחר של תחילת הזריחה, והעיקר
דלרוב הראשונים הוא מפסיד הנץ לגמרי
דחולקים על הרי"ף ותר"י, או שהרי"ף לא
סובר כך כלל, ונמצא תר"י יחידאה ממש,
והנץ לא נמשך זמן, ועוד יש כאן משקל
להלכה שהרי להפרי"ח מי שמתפלל לפני
הנץ זה לכתחילה גמור, והוא חולק על
השו"ע בזה, ועיין בתשובות שם נתבאר
דגם להרי"ף הנץ אך ורק בתחילת הזריחה
ולא נמשך ודלא כתר"י.

ושמעתי שמתי שהחזו"א היה גר
בגבעת רוקח היה מתפלל ביחיד בנץ
בישיבת בית יוסף והיה מוציא ידו מהחלון
ובדק לפי כמות האור כדי לדעת מתי זמן

הנץ, ומוכח דהוי נץ מישורי, דהרי בנראה
רואים כבר השמש להדיא בגבעת רוקח
שהיא הגבעה הגבוהה בבני ברק.

וכעת ראיתי למרן זללה"ה בברכות ט'
ב' דן אם תפילה קודם הנץ גריעא מתפילה
אחר הנץ במופלג, וכתב דמהרי"ף אין שום
ראיה, אלא דהרי"ף סובר דסמוך להנץ
מיקרי עם השמש קצת, וכמו שפירשנו
בס"ד.

וכתב שיש קצת משמעות מהגמ' ונמצא
מתפלל ביום, ולא קאמר ונמצא מתפלל עם
השמש דיש עדיפות לאחר הנץ, והנה לא
נתבאר מה באמת העדיפות של אחר הנץ
מקודם הנץ, ולענ"ד אין שום ראיה מלשון
הגמ' ונמצא מתפלל ביום, דהרי זה ודאי
שענין הנץ זה לא בגלל שזה לאחר הנץ
דא"כ עד ד' שעות זה גם בנץ, אלא שיש ענין
מיוחד מאוד להתפלל דווקא עם הזריחה
ולא אח"כ, ור"ז מפרש הא דתניא בברייתא
ונמצא מתפלל ביום שהכוונה ייראוך עם
שמש וא"כ אין להעמיס כאן רמזים
נסתרים שיש ענין ועדיפות אחר הנץ
במופלג מקודם הנץ דלא באים כאן לרמוז
רמזים אלא ונמצא מתפלל ביום מפרש ר'
זירא שהכוונה עם השמש, ותו לא מידי.

הא חדא, ועוד דבלשון חז"ל ובלשון בני
אדם לאחר הנץ נקרא ביום, וכדפירש"י
במגילה כ' א' שלאחר הנץ יוצאים מספק
לילה, וע"כ כן דהא מבוי' במגילה כ' ב'
דמעה"ש הוי יום גמור לכל דיני התורה,

צריכים נברשת בשביל תפילה שלא יתפללו קודם הנץ, והרי רואים השמש ול"צ נברשת בשביל כך, סוף דבר גם מרן ז"ל לא הכריע בזה.

ולהלכה פשוט מאוד שנקטינן שתפילה אחר הנץ שלא בסמוך לה, ותפילה קודם הנץ זה היינו הך ממש.

וא"כ תיקשי מה הפירוש ונמצא מתפלל ביום ואטו ותיקין מתפללין לאחר עה"ש, אלא פשוט שלאחר הנץ נקרא ביום בפי האנשים וזהו דתניא ונמצא מתפלל ביום, וכן מצאנו ח' ב' בברייתא דרשב"י דנקרא לילה, וכן מצאנו בנדה ס"ג ב' שעונת לילה זה עד הנץ ועונת יום לאחר הנץ, ומה שהוכיח מהנברשת לא הבנתי דבשביל מה

סימן יב

המתפלל שלא בנין

שהדעת טועה שתיים שלש דקות, והכוונה או שתיים או שלש והיינו שיתכן שרק בשתי דקות ולא יותר ויתכן שעד שלש, ולפי"ז הנץ של לדרמן [שכבר נתבאר שבטעות יסודו] שמתאחר לפעמים ב-15:3 אחרי המישורי זה נקרא שלא מתפללים בנין שהרי הוא יותר משתי דקות וגם יותר משלש דקות.

ובספר בירור הלכה כתב דכשהגיע אצל החזו"א הגאון רבי בייניש פינקל זללה"ה סידר שעון וכך התפללו אצל החזו"א בנין.

והנה החזו"א קבע זמן הנץ לפי לוח הגאון רבי מיכל זללה"ה בתוספת ההפרשים בין אופק ירושלים לאופק ב"ב

כתב בארחות יושר פרק ל' שברמב"ם ובריי"ף כתוב שמי שמתפלל שלא בנין הוא עובר על דברי חכמים ונקרא חוטא, והנה הר"מ בהלכות לא כתב בזה, ועיין עוד מש"כ לעיל בסימן ד' ס"ק ב' בזה, אלא זה בתשובות הרמב"ם, כמו שהביא בספר ישראל והזמנים ועוד משו"ת הרמב"ם פריימן סימן כ"ו, ול"ע שם בפנים, ואם הכוונה בתשובות סימן ל"ג לא כתוב שם כלום בנידון זה, ולע"ע לא מצאתי כלום בזה בתשובות הר"מ, גם בריי"ף לע"ע לא מצאתי בזה.

כתב בדעת נוטה שמה שהחזו"א לא דקדק בזמן הנץ כל כך היינו רק בכדי

ברם יש כאן ב' תמיהות א. גם אם אחרי הנץ נקרא נץ, אבל ודאי שקודם הנץ א"א להתפלל שזה ודאי לא נץ, הא חדא, ועוד א"א להתפלל אחרי הנץ קצת דנמצא דגומר ק"ש וברכותיה לאחר הנץ וזה לא לכתחילה כיון דתלוי בזמן קימה דרובא קיימא עד הנץ ולא אח"כ מיד.

ועוד דמפורש בראשונים ז"ל רמב"ן רי"ף רבנו ירוחם ב"י ועוד ועוד, דצריך מיד עם הנץ לא קודם ולא אח"כ כי הוא זה.

ולהלכה אין לנו אלא נץ המישורי, וכן נקטינן להלכה דצריך להתפלל מיד עם הנץ ממש לא דקה קודם ולא דקה אח"כ.

אברהם אבינו תיקן תפילת שחרית מעלות השחר שזהו זמנה מעיקר הדיון, וכמו שאם זה כנגד התמיד היינו מעלות השחר, ומה שאנשים קוראים לקודם הנץ תפילת תרח זהו הבל ושטות.

וזה היה לפני שהתברר שהכל טעות, עכ"פ ההפרש בין זמן זה להנראה היה בערך 3 דקות.

ויתכן שלכן ענה החזו"א להגרש"ד שאפשר במישור ואפשר בנראה, אבל כהיום שהתברר שההפרש הוא 6 דקות [ולפעמים קצת יותר] ודאי שגם החזו"א היה אומר שזה לא נקרא בנץ כלל וכמש"כ מרן זללה"ה.

ובדעת נוטה כתב שהחזו"א הסתפק אם הנץ הוא לפי המישור או לפי הנראה ולכן התפלל במישור משום זריזים כי תרווייהו מיקרו נץ.

ולכא'ו יש כאן סתירה דאם החזו"א הסתפק א"כ לא תרווייהו נץ אלא או זה או זה, ואולי הכוונה שהחזו"א סבר שגם אם הנראה הוא הנץ מיקרי נץ גם אם מקדימים או מאחרים.

סימן יג

ביאור במאירי ט' ב' בענין נץ החמה, ובענין הנברשת

שענין הנץ הוא שיהא יום גמור לתפילה, דהא להלן כתב רבנו ומה שהיו מכוונים להיות תפילתם בשעת הנץ החמה הוא מפני שבאותו זמן היו רוב האומות נכשלות אחר עבודת השמש והיו ישראל קובעים

כתב המאירי שותיקין שסומכים גאל"ת ואין רוצים להתפלל עד שתזרח החמה שהוא יום גמור קורין אותה קודם הנץ החמה בכדי שיגמרוה עד הנץ החמה ויעמדו להתפלל, עכ"ד, ואין כוונת רבנו

תפילתם באותו זמן מפני שיש בה ברכות שבהם אדם מכיר לבוראו לבא מאיתו יתברך וכו', ומבוי' שכל ענין הנץ הוא להתפלל לבורא ולעשות נגד הגוים שעובדים לשמש.

ממילא מש"כ רבנו ואין רוצים להתפלל עד שתזרח החמה שהוא יום גמור זה ציון זמן בעלמא, שהזמן הראשון של ק"ש לאחר עלות השחר [למי שמשכים לצאת לדרך ולא יוכל לכיין דעתו לקרות ק"ש כשיילך בדרך של סכנה], והזמן השני ועיקר הזמן משתהא אורת היום שולטת עד שיכיר בין תכלת ללבן וכו' וזהו זמן שני [של ק"ש], והזמן השלישי קודם הנץ של ותיקין שרוצים להתפלל מתי שיום גמור, וברור ופשוט שכוונת רבנו לציין כאן זמנים בעלמא שמשכייר יש אור קצת וקודם הנץ זה זמן שלישי שמתפללים מתי שכבר יש אור גמור והטעם בגלל הגוים שעובדים לשמש אבל מצד זמן תפילה פשוט כביעתא בכותחא שקודם הנץ ואחר הנץ במופלג זה היינו הך ממש, וענין ותיקין הוא מטעם אחר לגמרי שלכן לא התפללו משיכיר שיש ענין גדול של ייראוך עם שמש אבל מי שיפסיד בין כך ייראוך עם שמש יכול להתפלל לכתחילה שבלכתחילה קודם הנץ.

ואפשר לפרש שאין כוונת רבנו שענין הנץ הוא שישאל מתפללים בדיוק בזמן שהגוים עובדים לשמש, אלא כונת רבנו שבגלל שהגוים עובדים לשמש ממילא עם

ישראל [ותיקין] מתפללים מיד עם יציאתה לאפוקי מדרך הגוים שהשמש הוא הע"ז שלהם ולכן ישראל מתפללים להקב"ה אז, אבל ודאי ויתכן עכ"פ שהגוים לא עובדים לשמש בדיוק באותו זמן, שהם מחכים עד שיראו השמש זורחת כולה מעל האופק ולא רק [מנצנצת], ונראה יותר מכך שהם מחכים עד שתזרח לגמרי בתוך העיר, שהרי בנץ בין המישורי בין הנראה לא רואים השמש כלל ברוב העיר ורק אם האופק פתוח ועולים לגג בנין בגבעה אולי יראו השמש יוצאת ממילא פשוט לפרש שהם עובדים השמש מתי שרואים השמש במלא הדרתה בכל העיר וזה בערך רבע שעה 20 דקות אחרי הנץ הנראה, ממילא אף שהותיקין מתפללים בנץ המישורי מ"מ יש הענין של המאירי שאנו עובדים ומשתחווים להקב"ה ומברכין ברכות שמכירים על ידם בוראם ושהכל ממנו יתברך שמו ומתי שרק מנצנצת מיד אנו מתפללים להכריז ולהודיע ולידע שאנו לא עובדים ח"ו לשמש אלא להקב"ה שברא שמים וארץ וכל צבאם, והגוים עובדים רבע שעה אח"כ וותיקין מקדימים להכריז שאנו עובדים להקב"ה ומכריזים שהשמש כעפרא דארעא.

ומש"כ רבינו והיו ישראל קובעים תפילתם באותו זמן, אין הכוונה באותו זמן שהגוים עובדים לשמש, אלא כוונת רבנו באותו זמן של יציאת השמש קובעים תפילתם להקב"ה בזמן הנץ.

ולכן גם בזמננו שאולי הגוים ביפן עובדים לשמש וזה בערך 8 שעות לפני הנץ באר"י מ"מ שייך ותיקין גם להמאירי כיון דכל הענין כאן שביציאת השמש מהאופק בזמן המישורי אנו עובדים להקב"ה ולא לשמש ח"ו.

ולכן מש"כ בדרך ישרה שלפ"ד המאירי יש ראייה שהנץ הוא הנראה מפני שאז עובדים הגוים לשמש מתי שהם רואים השמש, ליתא כלל וזה דברי טעות, וזה לא זה לעומת זה בזמן שהם עובדים, ועוד שהם עובדים רבע שעה אחרי הנראה כשהשמש במלא הדרתה זורחת בעיר לכל אדם שרואים אותה כולם בעמק, אלא זה לעומת זה שמתי שיוצאת מהאופק במישורי אנו מבטלים אותה ומכריזים שאנו עבדי ה'.

ותדע שאם יהודים גרים במקום של אופק מישורי בלא הרים, וכל הגוים גרים במקום שיש הרים שמסתירים אטו נתפלל כמו בזמננו שנראה שאצלם וזה הבל ורעות רוח לומר כן, אלא הכל כמו שכתבנו שכל מקום שזה נץ המישורי מתפללים אז להכריז כמו שנתבאר, וזה לא תלוי כלל מתי שהם עובדים ממש, ופשוט.

ממילא מבוי במאירי שמה שאמרו בגמ' ונמצא מתפלל ביום זה לא מורה על שצריך ביום כמו בשופר ולולב לא מיניה ולא מקצתיה, אלא זה בסך הכל ציון הזמן שזה הנץ החמה והענין הוא הנץ החמה ולא דין

יום כלל, דהיינו הענין כאן ייראוך עם שמש ולא דין נץ כלל של שופר ולולב, ופשוט, וממילא אף אם נסביר ענין תפילת הנץ דלא כהמאירי אין שנסביר ומה שנסביר, מ"מ אי"ז כלל כשופר ולולב לא מיניה ולא מקצתיה אלא אך ורק ייראוך עם השמש.

ועיין להלן בסימן י"ד ס"ק ו' דגם בתורה הנץ נקרא יום גמור.

בענין הנברשת

במאירי שם הביא ב' פירושים בענין הנברשת א. שזה היה סימן לותיקין לקרות ק"ש קודם הנץ החמה ואע"פ שלכא"ז זה מראה על הנץ מ"מ אי"ז כך אלא מכוח אדמימות החמה שזה קודם הנץ היו ניצוצות ניתזין ממנה, וממילא הנברשת היתה סימן לרבע שעה או 20 דקות קודם הנץ כדי לקרוא ק"ש ואמת ויציב קודם הנץ בפועל, ממילא גם אם נגיד שבגלל הרי מואב שמקזזים אותם מקדימים הנץ בכמה דקות גם בירושלים מ"מ שפיר היתה הנברשת סימן לרבע שעה קודם הנץ כמבוי במאירי, שבגלל האדמימות היו הניצוצות, וסובר המאירי שהאדמימות מתחיל כרבע שעה קודם הנץ, עכ"פ איננה סימן להנץ כלל לפירוש א' של המאירי, וכן אם נגיד שהנץ בירושלים המישורי מאוחר לנראה ואפשר להתפלל בנראה רק בירושלים בגלל שמקדים ורואים שמש מ"מ הנברשת היתה כרבע שעה קודם, והנה פי' המאירי מחודש, דלשון הגמ'

ביומא לשאר עמא דבירושלים משמע לא לותיקין אלא לרוב העם.

ממילא אין סרך ראייה לנץ הנראה מהנברשת, וכן אם נגיד שבירושלים מתפללים במישורי אין שום ראייה מהנברשת כיון דהניצוצות היו רבע שעה קודם הנץ בין אם זה נראה בין אם זה משורי.

ופי' ב' כתב המאירי בשם יש מפרשים שגומרים היינו שהיו ותיקין קורין ק"ש לאחר הנץ [ולשון גומרין קוראים כמו גומרין ההלל], והמאירי דוחה פירוש זה שהרי בברייתא ט' ב' מפורש שנמצא מתפלל ביום ומבוי דק"ש קודם הנץ וכן אמת ויציב, ושמו"ע בנץ.

והביא רבנו [לפירוש ב'] הירושלמי דר"י מהלך הייתי אחר ראב"ע ור"ע והגיע זמן ק"ש [משיכיר] וקרא אז ק"ש והם קראו אח"כ מאוחר ואם גרסינן וכבר נראית חמה בראשי הרים פירשו שהם קראו לאחר הנץ שהם סברו שק"ש אחר הנץ [כדעת ר"ת], וממילא יל"פ שזה לא היה בזמן הנץ מיד אלא אח"כ שכבר ראו טוב את השמש שזרחה בראש ההרים, בערך רבע שעה או יותר אחר הנץ, [שלה"ת שקורין אחר הנץ אי"ז דוקא סמוך להנץ

אלא גם אח"כ זה אותו דבר [חוץ מזריזין] ומ"מ חזינן שזמנה לאחר הנץ וזה לפירוש ב', ולפי"ז הנברשת היתה אחרי הנץ וגם כן לא היתה כלל סימן לנץ אלא סימן לאחר הנץ והניצוצות היו כמה דקות ואפי' יותר אחר הנץ, ולפי פירוש ב' זה לא סימן לותיקין כלל, [שהם התפללו שמו"ע בנץ] אלא סימן לאחר הנץ לקרוא ק"ש, [ואולי כוונת המאירי שלפי פי' ב' ותיקין קרו ק"ש מיד אחר הנץ והנברשת סימן לנץ וזהו הרורי חמה באו מהשמש ממש שזרחה מעל הרי מואב ובירושלים זה קודם המישורי ואז מתפללים כיון שרואים השמש או שאז קוראים ק"ש כפי' ב', עכ"פ רבנו דוחה פירוש זה מכל וכל שהרי מבוי בגמ' בברייתא שותיקין התפללו בנץ ולא קרו ק"ש בנץ], [וגם ר"ת, כתב להדיא שזה לא ותיקין].

והביא רבנו גירסא אחרת בירושלמי שר"ע וראב"ע קרו ק"ש קודם הנץ ואח"כ נראתה החמה בראשי ההרים, ומבוי דהם קראו קודם הנץ וכן אמת ויציב והתפללו כותיקין ואח"כ נראתה החמה זורחת יפה בראשי ההרים וזה לא סימן לנץ כלום.

ויתכן שראב"ע ור"ע היו באיזור בני ברק ועכ"פ מבוי דהיו בדרך.

סימן יד

בענין נץ החמה - דחיית ראיות הגרש"ד

החמה, וכ"ה בתוס' שם דקודם הנץ אינו עיקר זמן תפילה.

ופשוט לפרש שזה בגלל שלא מתפלל בנץ ולא מקיים ייראוך עם שמש ולכן זה הותר רק בשעה"ד, וכמבוי לעיל בהלכה א' תפלת השחר מצותה שיתחיל להתפלל עם הנץ החמה וכתב הכס"מ דמקור הדין אמר אביי לק"ש כותיקין ופירש"י מאי קראה דמצוה להתפלל עם הנץ החמה ייראוך עם שמש, ומבוי דאין שום דין שאסור להתפלל לפני הנץ אלא רק בגלל ותיקין, וזה מוכרח ברמב"ם שהר"מ לא כתב בשום מקום שיש דין בתפילה כמו בלולב ושופר אלא רק כתב מה שכתב בהלכה א' ואחרי הלכה א' כתב מש"כ בה"ז דבשעה"ד יצא קודם הנץ, ובהכרח שזה משום ייראוך עם שמש, דאם זה דין חדש שאסור להתפלל קודם הנץ מ"ט לא כתב תחילה שאסור להתפלל קודם הנץ ואח"כ יכתוב דבשעה"ד מותר, ובהכרח שסדר דברי הר"מ שכתב הלכה א' וע"ז כתב כהמשך, מש"כ בהלכה ז'.

וכ"ד הרי"ף ורבנו יונה והרא"ש כמבוי בכס"מ.

וכ"ה מפורש בשו"ע סימן פ"ט דבסעיף א' כתב זמן תפלת השחר מצותה שיתחיל עם הנץ החמה כדכתיב ייראוך עם שמש

א בספר דרך ישרה [הנהגות הגאון רש"ד זללה"ה] בפרק י"ב דין י' כתב בענין זמן הנה"ח נזהר מאוד שלא להקדים התחלת הלחש לפני זמן הנץ הנראה לעיניים דייקא, והיה מרבה להתריע כי המקדים להתפלל קודם הנץ הנראה מכניס תפלתו לשאלה של תפילה בדיעבד וביטול מצוות ותיקין, עכ"ד, ובהערה 15 ביאר באריכות כל הראיות וכתב שם דלכה"פ הוי ספק בהלכה אם כהנראה או כהמישורי ומאחר והכרעת הרמב"ם פ"ג מתפלה ה"ז והשו"ע סימן פ"ט ס"ח דתפילה קודם הנץ היא רק בדיעבד הרי שיש לחוש ולהחמיר שלא להקדים התחלת שמונה עשרה קודם זמן היראות הנקודה הראשונה של השמש מעל ראשי ההרים שבאופק וכו' וחלילה לקבוע באופן כזה שזה עלול להיות בדיעבד.

וניחזי אגן ברמב"ם פ"ג ה"ז כתב המתפלל תפילה קודם זמנה לא יצא יד"ח וכו' ואם התפלל תפלת שחרית בשעת הדחק אחר שעלה עמוד השחר יצא, וכתב בכסף משנה שהר"מ יליף לה מברכות ל' א' אבוה דשמואל ולוי וכו' ומפרש רבנו שמקדמי לעיקר מצותה שהוא עם הנץ

בשלוש

ובמישור

השחר, ולכן הקשו עליו, אבל לגירסא דידן ברש"י ל"ק מידי ופירש"י כפיר"ח.

(ב) וכבר נתבאר במק"א שהשו"ע פסק כהרמב"ם שקודם הנץ זה בדיעבד בגלל ותיקין, והפיר"ח חולק ובהרבה ראשונים מבוי' כוותיה שזה רק דין מצוה מן המובחר, שלא להתפלל קודם ותיקין, דהיינו שלהרבה ראשונים מותר לכתחילה להתפלל קודם הנץ, והר"מ ושו"ע ואף אחד לא חולק על כך אלא שהם סוברים שותיקין זה לכתחילה ושלא בותיקין זה בדיעבד, אבל לכו"ע ח"י' לומר שתפילה זה כמו שופר.

ויש לדקדק בבאור הגר"א שלא לטעות בכוונת דבריו, דכתב בסעיף א' ואם וכו' כמש"ש ל' א' ועתוסי' שם ד"ה אבוה כו' וכמו ק"ש וכן כל שמצותן ביום כמ"ש סוף פ"ב דמגילה, וזמנה הוא בזמן התמיד כמ"ש שם וכו' צאו וראו וכו' וזה שכתב והאיר וכו', וכוונת הגר"א דזמן שחרית משהאיר המזרח כמו בתמיד, וכמו שמצאנו במגילה ושופר שיש לכתחילה לאחר הנץ ויש בשעה"ד שמותר קודם לכן, ה"נ בתפילה דיש לכתחילה בגלל ייראוך עם שמש ויש בשעה"ד דמותר קודם לכן ביוצא לדרך וכיוצ"ב, וכמו בק"ש שלכתחילה משיכיר ובדיעבד או בשעה"ד מותר קודם לכן ה"נ בתפילה שזה בנץ אך ורק בגלל ייראוך עם שמש יש לכתחילה ויש בשעה"ד, ואדרבה מבוי' כאן בהגר"א

ואם התפלל משעלה ע"ה, והאיר פני המזרח יצא, וזהו מש"כ עוד בסעיף ח' דבשעה"ד יכול להתפלל משעלה עה"ש.

ונמצא דמש"כ הגרש"ד ז"ל ובדרך ישרה בוקי סריקי תלו בדברי הרמב"ם והשו"ע כאילו תפילה קודם הנץ זה רק בדיעבד בגלל כמו מגילה ושופר וזה טעות גמורה ואין כזה דין בשחרית כלל, וממילא כיון דיש ספק מה זה נץ הרי הספק שקול ואם מתפללים כנראה זה אותו בדיעבד המבוי' ברמב"ם ושו"ע, כיון דשש דקות או חמש דקות אחרי הנץ זה כבר לא נץ כלל, כמפורש ברוב הראשונים דבעינן "מיד" ממש.

והנה מש"כ הר"מ המתפלל תפילה קודם זמנה לא יצא, זה בא לאפוקי משיטת רש"י בברכות ל' הנ"ל דאבוה דשמואל התפלל קודם עה"ש.

והנה בלשון רש"י כתב שמתפללין [אבוה דשמואל ולוי] קודם היום בביתם וכן בהמשך כתב רש"י קודם זמן ק"ש, וזה יל"פ לאחר עה"ש קודם משיכיר, ולשון רש"י קודם היום כבר כתבנו במק"א שלפני הנץ נקרא לילה בפי אינשי וזהו שפירש"י שהתפלל קודם היום וכמש"פ רש"י ברכות ט' ב' דהנץ החמה לד"ה יום הוא שאנשים קוראים לקודם הנץ קודם היום ולאחר הנץ לאחר תחילת היום, ותוסי' כנראה מדבריהם גרסי בלשון רש"י קודם עמוד

שתפילה בנץ זה לא כמגילה ושופר וזה לא בכלל כל שמצותן ביום, והגר"א רק מביא כאן שמצאנו כן בק"ש ובשופר, ותדע ומוכרח כן שאם תפילה זה בכלל המשנה במגילה א"כ פשיטא ומהו שכתב הגר"א וכמו בק"ש וכמו במצותן ביום, ועל כרחך שזה דין אחר לגמרי בתפילה משום ייראוך עם שמש.

ג בתוספתא פ"א ה"ד מצותה עם הנץ החמה וכו' אמר ר"י פעם אחת הייתי מהלך אחר ר"ע ואחר ראב"ע הגיע זמן ק"ש כמדומה אני וכו' קריתי ושניתי ואח"כ התחילו הן וכבר נראתה החמה על ראשי ההרים, ופירש בחסדי דוד שכשראה רבי יהודה שהגיע זמן ק"ש דהיינו סמוך להנץ וראה את ר"ע וראב"ע שלא היו קורין וכו' ולכן קרא ר"י בזמנו עם הותיקין והם התאחרו לקרות עד שכבר נראתה החמה על ראשי ההרים וכו' וקריתי ושניתי פי' שהיה זמן רב בין ק"ש שלו לק"ש של ר"ע וראב"ע וקריתי ק"ש ושניתי משנה [כמש"פ במנחת בכורים].

ופירש הגרש"ד שזהו זמן הנץ שהחמה נראית בראשי ההרים באופק, והנה בפשטות רבי יהודה קרא ק"ש והתפלל שמ"ע בנץ ואח"כ שנה משנה לאחר התפילה והיה זמן רב עד שקרו ר"ע וראב"ע ק"ש [שעסקו בצרכי ציבור], וא"כ מבוי' דנראתה חמה בראשי ההרים זה לא זמן הנץ, שהרי ר"י התחיל להתפלל בנץ

וגמר תפלתו וכבר התחיל ללמוד ואז קרו ק"ש ר"ע וראב"ע והיה כבר זמן רב, ואיך יתכן שתחילת ק"ש של ר"ע וראב"ע הוי בנץ בדיוק דהיינו לאחר הנץ בדיוק, ועל כרחך שזה לא זמן הנץ כלל אלא רבי יהודה בא לומר שהם התאחרו כל כך הרבה זמן עם ק"ש עד שכבר זרחה השמש בראשי ההרים [כמו שאומרים שהשמש בראשי האילנות בזמן נעילה ועוד] שבתחילת היום השמש זורחת רק למעלה ואח"כ כשעולה ברקיע עוד ועוד זורחת למטה, עכ"פ לא מדובר כאן כלל על זמן הנץ אלא בא לציין שהתאחרו טובא וכבר זרחה השמש במלא עוצמתה.

ובחסדי דוד שנדפס בספר בפני"ע [ביאור על תוספתא] פירש באופן אחר שר"י קרא ק"ש כדי שר"ע וראב"ע יבינו שצריכים לקרוא ק"ש וכשגמר והם המשיכו בשלהם [בצרכי ציבור] חזר וקרא ק"ש להזכיר להם שוב ולא רצה להפסיק בדיבור כי התכוון להתפלל שמ"ע אח"כ, ולאחר הפעם השנייה חשב לחכות להם [שהיה עימם מנין] אבל ראה שהנצה החמה וזהו חמה בראשי ההרים, והתפלל ביחיד דתפילה בנץ דוחה מנין, [ועיין חזון יחזקאל, ובתחילה פירש שהיה זמן רב בין ק"ש שלו לק"ש של ר"ע וראב"ע ואח"כ פירש כחסדי דוד, וצ"ע].

והנה גם לפירוש האחרון של החסדי דוד אין סרך ראיה לנץ הנראה אלא

מתפרש בהרים שבמערב, ותדע שהלשון שנראתה חמה על ראשי ההרים וזה כמו ראשי אילנות שהשמש נמצאת שם, ואם זה מורה על הנראה אי"ז ענין לראש ההר עצמו, אלא שהחמה עולה מעל ההרים וזה לא קשור להר עצמו, דזהו הנראה שהחמה זורחת מעל ההרים המזרחיים וכמו כשעולה מהאופק לא אומרים שחמה נראית באופק אלא זורחת ומנצנצת מעל האופק והי"נ לא מתאים הלשון שנראית בראשי ההרים אלא שיוצאת ומנצנצת מעל ההר [בלא שום התייחסות לזריחה על ההר עצמו], אבל אם מתפרש בהרים מערביים שפיר נקט שנמצאת בראשם שמתו שזורחת מעל האופק מקרינה שמש על ראשי ההרים המערביים [כמו לשון ראשי אילנות], וזה סימן ליציאת השמש מהאופק, [כמו שראשי אילנות זה סימן שעוד מעט [חצי שעה] הולכת לשקוע], ומיד שיוצאת ניכרת זריחתה על ראשי ההרים המערביים, והם קרובים לצופה וכשרואה שמש בראש ההרים יודע שעכשיו הנצה באופק, אבל אם הנידון על ראשי הרים מזרחיים שבאופק מתאים הלשון שנראית מעל ההרים ולא על ראשי ההרים.

והנה מב' בחס"ד בפירושו שאם ימתין ר"י לק"ש של ר"ע יפסיד הנץ ואף שזה מספר דקות שאורך לקרוא ק"ש עם ברכותיה.

והרשב"א בדף ח' פירש שר"ע וראב"ע קרו ק"ש קודם הנץ ואחר כך נראתה החמה על ראשי ההרים וזה הנץ, והכוונה בהר מערבי, או בהר מזרחי קרוב לצופה.

ד) עוד כתבו שם שהרי המאירי וכן אהל מועד כתבו הטעם של תפילה בנץ משום הגויים שמשתחווים לשמש ולכן הוסיקין מתפללים אז להשי"ת להורות שמושל בכל צבא השמים ובודאי הגויים משתחווים לשמש רק בנץ הנראה, עכ"ד.

והנה חדא דבכל ראשונים לא מצאנו טעם לנץ, ועוד אם נגיד כך א"כ מתי שהגויים לא משתחווים לשמש בטל ענין תפילת ותיקין, ובזמננו צ"ב אם עובדים לשמש, וגם אם נגיד שביפן עובדים לשמש הרי הזמן שהם משתחווים לשמש הוא בערך 8 שעות לפני הנץ שלנו [דסין מקדים שש שעות ויפן ב-8 שעות] וא"כ אין לנו נץ בזה"ז, וממילא כל סברא זו אינה ענין להלכה כלום.

וע"ע מש"כ בזה [ביאור נכון בדברי המאירי] לעיל סימן י"ג.

ה) עוד כתבו להוכיח מהגמ' פסחים י"ב א', והנה איך נסביר הגמ' בפסחים צ"ג ב' שמוכח שזה מישורי אלא מה נתרץ [לחכמי נץ הנראה] שיש שתי נץ יש נץ מישורי בגמ' ויש נץ הנראה לתפילה, וא"כ הי"נ ליכא שום ראיה מפסחים י"ב דיש נץ הנראה לעדות ויש נץ מישורי לוסיקין, ועוד דהגמ' בפסחים מדברת במקום שאין נץ הרים

שמסתירים, ועוד דהגמ' לא דנה על תפילה או משהו דומה, אלא הגמ' דנה מתי עדותם אמת ומכוונת ומתי הם משקרים וסותרים אחד את השני, וא"כ זה יתכן גם בהר קרוב שלכו"ע מנכים אותו, שהעדים מתווכחים אם זה היה כשהשמש מתחת להר או כבר נראתה מעל ההר ואין כאן שום קביעה בגמ' לנץ הלכתי, ואף שלשון הגמ' נץ החמה אי"ז כלום ראייה, ואם זה ראייה דרואים שהגמ' קוראת לזה נץ, אי"כ יש לנו ראייה מכרעת לנץ המישורי מהגמ' בפסחים צ"ג, [שקוראת לנץ המישורי נץ החמה כמפורש שם] ממילא זו ראיית הבל הבלים.

[והתני חיים נ"י אמר שדין העדים מופיע רק בבבלי בפסחים ובסנהדרין, משא"כ בירושלמי לא מופיע, והטעם שבבבלי זה ארץ מישורית משא"כ באר"י שהיא ארץ הרים וגבעות ההרים מסתירים הנץ].

(ו) לשון הר"ף מיהו לית כל אינש וכו' ואפ"ה מצוה למיקרי קודם הנץ החמה מעט כדי שלא יתפלל אלא לאחר הנץ החמה שנמצא מתפלל ביום ואע"פ שאינו עם הנץ החמה דוקא, ואין מכאן סרח ראייה דאסור להתפלל קודם הנץ כמו מגילה, דכוונת הר"ף על דרך לשון הגמ' ט' ב' ונמצא מתפלל ביום שקאי על ותיקין וכבר ביארנו שהנץ נקרא היום בלשון בני אדם ממילא זה מה שאומר הר"ף, שיקרא ק"ש כולה או מקצתה קודם הנץ ואח"כ

אמת ויציב וכבר הפסיד הנץ אבל יש ענין של סמוך להנץ שזה גם משהו ממילא נמצא מתפלל כאילו בנץ ביום דיש לו ריח הנץ בזמן סמוך אף שהפסיד עם הנץ החמה מ"מ יש ענין כל שהוא בסמוך להנץ דהיינו סמוך להיום שנקרא נץ ונמצא דכל המכוון כאן משום ייראוך עם שמש שמי שלא יודע לכיין הפסיד ייראוך עם שמש אבל מ"מ קצת ענין נץ יש לו והוא קצת בכלל ונמצא מתפלל ביום שאמרינן בסוגיא ט' ב', אבל ח"ו וח"ו להוכיח מהר"ף שיש דין בתפילה כמו שופר ומגילה ומאן דכר שמיה ח"ו לפרש כן, והר"ף הביא לנו כאן הגמ' של ותיקין ותו לא מידי, ובגמ' שם כבר כתוב ונמצא מתפלל ביום והכוונה בנץ ומשום ייראוך עם שמש, וע"ע לקמן ס"ק ט"ו.

והנה כתיב בבראשית פסוק ט"ז ויעש אלקים וגו' את המאור הגדול לממשלת היום וגו', וכן בתהלים קל"ו את השמש לממשלת ביום, ופירש רשב"ם בפסוק י"ח ולמשל ביום ובליילה ולהבדיל בין האור ובין החושך, בין בתחילת האור ובין תחילת החושך, הנץ החמה היא תחילת האור צאה"כ הוא תחילת החושך, עכ"ד, ויל"ע הא היום בתורה מתחיל מעלות השחר שהבריק השחר או משהאיר המזרח, וזה לפני הנץ.

וכן צ"ע באבן עזרא פירש יום התורה משעת צאת השמש עד בואה והלילה מעת ראות הכוכבים, ודע כי עת שתחשך השמש

יהיה ערב עד שעה ושליש שעה [80 דקות] שיראה כמו אור בעבים, וכן הבקר אור קודם זריחת השמש ובצאת אור השמש ביום ואור הלבנה בלילה יבדילו בין האור ובין החושך עכ"ד, ומבוי דיום שנקרא בתורה הוא מהנץ ואילך וקודם, לכן נקרא בוקר, וכן לאחר שקיעה נקרא ערב.

ואע"ג דכל מצוות שנוהגות ביום זהו מעלות השחר מ"מ כ"ז לדינא, אבל בלשון התורה [וכן בלשון בני"א] רק לאחר הנץ נקרא יום וזהו לממשלת היום.

וא"כ למדנו שגם בלשון תורה יום זה מהנץ החמה וזהו דאמרינן בסוגיין ונמצא מתפלל ביום, וזהו ייראוך עם שמש, ובאמת היה אפשר לפרש שמש האיר המזרח נקרא יום בלשון תורה כיון דיש קצת אור במזרח, אבל מבוי לא כך בראשונים הנ"ל.

וביומא כ' ב' והאי חירגא דיומא וכו' ולעיל מינה דאמר רבי לוי מפני מה אין קולו של אדם נשמע ביום כדרך שנשמע בלילה מפני גלגל חמה שמנסר ברקיע כחרש המנסר בארזים, ומבוי דלאחר הנץ נקרא יום וקודם הנץ נקרא לילה, ואף אם נפרש שגביני קרא בלילה ממש וקודם עה"ש, מ"מ הכה"ג התוודה לאחר הנץ [כך נראה לפי סדר העבודה], עכ"פ ברור שהגמ' אומרת כאן שמתי שהשמש יוצאת בנץ אז מנסרת ברקיע וקודם לכן נקרא לילה בלשון הגמ' כאן, והמעלה של הכה"ג

שהתוודה לאחר הנץ ואפ"ה נשמע קולו יותר מגביני, וכן ברור שהגמ' אומרת כאן שקולו של אדם נשמע לאחר הנץ פחות מקודם הנץ, וזהו יום ולילה דנקט רבי לוי.

ז בדרך ישרה כתב ובפרט דתנא ירושלמי הוא ובכל אר"י לא נמצא בכלל הרים באופק המערבי, והנה אין כוונת הדברים שכתבנו לומר שבשפת הים יש הרים [אם כי גם זה מצוי באיזורי חיפה והגליל ולבנון שהוא מאר"י בחלקו הגדול] אלא שכל הר מערבי [לא באופק המערבי אלא] קרוב לצופה שרואה אותו והוא בצד מערב שלו אפי' קרוב אליו הוא מקבל אור שמש מיד בזריחה המישורית וזהו החמה שזורחת בראשי ההרים וזה הסימן לזריחה, ועוד דברוב המקומות גם בנראה לא רואים כלל את הזריחה שהבתים מסתירים וכו' וכו', ורבי יוסף צוריאלי זצ"ל עלה לגג של ישיבת סלובודקה ושם צפה באופק הרי השומרון וקבע הנץ שלו, כשעולה השמש מעל ראשי ההרים ויש שם את גובה גבעת רוקח שהוא המקום הגבוה בבני ברק וגם גובה בנין ישיבת סלובודקה וכך הצליח לראות אבל סתם בני אדם שגרים למטה בעיר לא יכולים לראות כלל גם בנראה שום שמש ושום דבר ואיזה סימן נתנו כאן חז"ל, אבל אם נפרש בהרים מערביים שפיר יש כאן סימן למי שצופה בהם והם קרובים לצופה.

ח) שם וגם הלשון בראשי ההרים בה"א הידיעה לא משמע הכי, בדיוק להיפך מהלשון בראשי ההרים ולא קאמר בשעה שחמה זורחת מעל ראשי ההרים [או מעל ההרים ואין צורך כלל להזכיר כאן "ראשי" ההרים] מוכח להדיא דלאו בהרים מזרחיים עסקינן שא"כ הענין כאן שרואים שמש יוצאת מעל האופק מעל ההרים שבשומרון או מעל הרי מואב ולמה אמרו בראשי ההרים שזה משמע שרואים אור השמש בראשי ההרים כמו בראשי האילנות שמתפרש שרואים זריחת שמש בראש האילן וה"נ כאן שרואים אור שמש בראשי ההרים, וזה מתפרש רק על הרים מערביים שרואים הזריחה בהם ממש, ואיך יתכן לפרש על הר מזרחי באופק שזה לא בראשי ההרים אלא שנוצצת ועולה מעליהם.

וכן לא מתאים כלל הלשון בירושלמי [ברכות פ"א ה"ב] שתהא החמה מטפטפת על ראשי ההרים שזה לשון טיפה כמו טיף אחר טיף שזה רק אם מתפרש שבקושי רואים אור השמש בראשי ההרים [ובקצתם] אבל אם מתפרש שעולה מעל ההר ל"ש לשון מטפטפת אלא בלשון מנצנצת, ועיין עוד לקמן סימן י"ח.

ועוד תימא דאם כוונת הירו' שחמה עולה מעל ההרים תמוה דאטו אין אופק מישורי ורק יש הרים בכל המקומות ומ"ט לא נקט הירו' דאם יש הרים, כשעולה מעל

ההרים ואם אין הרים כשעולה מהאופק, אבל אם נפרש בהרים מערביים נחא היטיב, דבין באופק הררי בין באופק מישורי תמיד זורחת השמש לראשונה ומטפטפת על ראשי ההרים המערביים לאופק והם קרובים לצופה ויכול לראותם מקרוב, וזה בדיוק בנץ המישורי.

ט) ועוד יל"פ בהרי מזרח שבאופק שאף שעוד לא רואים השמש כלל ויראו אותה בעוד שש דקות מ"מ מרגע שהשמש יוצאת מהאופק זורחת על ראשי ההרים המזרחיים שבאופק דהיינו שראש ההר מאיר וזורח עליו שמש [כמו שרואים בעננים אפי' קודם המישורי], אלא שזריחה בעננים זה עדיין לא הנץ [דהיא מקרינה עליהם כשהיא עדיין מתחת לאופק], ורק כשזורחת על ראשי הרי השומרון שרואים אור השמש על ראש ההר זה סימן שעכשיו יצאה מהאופק ועוד שש דקות תעלה מעל ראש ההר וזה לא הנץ כלל אלא רק בזמן שרואים אור זורח על ראש ההר זהו סימן וזמן הנץ המישורי, שיצאה מהאופק ומקרינה על ראשי ההרים.

י) שם הרי שסתימת הדברים היא דהנץ החמה הרגיל בפי אינשי הוא זמן ניכר ומבורר וכו', ותמוה דהרי בפסחים צ"ג מבואר להיפך ממש שהנץ החמה הרגיל בפי אינשי הוא המישורי, [והוא מתעלם בכל דבריו מהגמ' בפסחים צ"ג, וזה פלא].

ופשוט שגם בהרים קרובים העדים כשבאים להעיד מתי אירע המעשה שמעידים עליו יגידו בלשון קודם שהנצה חמה מעל ראש ההר או לאחר הנצה, ומה זה רע להתבטאות כך שמתי שנראתה מעל הר פלוני אירע הדבר, והשני אומר שמתי שלא נראתה עדיין מעל הר פלוני אירע הדבר, ואטו יש איסור להתבטאות כך.

יא) הגרש"ד מודה שהרים קרובים מאוד הוו כקיר בעלמא ויש לנכותם, וא"כ צריך לחכמי ישראל להכריע כמה מרחק הר נקרא קרוב וכמה נקרא רחוק ונפק"מ רבתי לדין נץ של ותיקין מתי מנכים ומתי לא מנכים ואיך לא ביארו חז"ל כל זה, וע"כ שלא מתחשבים בהרים כלל לא בקרוב לא ברחוק ומנכים כל ההרים גם הרי מואב וגם הרי השומרון, ואם התוספתא והירושלמי באו לתת לנו סימן על הנץ הנראה א"כ איך לא ביארו שבקרובים לא מתחשבים בהם ורק ברחוקים ומהו השיעור בכל זה.

יב) שבת קי"ח ב' א"ר יוסי יהא חלקי ממתפללים עם דמדומי חמה וכו', ופירש"י כשהיא אדומה שחרית אחרי הנצה מיד היא אדומה וערבית סמוך לשקיעתה, ובמאירי ברכות ט' ב' מבוי דיש אדמימות כבר קודם הנצה, ובכף החיים סני"ח ס"ק י' כתב דיעשו לפי שעון השמש ואף אם זה לא מדויק ויתאחרו שתי דקות עדיין יש דמדומי חמה ומיקרי תפילה בנץ, ובדרך

ישרה כתב דחמש דקות מהמישורי, עדיין יש דמדומי חמה ומיקרי נץ כמבוי בכף החיים, ויל"ד דבכף החיים כתב שתי דקות, ומשמע שאף שהדמדום ממשיך עוד כמה דקות מ"מ רק שתי דקות מיקרי עם הנץ, ואולי מה דנקט שתי דקות לאו בדוקא, עכ"פ הנראה הוא יותר משש דקות אחרי המישורי ומהו שכתב 4,5 רגעים, ובדרך כלל הוא 6 דקות הפרש [בבני ברק].

עכ"פ יש לומר דהנץ זה לא קשור לאדמימות אלא רק ליציאת חמה וצריך מיד ממש כמבוי ברוב הראשונים, ומה דנקטו בגמ' עם דמדומי חמה הכוונה שאז יש הנץ, והגמ' נוקטת סימן מתי הנץ, אבל לא מהני אדמימות כלום, ולפיכך כתבו הראשונים מיד עם הנץ ודלא ככף החיים, ממילא מי שמתפלל בנראה מתפלל בדיעבד כי הפסיד הנץ אפי' אם נגיד שיש דמדומים 6 דקות אחרי המישורי.

ויתכן לפרש דמה דנקט רבי יוסי יהא חלקי ממתפללים עם דמדומי חמה הכוונה שמתפלל ובזמן תפלתו יש הדמדומי חמה דמתחיל בנץ עם שמש ונמשכת תפלתו בזמן הדמדומים, וייראוך עם שמש מתפרש בתחילת הנץ שאז מתחיל שמי"ע מיד עם היראות השמש [באופק מאחורי ההרים] אבל מצוה להתפלל עם דמדומי חמה מתפרש שנמצא תפלתו בזמן הדמדומי, "ועם" יש לו ב' פירושים או מיד או במשך זמן תפלתו, ולפי"ז אין להתחיל

לאחר הנץ אף שעכשיו זה הדמדומי אלא צריך להתחיל מיד בנץ ונמשכת תפלתו בזמן הדמדומי, ונקט כן רבי יוסי לפרש לן שהוא התחיל עם הנץ שהרי יש דמדומי בזמן תפלתו וזה מיד אחרי הנץ ונמצא דהתחיל בנץ, וכן במנחה שנמשכת תפלתו בזמן הדמדומי, אבל להתחיל בדמדומי זה לא נץ ולא כלום, וכן מבוי בראשונים.

יג) שבת שם וא"ר יוסי יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריא וממוציאי שבת בציפורי, ופירש רש"י שטבריא עמוקה ומחשכת מבעו"י וסבורין שחשיכה, ומבוי דבאמת אי"ז חשיכה מדינא כיון דהחמה עדיין זורחת מאחורי ההר, ובצפורי שיושבת בראש ההר והשמש כבר שוקעת אבל עדיין יש אור מהשמש שכבר שקעה שמקרינה אור לראש ההר לציפורי, ומבוי ברש"י שמקזזים את ההרים שמחשיכים את טבריא וכיון דבאופק עוד לא שקעה חמה ל"ח שקיעה, ובצפורי כבר שקעה באופק ומ"מ הם מאחרים לצאת.

וברבנו יונה ואגודה [הובא בגליון רעק"א] פירשו הגמ' על גימור הבגדים בבשמים.

ולפירש"י ודאי שבטבריא הוציאו שבת מאוחר ולא לפי מראית העין שלהם, אלא שבכניסת שבת הקדימו לתוספת שבת, אבל בטבריא לא הוסיפו במוצש"ק, משא"כ בציפורי הוסיפו כיון דעדיין היה אור אף שכבר שקעה.

ובר"י מיגש סימן מ"ה כתב דטבריא וצפורי בתוך תחום שבת היו והוא הכניס שבת בטבריא והלך בשבת לצפורי והוציאה שם, וכתב רבנו שבטבריא הרויחו בכניסת שבת ולא בהוצאתה ובצפורי להיפך, והיינו כמש"פ שאף שבטבריא הוציאו שבת מאוחר לפי השקיעה האמיתית מ"מ לא הוסיפו כלום, [או שרק קצת הוסיפו], ורק בכניסתה הוסיפו, כיון דחשכה להם לא עשו מלאכות לחומרא, ובצפורי הוסיפו ביציאת שבת ולא הוסיפו בכניסתה.

ממילא מי שהלך בשבת מטבריא לציפורי הרויח שהוסיף גם בכניסתה וגם ביציאתה, עכ"פ גם לרש"י, וגם לר"י מיגש השקיעה הקובעת זה בקיזוז ההרים שמסתירים.

והגרש"ד ז"ל כתב בוקי סריקי בדעת ר"י מיגש שאנשי טבריא החשיבו היעלמות החמה מעיניהם לשקיעה מדינא, וזה ליתא כלל אלא להיפך ממש ומדינא אי"ז שקיעה כלל כמפורש ברש"י דרק סבורין שחשיכה לפיכך הוסיפו כדי שלא ייראה כאילו ח"ו עושין מלאכות בשבת והרי מצוה להוסיף מחול על הקודש, וזה מה שכתוב ג"כ בר"י מיגש שבטבריא הרויחו תוספת שבת בכניסה [ולא מדינא שלא היו חייבים בכך כלל] ובצפורי ביציאתה, ורש"י כתב להדיא וסבורין שחשיכה ומבוי דרק סבורין ולא מדינא, ואותו הדבר מתפרש בר"י מיגש.

בשלוש

א"נ שכיון שלא ראו השמש ולא ידעו מתי היא שוקעת החמירו, עכ"פ לכו"ע השקיעה האמיתית בטבריא היא בקיזוז ההר שמסתיר.

ונמצא דאין כזה ר"י מיגש, ובוקי סריקי תלו בו.

ועוד לא הבנתי אטו הוא רוצה לקבוע שלא מנכים הר קרוב צמוד לעיר כמו בטבריא, והוא בעצמו כותב שהר צמוד ודאי מנכים, וא"כ מה הוא רוצה להוכיח מטבריא, וסותר דבריו מיניה וביה, ואיך אפשר לפרש שהוי מדינא, ופשוט להיפך שזה לא מדינא כמפורש ברש"י ומוכח שמנכים ההרים.

וכל החידוש של ר"י מיגש בסוגיא שהיו [טבריא וציפורי] בתוך תחום שבת ומתפרש על אותו בן אדם ששבת בכניסת שבת בטבריא והוציאה בציפורי וזכה לשתי תוספות שבת ולכן קאמר ר"י יהא חלקי עמו ותו לא מידי, וכמבוי בגליון רעק"א שהביאו, ומש"כ הגרש"ד שאיך נחלוק על ר"י מיגש, דברי טעות הם דאטו רש"י קטלא קניא באגמא הוא שכתב להדיא דרק סבורין כן, ואטו ר"י מיגש חולק על רש"י, לא מיניה ולא מקצתיה, והוא מסכים בכל פה לרש"י שהשקיעה בטבריא מתי שהשמש יורדת מתחת לאופק מאחורי ההרים, וההר לא עושה שקיעה ולא כלום ומנכים אותו, וכמו בנץ המישור.

ובמישור

פה

וכן מפורש במהרי"ל [הלכות תפלה] הובא בד"מ רל"ב ס"ק א' ובארוך רל"ג ס"ק א' שבשעה"ד היה מתפלל מנחה משחשיכה סמוך לצאה"כ דאע"פ שנראה לילה בעיר מ"מ עדיין יום הוא כמו שאמר רבי יוסי בשבת יהא חלקי, והיינו דלכתחילה אין להתפלל כך, דנראה לאינשי כלילה [דהיינו דנראה כבר לאחר השקיעה] אבל בשעה"ד שפיר דמי כיון דבאמת זה יום דעוד לא שקעה חמה ורק ההרים מסתירים, ומדינא מנכים אותם, וכן קיבל ממהר"ש וכן הסכים הרמ"א שם, ומבוי דפשוט לכו"ע שמנכים ההרים לענין שקעה"ח וכמבוי בשבת שרק הוי בדין תוספת שבת שמדינא זה יום ורק הוסיפו בשבת כיון דנראה כחשיכה או שלא ידעו לכוין, עכ"פ זה יום ולכן מדינא מותר אז להתפלל מנחה.

ובין למהרי"ל ומהר"ש ור"י מיגש ורש"י וכו"ע מדינא השקיעה מאוחרת ומ"מ ודאי שלא ראוי להתפלל מנחה כשנראה לאינשי שזה כבר חשיכה ויבואו להתפלל גם אחר השקיעה ממש, ואדרבה אם זה שקיעה מדינא איך בשעה"ד התפלל מנחה, אלא פשוט להיפך שמדינא זה לא שקיעה כלל וכן פשוט בשכל הישר דאטו אם יש הר צמוד לעיר זה שקיעה והרי פשוט שמנכים ההר הצמוד לעיר, [ותדע עוד שמהרי"ל לא הביא כלל הר"י מיגש אלא הביא הגמ' בשבת ומתפרש כפירש"י

בשלו

שכסבורין שחשיכה ולא מדינא כלל], וגם ר"י מיגש מפרש כרש"י.

וכיון שמבוי כאן בסוגיא לכו"ע דבהסתרה קרובה מנכים ה"ה ברחוקה ומ"ל רחוקה מ"ל קרובה, עכ"פ סוגיא דשבת ראייה שמנכים ההרים.

יד ובריטב"א שבת שם פירש דמדומי חמה מלשון וידום השמש סמוך לזריחתו וסמוך לשקיעתו, ולא מלשון אדמימות כלל ודלא כפירש"י.

ובר"ן פירש כרש"י אבל כתב דכתוב כאן עם זריחתה ולא כל משך אדמימותה אלא נתן כאן סימן לזריחתה ותו לא מדי.

ומבוי במאירי כרש"י שטבריא היתה בבקעה והיה "נראה" להם כחשיכה, ומבוי דמדינא זה יום גמור.

טו יעוין לעיל ס"ק ו', ומצאתי ברא"ה כתב [לאחר שהביא דברי הרי"ף] שאינו מבין יפה לשונו, ומבוי דאין הפירוש ברי"ף שבא לחדש שיש דין להתפלל ביום בנץ ואחריו ולא קודם כמו בשופר, דא"כ למה לא הבין הרי"ף, שהוא לא מתפלל בנץ אבל מתפלל לאחר הנץ ולא קודם הנץ, אלא פשוט שהרי"ף לא כתב כאן דבר חדש אלא הביא סוגיא דברכות ט' ב' ונמצא מתפלל ביום דהיינו בנץ, ולכן כתב שלא הבין דבריו, וכן רבנו יונה כתב והתקשה ברי"ף, והיינו כמבוי שהרי"ף לא בא לחדש כאן שאסור להתפלל קודם הנץ ולכן הקשה מה

ובמישור

פט

כונתו, שהרי כונת הרי"ף לכאוי שמתפלל בנץ וא"כ זהו ותיקין ולא דבר אחר.

טז ברשב"ץ על ברכות כתב כהפר"ח דותיקין זה למצוה מן המובחר ומדינא אפשר לקרוא משיכיר ולהתפלל קודם הנץ, ורק למצוה מן המובחר יתפלל בנץ וק"ש קודם לה, וותיקין לא פליגי דמתפלל משיכיר ורק למובחר ימתין.

והנברשת היתה לשאר העם כמבוי ביומא ל"ז והתחילו ק"ש אחר הנץ ולא עשו כותיקין [שא"א להם לכוין כותיקין] דזמן הנצוצות כבר היה אחר הנץ ורק אז התחילו ק"ש.

והביא שיטת ר"ת דזמן ק"ש דוקא אחר הנץ, וק"ש דידן כתפילה של ותיקין שהם התפללו לאחר הנץ, ואנן קורין ק"ש לאחר הנץ, וסברת ר"ת מבוי בדבריו שכמו מגילה ושופר ומילה מצותו למובחר אחר הנץ ה"נ בק"ש ותפילה, וכתב התשב"ץ דהלכה דלא כר"ת אלא קורין ק"ש קודם הנץ ותפילה בנץ למצוה מן המובחר דכתיב ייראוך עם שמש, וכותיקין וכן פסקו כל הפוסקים דלא כר"ת, ממילא אפשר לכתחילה להתפלל קודם הנץ ורק משום ייראוך עם שמש צריך בנץ למצוה מן המובחר וי"א שזה לכתחילה ואח"כ או קודם הוי בדיעבד כיון דלא התפלל בנץ, ולא קיים יראוך עם שמש.

וחזינן בר"ת ובתשב"ץ שביאר כך שיטתו דגם הדין במילה ושופר זה למצוה

מן המובחר, וכל זה לר"ת אבל לרוב הפוסקים הדין כנ"ל, ולשיטתם י"ל דמילה קודם הנץ ואינך נחשב בדיעבד, עכ"פ הם סוברים שק"ש היא קודם הנץ שלא תיקנו כלום לא בק"ש ולא בתפילה ממילא תפילה קודם הנץ ותפילה אח"כ שלא בנץ זה היינו הך ממש, ומפורש כן בתשב"ץ שכיון שנקטינן דלא כר"ת נמצא דכל הסיבה של תפילה אחר הנץ זה אך ורק בגלל ייראוך עם שמש אבל אין שום דין בתפילה כמו בשופר ומגילה וכו', וכל דברי הדרך ישרה שתפילה קודם הנץ זה בדיעבד הכל דברי טעות והבל, דגם להשו"ע זה בדיעבד [מי שהתפלל קודם הנץ] אך ורק בגלל שלא התפלל עם שמש, ואין שום תקנת חז"ל של אחר הנץ בתפילה וק"ש ומוכח כן גם מק"ש דקיי"ל דלא כר"ת ולא תיקנו כלום בזה.

וסוגיא דשבת שמתפלל עם דמדומי חמה מבוארת דלא כר"ת שהרי רק תפילה עם דמדומי חמה אבל ק"ש קודם להנץ.

יז בצפרי בסוגיין משמע שהשקיעה לפי גובה ההר איפה שיושבת העיר, וי"ל שכוונת הגמ' רק שבציפורי לא הקדימו תוספת שבת יותר מדינא כיון שהיה שם אור השמש, ובמוצאי שבת עשו תוספת כיון דהיה להם אור ואף שכבר שקעה החמה ואולי מדינא אפי' נחשב שקיעה קודם ששקעה כיון דאם נקזז את ההר כבר הוי שקיעה באופן קצת יותר מוקדם,

ותמוה לומר שחשיב שקיעה כשיש עדיין שמש, ויל"ע בכ"ז, ובדרך משל בטבריא הוציאו שבת 40 דקות אחרי השקיעה המישורית דכבר היה אצלם חושך, משא"כ בציפורי גם 40 דקות אחרי השקיעה הנראית עדיין היה אור ולכן האריכו בתוספת שבת, עכ"פ פשוט בסוגיין שבטבריא מנכים ההר ומדינא השקיעה שם מתי ששוקעת ממש וההר שמסתיר אינו כלום וה"נ בנץ המישורי מנכים ההרים, ואינם כלום וכיון שיצאה חמה מהאופק הוי כבר נץ.

יח מה שהוכיח הגרש"ד מסוגיא דנברשת נמי אינו כלום, דהנברשת לא באה להגיד מתי הנץ אלא מתי זה כבר אחרי הנץ ולר"ת קורין ק"ש אחר הנץ ואפי' עשר דקות אחר הנץ זה לכתחילה גמור לר"ת, והנברשת ודאי נצצה בערך 10 דקות אחר הנץ או פחות, דהרי מואב ודאי הסתירו אבל הר הזיתים יתכן שלא הסתיר דהיתה [הנברשת] בגובה עכ"פ אם נגיד שנצצה 10 דקות אחר הנץ או פחות מבו' דהיא לא באה כלל לסימן לנץ, ותדע שגם אם נגיד שלא מנכים הרי מואב הרי ודאי מנכים הר הזיתים [שהוא קרוב מאוד לעיר] וא"כ שהוא הסתיר הרי זה בהכרח לא סימן לנץ, ולפי ר"ת אין שום ענין לקרוא בנץ ממש אלא להיפך שלא לקרוא קודם הנץ אבל אח"כ זה לכתחילה גמור ומהנץ ואילך זמנה לכתחילה לר"ת ונכון שזריזים מקדימים וצריך לקרוא בתחילת זמנה

ובתוס' יומא שם אין זכר דלר"ת הק"ש זה עם שמש דוקא [נרק ר"ח סובר כן] אלא זה דין דק"ש כמו מילה ושופר ולולב וכו' שתיקנו לאחר הנץ ולא קודם ודברי אביי פירש ר"ת שזה לא ותיקין אלא סימנא בעלמא שלדידן [דלא כותיקין] ק"ש אחר הנץ ולא קודם והם התפללו אחר הנץ ואנן קורין ק"ש אחר הנץ, ונמצא דהנברשת היא לא באה להגיד מתי הנץ, אלא מתי אחרי הנץ ואין מושג של ותיקין בק"ש לר"ת ולר"ת אנן עושין דלא כותיקין, וייראוך עם שמש לא קאי על ק"ש לכו"ע, ממילא מה איכפת לן שהנברשת נצצה קצת אחרי הנץ [בגלל הסתרת ההרים], והעיקר שנדע לקרוא ק"ש אחר זמנה ולא קודם זמנה.

וזה כזב ממש לפרש ר"ת שהנברשת באה לותיקין לא מיניה ולא מקצתיה, וגם להר"ח שיש מושג של ותיקין לק"ש מ"מ הנברשת כלל וכלל לא באה לכך, אלא באה שיקראו ק"ש אלו שלא קוראים בנץ, ולהר"ח אין שום דין של אחר הנץ בק"ש ותפילה אלא יש רק ייראוך עם שמש דקאי על ק"ש אבל מי שלא קורא ק"ש בנץ ממש קורא קודם הנץ או אחר הנץ במופלג ממנו וזה לכתחילה גמור, ורק מצוה מן המובחר לקרוא בנץ אחריה כותיקין או שזה לכתחילה ובדיעבד, עכ"פ אין דין של אחר הנץ כמו בשופר בק"ש, אלא רק משום ייראוך עם שמש, הא בלא זה ק"ש קודם נץ ואחר נץ שווים ממש.

מ"מ כיון שנצצה הנברשת כמה דקות אחר הנץ שפיר קראו אז ק"ש שאר עמא דבירושלים וכך פירשו תוס' ורא"ש הרשב"א והרמב"ן והרשב"ץ ששאר העם שא"א להם לכוין כותיקין ראו הנצוצות וידעו לקרות ק"ש וזה כבר לא בנץ כלל דכבר עברו כמה דקות מהנץ ועכ"פ ענין הנברשת שמי שלא מתפלל ותיקין יקרא ק"ש כמה דקות אחר הנץ ולא יתאחר סתם כ"כ מאוחר והרי זמן ק"ש המובחר כותיקין קודם הנץ אלא שרוב העם לא יכולים כן ממילא יקראו מספר דקות אחר הנץ ויהיו זריזים מקדימים למצוות ק"ש, עכ"פ הנברשת לא מסמנת את הנץ ולא כלום.

וגם לר"ת אין דין בק"ש אחר הנץ מיד, אלא אסור לקרוא קודם הנץ כמו מילה ושופר, ממילא לכתחילה באה הנברשת לומר מתי כבר "עבר" הנץ ואפשר לקרוא ק"ש, אבל פשוט דהנץ הוא בניכוי הרי מואב, ובאמת אפשר להקדים כמה דקות וזה שפיר אחרי הנץ אלא שהסימן היה נצוצות הנברשת ממילא התאחרו בק"ש כמה דקות, ומה בכך הרי לר"ת כל הדין כאן זה לקרוא אחר הנץ, ולא צריך בנץ דוקא.

והגרש"ד כתב דהנברשת סימן לנץ וזה דברי תהו במחילה ואף אחד לא קבע הנץ עפ"י הנברשת, ופשוט.

לפי סברת המאירי יל"ד מה טעם דק"ש בנץ זה לא פיתרון לעשות נגד הגוים שעובדים לשמש ואנן מקבלים אז מלכות שמים, וי"ל דליכא השתחויה לה' בק"ש, וצ"ע דהמאירי לא כתב שאנו משתחווים לה' בזמן יציאת השמש אלא שמתפללים וכי' וא"כ מ"ט ק"ש לא מועיל לזה.

יט) ודעת ר"י בתוס' שקורין ק"ש קודם הנץ הוטיקין ומתפללין שמ"ע מיד אחר הנץ וק"ש עם שמש הכוונה קודם שמש ותפילה עם שמש הכוונה לאחר שמש מיד, וכי' הוטיקין אבל שאר העם דלא מצו לכיין ולא עשו כוטיקין להם עשו נברשת לקרוא ק"ש כמה שאפשר מוקדם אבל זה לא נץ כלל כמפורש בתוס' שאין הכל בקיאה לעשות כוטיקין ונקבע זמן נברשת "אחר" זריחה לשאר עמא שאין יודעין לכיין כוטיקין עכ"ל, [ולשון "אחר" זריחה לא מתפרש ברגע הזריחה שהוא רגע הנץ אלא "לאחר" זריחה] והרי מבוי ומפורש שהנברשת זה לא הנץ כלל אלא מספר דקות אח"כ, ועכשיו יש לשאול למה זה לא בנץ ממש והרי לא מנכים הרי מואב, אלא מבוי בתוס' להיפך ממש מהגרש"ד שכן מנכים הרי מואב ממילא הנברשת כבר זה מאוחר אחרי הנץ והיא לא נצצה בנץ ולא כלום, [ויש לדחות, שהר הזיתים גם הסתיר ואותו ודאי מנכים, עכ"פ לשון התוס' שהנברשת היתה "אחר" זריחה ומבוי דהיא לא סימן לנץ כלום].

וא"כ יש ראייה אלימתא מסוגיין שמנכים הרי מואב ולכן עד שנצצה כבר עבר הנץ במספר דקות.

אמנם יש לציין ששיטת רש"י יחידאה ממש שהנברשת היתה סימן לנץ שק"ש צריך עם הנץ החמה וזהו הוטיקין, וכל הראשונים מפרשים לא כך שק"ש קודם הנץ ורק לאלו שלא זכו לנץ היתה הנברשת לזרזם לקרות ק"ש, ולשון הגמ' והכל יודעין שהגיע זמן ק"ש מתפרש שצריך לקרוא ק"ש מוקדם כמה שאפשר וזה היה מספר דקות אחרי הנץ וכבר לא הוי נץ כלל, וגם ר"ת מפרש כן.

והגרש"ד כתב דאין טעם לעשות מחלוקת, ולא הבנתי הא הראשונים אומרים שזה לא היה זמן הנץ וזה כבר היה אחרי הנץ וזה לא וטיקין כלל כמפורש בתוס' ובראשונים רא"ש רמב"ן רשב"א תשבץ ולשון התוס' ט' ב' ד"ה לק"ש שהנברשת נועדה לציבור שלא יכלו לעשות כוטיקין וקראו "לאחר" הנץ החמה, והכוונה שהניצוצות נצצו לאחר הנץ מספר דקות וזה לא סימן לנץ כלל אלא סימן לקרוא ק"ש "אחר" הנץ כמה שיותר מוקדם, והיינו על כרחך דסברי דהניצוצות היו לאחר הנץ זמן ניכר מסויים שזה לא נקרא כבר הנץ החמה כלל, ועל כרחך משום ניכוי הרי מואב, או שנגיד שעד שנצצו מהנברשת כבר עבר הנץ ועכ"פ

ועוד, והנה כבר תבריה לגזיזיה הוא בעצמו, שהרי הנידון שם בבה"ל לאפוקי מהרב בית דוד דסובר דהנץ הוא שעה קודם הנץ שלנו, אלא שמ"מ כתב הגרש"ד שפשטות לשונם שלמעשה הלכו בתר הנראה לעיניים בפועל ואף שיש הרים שמסתירים וכמו שמבו' בכף החיים [שבא ג"כ לאפוקי מהבית דוד] שרואים השמש וזה קובע הנץ בירושלים.

והנה גם זה לאו ראייה כלל, שהרי ברור כשמש שכל הראשונים והאחרונים שכתבו כן לא דנו בשאלה זו אם מנכים הרים המסתירים או לא מנכים, ואם היו דנים בזה היו כותבים לנו להדיא שלא מנכים, או שכן מנכים, והם לא חיכו עד הדור שלנו דור עני שיתחילו לדון בזה, וברור כשמש שלא עלתה שאלה זו על שולחן רבותינו ז"ל כלל, והסיבה לכך או שדיברו באופק שאין בו הרים או שלא היתה להם אפשרות לקבוע בניכוי ההרים ואין לדין אלא מקומו ושעתו או שקבעו הנץ לפי חוזק האור, והאמת לאמיתה שלא ידעו המציאות הזו שיש הרים שמסתירים, מיהו בראשונים ובירושלמי שכתבו שחמה בראשי ההרים ברור שמתפרש על הרים מערביים או מזרחיים שהשמש זורחת לראשונה בראשי ההרים כמו מלשון זורחת בראשי אילנות ולא מתכוונים שהשמש עולה ונראית מעל ראשי ההרים אלא שזורחת בפועל על ראשי ההרים וזה סימן לנץ אף אם לא רואים האופק כלל

הנברשת זה לא נץ ולא זכר לנץ ולא כלום לדעת רוב הראשונים ז"ל.

רש"י ביומא כתב זהרורית שהחמה זורחת מן המזרח ונטה על פתח ההיכל שהוא לצד מערבי, והכוונה שפתח ההיכל במזרח אלא ביחס לשמש שבאה מן המזרח מהאופק נמצא ההיכל מערבי לשמש.

ואני לא נבהל לומר האמת שרש"י לא ידע שהרי מואב מסתירים השמש ממילא פירש מה שפירש שהנברשת זה הנץ אבל לפי האמת שאנו יודעים לא יתכן כלל לפרש שהנברשת זה הנץ, ואם רש"י היה יודע שהרי מואב מסתירים היה מפרש כדעת רוב הראשונים שהנברשת זה לא סימן לנץ כלל אלא להיפך סימן לאחרי הנץ, ותדע שהרי הלכה כרוב הראשונים והלכה שנץ זה לתפילה ולא לק"ש, והלכה שפירוש הגמ' ביומא שזה סימן לא להתאחר בק"ש יותר מדאי, וזה לא סימן של הנץ ולא כלום וע"כ שזה האמת שמנכים הרי מואב, ולכן לא יתכן שזה סימן של הנץ.

כ) הגרש"ד הביא חבל אחרונים דמשמעות דבריהם דקובעים הנץ לפי יציאת השמש הנראית לעינים וכגון הבה"ל ריש סימן נ"ח ד"ה כמו שיעור דכתב דנץ החמה היא השעה שמתחלת לזרוח בראשי ההרים וכו' ומתוס' שהחמה מתחיל להתנוצץ על העולם שניכר תחילת זריחתה על העולם וכו', ושו"ת רב פעלים, ועוד

דמ"מ השמש מקרינה על ראשי ההרים הקרובים אלינו אם זה מזרחיים לצופים או אם זה מערביים לצופים, מיד בהנחה ויציאתה מהאופק.

וברור שהירושלמי והראשונים שהביאוהו באו לתת לנו סימן ברור לנץ בלא ראיית השמש אלא שנסתכל על ראש ההר ונראה אור שמש בהר עצמו בראשו וזה הנץ וא"כ ברור ופשוט שמנכים ההרים אבל היא זורחת על ראשיהם מיד בנץ המישורי וזה פשוט כך במציאות [וכמו שרואים זריחת שמש בעננים קלושים עוד קודם המישורי] ולכן לא מדובר כאן כלל על ראיית השמש מעל הרי מואב וכיוצ"ב בהרי השומרון [ובכל מקום כפי מקומו] לא ולא, אלא מדובר כאן על זריחת השמש בפועל שמקרינה שמש על ראשי ההרים וזה נעשה לפי המישורי מיד ביציאתה מהאופק.

וזהו הלשון מתחלת לזרוח בראשי ההרים שזורחת על הראשים עצמם ולא שעולה מעל ההרים דא"כ לא מתאים הלשון מתחלת לזרוח, ואטו בראשי אילנות ג"כ מתפרש שהיא עולה מעל האילנות ודברי הבל לפרש כך, אלא שזורחת ורואים אורה בראשי האילנות וה"נ כאן בנץ היא זורחת ורואים אורה בראשי ההרים.

וכך מתפרש הבה"ל וכל האחרונים שהביאו רבנו יונה והירושלמי, ובאופק

מישורי הנץ ניכר ביציאת השמש, ובאופק הררי הנץ ניכר בזריחת השמש על ראשי ההרים שרואים שמש בראש ההר, ואת השמש עצמה לא רואים עדיין כי ההרים מסתירים אותה וזהו הנץ, וא"כ מבוי בירושלמי להיפך מהנץ הנראה אלא כפי הנץ המישורי.

ומה שהכף החיים כתב שבירושלים קובעים לפי ראיית השמש, זה נכון בירושלים שהמישורי מאוחר אחרי הנראה וכבר כתב מרן זללה"ה שבירושלים יכולים להתפלל בזמן שרואים השמש אף שזה קודם המישורי.

עכ"פ ברור שהכף החיים לא נגע ולא דן ולא חשב בנקודה זו אם מנכים ההרים או לא, ולא הזכיר כלל את הרי מואב המסתירים, ובוקי סריקי היא להוכיח ממנו לנץ הנראה.

כא ובאמת אם נגיד שלא מנכים גובה העיר אלא דנים כמו שהוא נמצא דהנץ בירושלים הוא בניכוי הרי מואב והוא קודם במספר דקות לראיית השמש בפועל בירושלים, והניצוצות בנברשת היו מספר דקות לאחר הנץ [וכמבוי ברוב הראשונים שזה לא היה סימן לנץ כלל], וכן אם הר הזיתים הסתיר הנברשת וממילא לא היו ניצוצות בזמן הנץ נמצא דהניצוצות היו אחר הנץ מספר דקות, ולפי"ז הנץ בירושלים הוא קודם ראיית השמש בפועל, והכף החיים לא דן על הרי מואב, ולא ידע

מזה, [ואף שכבר בעל הנברשת דן בזה והביא ממהרי"ל דיסקין בזה, והכף החיים נפטר הרבה שנים אחרי מהרי"ל דיסקין מ"מ מדלא דן בזה, ורק דן לאפוקי מהרב בית דוד, על כרחין שלא ידע מנידון זה] ויותר מחוור לומר שמנכים גובה העיר וממילא אפשר שפיר להתפלל בירושלים בזמן ראיית השמש בפועל, שזה לפני המישור.

עכ"פ הניצוצות בנברשת ודאי היו לאחר הנץ דכיון דיש שמש מיקרי אחר הנץ והותיקין כבר התפללו אז ואחזו באמצע שמ"ע, ושאר העם קראו ק"ש.

והנה אם נגיד שלא מנכים גובה העיר, הותיקין בירושלים התפללו בניכוי הרי מואב, קודם ראיית השמש בפועל.

יתכן לפרש רש"י ביומא שסובר שמנכים גובה העיר [והר הזיתים לא הסתיר] ממילא בראיית השמש בפועל הוי הנץ בירושלים, כיון דזה קודם למישורי, ואם נגיד שהר הזיתים הסתיר הנברשת א"כ ע"כ כפירוש רוב הראשונים שהנברשת היא לא סימן לנץ כלל כיון שנצצו מספר דקות אחר הנץ, [דאפי' שלא מנכים הרי מואב [בגלל ניכוי גובה העיר] [נמצא דהמישורי הוא אחר הנראה], עכ"פ כשהשמש נראית בפועל זהו הנץ לתפילה, והר הזיתים ודאי מנכים, ובצד הדרומי בעיר החדשה אין הר הזיתים מפריע כלל].

עכ"פ דעת רובם המכריע של הראשונים שהנברשת לא באה כלל וכלל לסמן את הנץ ולא נצצו כלל וכלל בזמן הנץ אלא מספר דקות אחריו, ובאה רק להזדרז בק"ש ותו לא מיד.

כב הוראת מהרי"ל דיסקין שלא לנכות הרי מואב אינה סותרת כלל את הנץ המישורי כיון דכבר כתבנו שהמישורי בירושלים הוא אחרי הנראה ממילא שפיר מתפללים בירושלים בנץ שרואים בפועל דכיון דיש שמש מתפללים וכמש"כ מרן זללה"ה, אבל בבני ברק פשוט שצריך לנכות הרי השומרון כיון דהשמש יוצאת מהאופק לפני שרואים אותה ממילא פשוט שזהו הנץ שהרי יצאה השמש מהאופק ומה לי שיש קיר שמסתיר שקוראים לו הרי השומרון.

כג עוד כתב הגרש"ד שבזמנים קדומים כדי לחשב ניכוי ההרים צריך להיות מחכמי התכונה או בעל רוח"ק והרי בהרבה מקומות באר"י ההרים מסתירים, ומזה הוכיח שקובעים לפי הנראה, ואני תמה הרי מבו' בגמ' ובראשונים שרוב העם לא יכולים לכוין לנץ [ויש כאלו שיכולים לכוין לנץ, ורק לא יכולים לסמוך גאלי"ת בנץ], ואם הנץ הקובע הוא היראות השמש א"כ כל אחד יכול לכוין כך, ומוכח להיפך שהנץ האמיתי הוא המישורי ולכן הותיקים היו יחידים שיכלו לכוין עפ"י

בדיוק אז אם רוצה, ורוב העם ימתינו לראות השמש בעיניהם בתוך העיר, עכ"פ הדין שקבעו חז"ל זה הנץ שזה זמן מבורר לכל דהיינו שהם יראו השמש בעיר ואז יעשו המצוות וממילא הרווחנו שח"ו לא יעשו בלילה, ואין כאן שום שייכות לנידון הנץ המישורי והנראה.

ומה שהביא מגדולי ישראל שכך פסקו זה ממש לא נכון וסגי לן במרן החזו"א שהתפלל במישורי ואמר להדיא שזה הנץ לתפילה וכמו שהעיד גם הגרש"ד בעצמו שאמר החזו"א שאפשר כך, וכן העיד תלמידו המובהק מרן זללה"ה וכן מרן הגר"ק זללה"ה וארחות רבנו וכן העיד הגר"ד שמידל [שליט"א] זצלה"ה שהוא התפלל עם החזו"א יום יום בנץ המישורי, וע"ע לקמן סימן כ"ב, וכן רבים מגדולי ישראל כמרן הגר"ק ומרן זללה"ה שלא התפללו בנראה אלא במישורי, וברי לי שאלו שאמרו להתפלל בנראה מספק, לא נכנסו לעובי הקורה בכל סוגיא זו והם הסתפקו בדין זה אבל אין לזוז מהאמת שלהתפלל בנראה זה אותו ספק ואותו בדיעבד כיון דשש דקות לאחר הנץ זה לא נץ ולא כלום כמב' ברוב הראשונים שצריך "מיד" ממש, וגם מרן הגר"א"ל שטינמן זללה"ה היה מתפלל הרבה זמן במישורי של איצקוביץ וכן בכולל חזו"א התפללו בימים נוראים שאז מתפללים שם בנץ במישורי וגם מרן הגר"ק התפלל שם.

חוזק ראיה או בסוד ה' ליראיו או בחכמת התכונה.

ומש"כ שרוב מצוות התורה תלויים בנץ, לא הבנתי אטו א"א לחכות מספר דקות לראות השמש בפועל זורחת ואז לתקוע בשופר או ליטול לולב או למול וכו' וכו', ומה זה קשור שנתנו כאן הדין להישג ידם של יחידים ואטו מצוה למול בנץ ממש ואטו כתוב בפסוק ימולו עם שמש ויטלו לולב עם שמש ויתקעו בשופר עם שמש ופשוט שעושים כל המצוות לכתחילה אחר הנץ כשרואים השמש זורחת בעיר, דמי שלא יודע לנכות ימתין עוד קצת לראיית השמש ואז ימול ויתקע בשופר וכו', אבל בתפילה באמת לא יכלו לכוין רוב העם, וממילא לא רואים השמש גם בנראה כי הבתים מסתירים, וקשה לראות עד האופק, ולא כל אחד עולה לגג של סלובודקה לראות השמש, ועוד הרי אם ימול קודם הנץ וכן כל המצוות יוצאים בזה, אבל באמת פשוט שכל המצוות עושים כשרואים השמש ואף אחד לא מצמצם הזמן בנץ המישורי, וטענת הבל היא כאילו כשקבעו חז"ל שאין מלין וכו' אלא לאחר הנץ שזה רק ליחידים ואין לך דברי הבל גדולים מזה.

והטעם שתיקנו כן שלא יבואו למול וכו' בלילה ח"ו קודם עה"ש ממילא אמרו חז"ל תראו שמש ותעשו המצוות ואם אחד יודע לכוין הנץ המישורי יעשה הברית

והגרש"ד ז"ל עשה הרבה תעמולה בענין זה ולכן זה נכנס קצת, [ועיין בחיי עולם בכוחה של תעמולה] וגם מרן הגר"ש פסק לאלו שמתפללים במישורי שימשיכו כך להתפלל.

והאמת יורה דרכו, ואדרבה כיון שרבים מגדולי ישראל סברו שזה ספק השקול ממילא צריך להתפלל במישורי הן משום זריזין הן משום שכל הראיות של הגרש"ד אינם ראיות כלל ולהיפך כל הסוגיות מורות להיפך מדבריו כמו שנתבאר כאן בס"ד עצומה, ומכל ראיותיו רואים להיפך ממש, וחלקם אין להם שום קשר לענין וכמו שנתבאר.

ועד שבא הגרש"ד כולם התפללו במישורי, וחזקת הנץ הוא במישורי, וזה גמ' מפורשת בפסחים צ"ג ועוד ועוד טובא ראיות לנץ המישורי כמו שביארנו כבר בס"ד.

והאמת להלכה למעשה שהנץ הוא לא ספק והוא לפי המישורי, ולכן אם אין לו מנין מישורי יתפלל ביחיד במישורי ולא ימתין לנראה אף שיש מנין.

כד בדרך ישרה כתב שהחזו"א השיב להגרש"ד שהדבר ספק וזה שקר שהחזו"א השיב לו שאפשר כך ואפשר כך, דהיינו שהמישורי הוא ודאי נץ ולא ספק.

וברי לי שמה שהחזו"א אמר לו [אם אמר לו] שאפשר גם כך, זהו לשיטתו שלא

מדקדקים בזמן, אבל להלכה שמבוי בראשונים ז"ל דמדקדקים טובא לא לפני הזמן ולא אחר הזמן דצריך "מיד" א"כ הנראה אינו כלום, ותדע דלא יתכן שני נץ, וכיון שהחזו"א התפלל במישורי על כרחך דדעת החזו"א דהנץ הוא רק במישורי.

מש"כ שם שיוצא ידי כולם ג"ז אינו נכון שהרי ברכת אמת ויציב גם צריך קודם הנץ כמבוי להדיא בראשונים ז"ל, וגם העיקר דכיון שמתפלל בנראה הרי כבר עברו שש דקות מהנץ ולא יוצא כלל ולא חשיב שמתפלל ותיקין, ואיך אפשר לומר שיוצא ידי כולם כשכתבו הראשונים ז"ל דצריך "מיד" בנץ ואם לא כן אי"ז תפילה בנץ, גם מש"כ שבב"ב זה 5,4, רגעים זה לא מדויק אלא כמעט ברוב הימים הוא חמש שש דקות והרבה מגיע ל-6.15 דקות, ובסיון משכח"ל הפרש של 3.5 דקות או 4 דקות או 4.5 דקות או 4.15 דקות, ובאב יש הפרש של 3.45 ואח"כ 5.45 דקות.

ובתשובות הרמב"ם סימן ל"ג כתב דאם א"א לכיון הנץ עושים מה שיכולים והעיקר שגם קודם הנץ יוצאים וממילא מי שלא יודע מה יעשה ע"כ יעשה כפי שיכול, עכ"פ בזמננו שיש שעונים ואפשר לכיון הנץ בדיוק כך צריך לעשות.

ואין כאן ספיקות לא במציאות ולא בדין, ומה שכתב שבכל ספק צריך להחמיר ולאחר ולא להקדים לא הבנתי למה זה להחמיר ולא להקל דזה בדיוק אותו דבר

בש'לום

ובמישור

צה

גם אם נגיד שיש כאן ספק ואיך שיעשה
אולי זה נץ ואולי זה לא נץ ולא התפלל בנץ
ולא שייך כאן חומרא כלל.

**[ועוד שיתפלל 15 יום במישורי ו-15 יום
בנראה לשיטתו שזה ספק ואז בטוח
התפלל 15 יום בנץ].**

אם הרמב"ם בתשובה לא דן על קיום
ותיקין א"כ למה הם נכנסו לזה ושיתפלל
באופן ודאי לאחר הנץ אלא פשוט שהסיבה
שכתב הר"מ להתפלל כפי הבנתם וידיעתם
זהו שמא יכונו לנץ וזה עדיף אף שיתכן
שיתפללו קודם הנץ.

כי אין שום בעיה להתפלל קודם הנץ
למי שלא יכול לכיין מתי הנץ, אמנם א"צ
לזה וסגי בזה שמא יתפללו בנץ.

והנה כתב שם שלא יילך כסומא
בארובה אחרי המנהיגים, ולפי"ז אני אומר
שלא יילך כסומא בארובה לפי תעמולת
ופרסומת הנץ הנראה אלא כל אחד יברר
הסוגיא והאמת ויראה שצריך להתפלל
במישורי, וכדאי הם מרן זללה"ה ועוד
גדולי ישראל שהתפללו בנץ המישורי.

כה) כתב שם דה' שפתי תפתח אין
להקדים קודם הנץ, וזה נכון מאוד, אבל
מש"כ שם [בהערה 17] שאם התחיל פסוק
זה קודם הנץ עלה לו רק בדיעבד והוי
כמתפלל קודם הנץ וכמו תוקע בשופר
קודם עלות השחר וממשיך שיעור תקיעה
לאחר עה"ש, ולא הבנתי כלל דמאי שייטיה

לתקיעה התם כל התקיעה דינה אחת ואם
התחיל שלא בזמן לא עלתה לו כלום, אבל
כאן בתפילה נכון שה' שפתי תפתח אמר
קודם הנץ אבל התפילה עצמה היתה אחר
הנץ ופשוט שעלתה לו תפילה לכתחילה
שבכתחילה כותיקין ורק הפסיד ה' שפתי
תפתח שזה היה לפני הנץ.

ויתכן דעדיף לסיים גאל ישראל קודם
הנץ באופן בטוח, ולהתחיל מיד ה' שפתי
תפתח ולהאריך בה עד שיגיע בודאי זמן
הנץ ואז להתחיל שמ"ע, ונמצא דברכת
ק"ש צריכה להיות קודם הנץ בודאי
ותחילת שמ"ע צריך להיות בודאי אחר
הנץ.

ואפי" מי שהתפלל ברכת אבות קודם
הנץ ושאר התפילה לאחר הנץ פשוט שכל
שאר הברכות הוי ייראוך עם שמש,
וההתחלה לא קובעת כלום לענין המשך
התפילה, ופשוט.

כו) סוף דבר להלכה למעשה הנץ
החמה הוא לפי המישורי ומי שמתפלל
בנראה לא התפלל מעולם ותיקין והפסיד
תפילה בנץ, אבל מי שמתפלל בנץ יש לו
ברכה מחז"ל שאינו ניזוק כל היום כולו,
אמן כי"ר.

וע"ז נאמר במלאכי פ"ב פסוק ז'
בש'לום ובמישור הלך אתי, שאם התפלל
במישור אינו ניזוק כל היום וזהו בש'לום
שיהיה לו שלום אם במישור התפלל.

זהו מריתחא דאוי' כמובן מאיליו, ומ"מ אין
לזוז מהאמת האהובה מכל, וצריך להגיד
האמת, ואני מודה לה' שזיכנו לברר האמת
בסוגיא זו ולהחזיר עטרה ליושנה להתפלל
בנץ המישורי, ויהא רעוא שיתקבלו
הדברים לרצון.

בשולי הדברים

וזאת למודעי שהגאון רש"ד
זצוקללה"ה היה כידוע גאון עולם וצדיק
יסוד עולם כחסידי קמאי וקטנו עבה
ממותני ואף שכתבנו לפעמים בלשון חריפה

סימן טו

דינים העולים בנץ

ג. בדיעבד יצא בק"ש משהאיר המזרח
דהוי זמן קימה אבל קודם האיר המזרח
לא הוי זמן ק"ש ולא יצא מדאוי, וי"א
שמשעלה עה"ש קודם האיר המזרח הוי
יום והוי זמן קימה, ויצא, וכן פליגי
במצוות של יום.

ד. הטעם שתיקנו בק"ש משיכיר
משום דהוי זמן קימה לרוב בני"א, ועוד
טעם שפרשת ציצית תיקנו בק"ש וכתוב
בה וראיתם אותו וזהו משיכיר בין תכלת
ללבן.

ה. לא תיקנו בק"ש כמו מגילה שופר
ולולב דלכתחילה לעשותם לאחר הנץ
ובדיעבד יצא מהאיר המזרח, דבק"ש לא
תיקנו כן כלל.

א. אין בהלכה אלא נץ אחד והוא הנץ
המישורי וזה מפורש בגמ', ומי שמתפלל
בנץ הנראה הפסיד תפילת ותיקין ואינו נץ
כלל, וכן מי שמתפלל בנץ האמצעי
שבטעות יסודו אינו נץ כלל והפסיד
תפילת ותיקין. וע"ע דין י"ח ודין כ"א.

לט) א. זמן ק"ש משיכיר וזה לכתחילה,
ומי שקרא קודם לכן יצא בדיעבד, ואם
עושה כן יותר מפעם בחודש קנסוהו
חכמים שלא יצא [אא"כ יש לו שעה"ד
וצריך שאלת חכם].

ב. ברכות ק"ש נמי מותר לברכס רק
משיכיר ואסור לברכס קודם [אא"כ
בשעה"ד], ואם בירך יותר מפעם בחודש
קודם משיכיר חוזר ומברך ועדיין צ"ע
לענין ברכה.

ו. וכן בתפילה לא תיקנו כמו מגילה ושופר, אלא זמן תפילה תיקנו כנגד התמיד של שחר שהיו שוחטים אותו משהאיר המזרח.

ז. י"א שכיון דכתיב ייראוך עם שמש ממילא זמן תפילה לכתחילה הוא "עם" הנץ וקודם לכן או לאחר מכן הוי רק תפילה בדיעבד וכן פסק בשו"ע וזה עיקר הדין, [וצ"ע עדיין], והטעם דהוי בדיעבד כיון דלא התפלל בנץ.

י"א וכ"ד רבנו ירוחם ועוד ראשונים והפר"ח שאפשר להתפלל לכתחילה קודם הנץ משהאיר המזרח, וזמן עם הנץ זה רק למצוה מן המובחר.

גם לרבנו ירוחם לא תיקנו משיכיר לזמן תפילה ודלא כמו בק"ש.

ח. לכו"ע תפילה קודם הנץ ותפילה אחר הנץ שלא "עם" הנץ דינם שווה לגמרי ואין שום בעיה להתפלל קודם הנץ ורק הבעיה היא שלא מתפלל "עם" הנץ.

מי שהוא לא מתפלל "עם" הנץ אלא לאחר הנץ לדעת השו"ע הוי תפלתו בדיעבד, ולדעת רי"ו ועוד והפר"ח לא קיים מצוה מן המובחר.

אם הוא ער ולא מתפלל בנץ ודאי שזה כנ"ל, ואם הוא ישן וקם יותר מאוחר זה ג"כ בדיעבד, דכל שלא מתפלל "עם" הנץ הוי בדיעבד להשו"ע וסייעתו, ולהפר"ח כנ"ל.

ט. איש או אשה שעומדים במשיכיר ורוצים להתפלל עכשיו, ואם יורו להם שייחכו בשמ"ע לנץ הם יילכו לישון [עם שומר] מותר להם להתפלל קודם הנץ דבין כך [להתפלל קודם הנץ] בין כך [להתפלל אחרי הנץ] בזמן תפילה הכל בדיעבד וזה אותו דבר בדיוק, ממילא עדיף להתפלל משיכיר דזריזין מקדימין למצוות.

י. וכן מי שמסופק מה זה נץ אם לפי המישורי או לפי הנראה אין שום הבדל אם יתפלל במישורי, או בנראה, דבין כך בין כך לפי ספיקו מה שיעשה, להשו"ע יתכן שהוי בדיעבד ממילא פשוט שיתפלל במישורי שזריזים מקדימין, וכן כדי שיקרא ק"ש עם ברכותיה לפני הנץ.

ועכ"פ יתפלל חודש אחד במישורי וחודש אחד בנראה ואז לכה"פ בחודש אחד יש לו נץ, וכל זה אנו כותבים למסופק, אבל להלכה אין לנו אלא נץ המישורי, ואיסור גמור להתפלל בנראה כי מבטל מצות ותיקין.

יא. וזה כתבנו גם לפי דעתו שזה ספק, אבל האמת להלכה שהנץ החמה זה לפי הנץ המישורי ואין בזה שום ספק וכ"ד מרן החזו"א וכן דעת מרן הגרי"י קנייבסקי וכ"ד מרן זללה"ה זכר כולם לברכה.

יב. מי שהתחיל להתפלל בטעות משיכיר וגמר ק"ש גומר ברכת אמת וציב עד גאל ישראל וימתין עד הנץ ואז יתפלל

בשלוש

ובמישור

קא

שמ"ע ואע"פ שלא סומך גאולה לתפילה מ"מ תפילת הנץ עדיפא על סמיכת גאל"ת, [ואע"פ שלהפר"ח גאל"ת עדיף מהנץ מ"מ ההלכה כהשו"ע דתפילה שלא "עם" הנץ הוי בדיעבד וזה גובר על גאל"ת].

יג. מי שאין לו מנין בנץ עדיף שיתפלל ביחיד בנץ, ואפי' שאינו רגיל להתפלל נץ אלא חד פעמי הוא קם מוקדם יתפלל ביחיד בנץ [וגם לפר"ח כן].

יד. מי שיש לו שתי אפשרויות או להתפלל בנץ במישוב או מהלך, או שלא "עם" הנץ במעומד, עדיף להתפלל עם הנץ במישוב, [ולהפר"ח אין הדין כן].

טו. מי שאין לו מנין אלא רק בנץ הנראה, יתפלל בנץ המישורי ביחיד אבל לא יתפלל בתוכם דהוי לא תתגודדו, ואם יכול לעשות באופן שלא יבחינו בכך יכול להתפלל שם אבל חובה גמורה להתפלל במישורי ולא בנראה דאם ימתין לנראה חשיב שלא התפלל "עם" הנץ והוי בדיעבד כמב' בשו"ע, ועכ"פ הפסיד הנץ.

ועיין לקמן דין כ"ח.

וה"ה אם יש לו רק מנין של הנץ המזויף [של האמצע בין מישורי לנראה] לא ימתין להם אלא יתפלל במישורי ביחיד, מיהו לפעמים הזמן שלהם כמו המישורי.

אם הם סתם מאחרים לא שייך בזה לא תתגודדו ויכול להתפלל בתוכם בנץ.

טז. מי שהתאחר ורואה שאם יגיד ק"ש עם ברכותיה לא יספיק לנץ המישורי יגיד ברוך שאמר אשרי ישתבח וידלג על ק"ש וברכותיה ויתפלל בנץ, דכבר נתבאר שתפילה עם הנץ עדיפא על סמיכת גאל"ת.

עיקר תפילה בנץ זה תפילה ולא ק"ש, רק ותיקין רצו גם לסמוך גאל"ת וגם להתפלל בנץ, אבל מי שאין לו זמן לשתיים פשוט שלא יסמוך ויתפלל שמ"ע בנץ דכתיב ייראוך עם שמש.

יז. יש לדון אם יש לו זמן להגיד רק אמת ויציב אם כך יעשה דגאל"ת עדיפא מק"ש עם ברכותיה או"ד ק"ש עם ברכותיה עדיף מגאל"ת, וצ"ע, שו"ר דמב' בפוסקים שהקורא ק"ש משיכיר יברך גם גאל ישראל ואח"כ ימתין לנץ לשמ"ע, ומוכח שק"ש עם ברכותיה עדיפא על סמיכת גאל"ת, שאם לא כן ימתין עם אמת ויציב.

יז. אע"פ שנתבאר שזמן תפילה הוא משהאיר המזרח מ"מ כיון דבק"ש תיקנו משיכיר וכן צריך לסמוך גאל"ת ממילא על כרחך צריך לקרוא ק"ש משיכיר עם ברכותיה ואח"כ שמ"ע, ולכתחילה ימתין לנץ, וכדי שייחשב גאל"ת יתחיל ק"ש וברכותיה כ-13 דקות קודם הנץ כדי לסמוך גאל"ת ולהתפלל בנץ.

בשלום

וגם אם לא יכול להמתין לנץ מ"מ משום סמיכת גאל"ת ומשום ק"ש משיכיר הוא מוכרח להתחיל ק"ש משיכיר וכן ברכת יוצר צריך לחכות למשיכיר, ואסור להתחיל קודם, אלא רק בשעה"ד עפ"י שאלת חכם.

ונמצא דגם להפר"ח אע"פ שלחכות לנץ זה רק מצוה מן המובחר מ"מ משיכיר בק"ש הוא מדינא ממש, וכבר נתבאר דהלכה כהשו"ע דתפילה שלא "עם" הנץ הוי בדיעבד.

ומ"מ בשעה"ד אומר ק"ש וברכותיה משהאיר המזרח.

יח. גם אלו שמתפללים בנץ של לדרמן עליהם לדעת שזה לא נחשב תפילה בנץ וזה רק תפילה בדיעבד כמו שפסק בשו"ע, דכך מבוי ברוב הראשונים ז"ל שצריך להתפלל "מיד" עם הנץ החמה ממילא מי שלא מתפלל בנץ המישורי הוא לא מתפלל בנץ.

ומדינא צריך למחות בהם שהרי קיי"ל כהשו"ע, אבל כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה וכו'.

וכן באלו שמתפללים עם הנראה זה כך.

יט. וכן אלו שמתפללים שלא עם הנץ אלא מתפללים קודם אף שצריך למחות בהם [גם אם זה לאחר משיכיר] מ"מ כשם שמצוה לומר וכו'.

ובמישור

קב

וה"ה לאלו שערים ומתפללים לאחר הנץ הדין כך, שזה תפילה בדיעבד גמור לפי השו"ע שכל שזה לא "עם" הנץ הוי בדיעבד.

ומ"מ אם ישמעו לנו יש לכוונם לכה"פ דיתחילו יוצר אור משיכיר.

כ. בשבועות שערים כל הלילה התיירו הפוסקים להתפלל שמ"ע קודם הנץ ובזמננו נהגו שמתפללים עם הנץ גם בשבועות.

כא. הנץ המישורי הוא שמנכים כל ההרים בין קרובים בין רחוקים וכל שהשמש עלתה באופק זהו הנץ המישורי וזהו הנץ לכל דבר, וכן מנכים את הגבהים והכל נמדד לפי פני הים, וכן חצות הוא לפי הנץ המישורי וזה מפורש בגמ', וכ"ה במציאות.

כב. תיקנו חז"ל במגילה ושופר ולולב שלכתחילה יש לקיימם אחר הנץ.

אבל בתפילה וק"ש לא תיקנו כן, כמו שנתבאר כבר.

כג. הגרש"ד זללה"ה כתב שהבין מתשובת החזו"א שאפשר במישורי ואפשר בנראה, וזה לא יתכן שאו שזה נץ או שזה נץ, ולהלכה שכל הראשונים כתבו שצריך להתפלל מיד "עם" הנץ על כרחך שיש רק אפשרות לנץ אחד.

בשלוש

כד. לא מצאנו בראשונים [חוץ מהמאירי] הסבר מה הענין של ייראוך עם שמש.

כה. יש להסתפק באחד שמתפלל וקרא כבר ק"ש וכבר הגיע הנץ ואם יגיד אמת ויציב זה כבר יהיה כמה דקות אחרי הנץ והשאלה אם ידלג על אמת ויציב ויאמר הברכה אחרי שמ"ע ולא יסמוך גאולה לתפילה, וכבר נתבאר דתפילת הנץ עדיפא על גאל"ת, אבל כאן יש שתי דברים א. ק"ש עם ברכותיה שזה כולל אמת ויציב ב. גאולה לתפילה, ומנגד יש תפילת הנץ שאם יאמר אמת ויציב יפסיד הנץ בכמה דקות, והנה ק"ש עם ברכותיה עדיפא על גאולה לתפילה וזה מוכח [שהרי מי שקרא ק"ש בזמן משיכיר אומרה עם ברכותיה עם אמת ויציב ומפסיד גאל"ת וממתין לשמ"ע בנץ], וזה מוכח שנץ עדיף על גאל"ת, אבל כאן צ"ע מה יעשה, [ובדרך כלל אמת ויציב זה לוקח 3 דקות], וצ"ע בזה.

כו. אם יש מנין מצומצם וכבר הגיע זמן הנץ המישורי וחלק מהמנין עוד לא הגיעו לצור ישראל, אין להמתין להם כלל אלא יש להתחיל מיד שמ"ע דהרי תפילת נץ עדיפא על מנין.

וע"ע לעיל דין כ"ה.

וחזרת הש"ץ יעשו אם יש ששה מתפללים.

ובמישור

קג

כז. יש מקום לדון שמנכים את ההרים אבל לא מנכים את הגבהים אלא כל מקום לפי מה שהוא, ולפי"ז בירושלים צריכים להקדים כמה דקות לפני הנראה ולנכות הרי מואב, אבל בבני ברק אין הפרש משמעותי בין ניכוי הגובה ללא ניכוי, אבל מרן ז"ל פשוט לו לא כך, וכן נהגו הלוחות.

כח. שמעתי שמרן זללה"ה הורה לבנו שליט"א שהיה דר במקום שיש רק מנין נץ נראה, שיגמור גאל ישראל לפני המישורי, ויגיד מיד בנץ המישורי ה' שפתי תפתח וכו' וימתין ויתחיל בא"ה עם הציבור בנראה, וסברת מרן ז"ל דכיון דאמר ה' שפתי תפתח וכו' נחשב שהתחיל שמ"ע בנץ המישורי, וגם נחשב גאולה לתפילה כיון דהתחיל להתפלל ואף שיש כאן הפסק של כ-6 דקות.

ויל"ע בזה דאף דנגיד דעדיף הפסק בשביל להתפלל בציבור מ"מ יל"ד שפתי נחשב ששמ"ע מתחיל בה' שפתי תפתח זה כשהוא לא עושה הפסק, אבל אם מפסיק לא נחשב שהתחיל להתפלל בנץ, דבאמת ה' שפתי תפתח זה לא משמונה עשרה אלא שכך ראוי כשניגשים למלך הקב"ה מבקשים שיפתח השפתיים כדי להגיד תהלתך ואז מתחילים, ולכן הגמ' אומרת ברכות ד' ב' שנחשב תפילה אריכתא ונחשב שסומך גאל"ת דכך מתפללים וזה הצורה, אבל אם מפסיק 5,6 דקות לא נחשב תפילה אריכתא, וממילא

להתפלל וכיון שהפסיק בין ה' שפתי תפתח לשמ"ע הרי לא התחיל עדיין שמ"ע, ועוד נראה לדון דזה לא צורה כך לדבר לפני המלך להגיד ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך ולחכות 6 דקות.

ולענין הלכה אף שאין משיבין את הארי לאחר מיתה מ"מ כיון שלא קבעה מרן ז"ל בספרו נקטינן להלכה דלא יעשה כן אלא יתפלל ביחיד כמו שנתבאר בס"ד.

לא נחשב שהתחיל להתפלל בנץ המישורי, ואף אם בן אדם מאריך בה' שפתי תפתח מ"מ כל זה אם לא מפסיק אבל אם מפסיק הרי הפסיק וחתך אותם אחד מהשני, וגם יל"ד שצריך לחזור ולומר ה' שפתי תפתח, עכ"פ לא נחשב תפילה בנץ וזה לא תפילה אריכתא כלל, [ויתכן לדון שכל מה שכל התפילה נחשבת בנץ זהו בגלל שלא מפסיק אבל אם מפסיק באמצע 10 דקות או 6 דקות נחשב החלק השני שלא בנץ] עכ"פ כאן גרע טובא דלא התחיל כלל

סימן טז

תזרח השמש 'אספון וגו'

עוד דאיירי ביער גדול מאוד יערות עד שכולו מישור וממילא מיד בנץ החמה המישורי כבר זורחת השמש על החיות דאין שם הרים שמסתירים השמש וכשעולה החמה באופק מיד כל היער זורחת בו השמש, ופשוט.

ובאמת גם אלו שהמציאו הנץ הנראה מודו שלחשבון שעות היום מונים לפי המישורי.

כתיב תהילים ק"ד כ"ב כ"ג תשת חשך וגו' בו תרמוש כל חיתו יער תזרח השמש 'אספון ואל מעונתם ירבצון, והנה בודאי החיות נאספים בנץ הנראה שאז הם מרגישים זריחת השמש ונאספים, אבל בנץ המישורי בניכוי הרים עדיין אין השמש זורחת עליהם ואינם נאספים עדיין, ונראה דאין מכאן ראייה שנץ החמה זה הנראה חדא דנץ החמה ותזרח השמש יכול להיות דב' זמנים הם, ויראוך עם שמש כתיב ולא כתיב ייראוך כשתזרח השמש, אבל נראה

קה

ובמישור

בשלום

סימן יז

מה עדיף סמיכת גאל"ת או תפילה בנץ

ואם לא ממתין זה בדיעבד מוכח שייראוד
עם שמש גובר על גאל"ת.

ונפק"מ שאם אחד התאחר ואם יגיד
ק"ש וברכותיה לא יתפלל בנץ, שמורין
ליה לא לסמוך גאל"ת ולהתפלל שמ"ע עם
הנץ שמיד לאחר ישתבח.

ובבה"ל בסימן נ"ח מבו' דנידון זה אם
לא יסמוך גאל"ת וימתין לנץ או יסמוך ולא
ימתין תליא בין השו"ע להפ"ח [מה הגדר
של הנץ האם זה מצוה מן המובחר או
לכתחילה ובדיעבד], ולמה שכתבנו אינו
מוכרח די"ל דגם להפ"ח יכול להמתין
ואף רצוי כך רק רשאי להתפלל מיד וכמו
שנתבאר, ולהלכה נקטינן ממילא כהשו"ע,
ובמשנה ט' ב' משמע דמתפלל עם הק"ש
וברכותיה משיכיר, ויל"ע].

הנה לדעת השו"ע שהקורא ק"ש
משיכיר אינו סומך וממתין לשמ"ע לנץ
מוכח שתפילת נץ עדיפא על גאל"ת, ויל"ד
לפי המפרשים שמתפלל לאחר ק"ש
וברכותיה מיד ואינו ממתין לנץ האם נוכיח
איפכא שגאל"ת עדיפא על תפילת נץ, וי"ל
דאין הכרח, דלפי סברת הפ"ח שאפשר
לכתחילה להתפלל שלא בנץ י"ל דהטעם
דמותר לו להתפלל כך זה לא בגלל לסמוך
גאל"ת אלא בגלל שמותר לו להתפלל
כדרכו דהוא רוצה לגמור התפילה עכשיו
ואין לו חיוב לחכות לנץ להפ"ח, אבל
באמת מצוה מן המובחר שימתין להתפלל
בנץ ולא יסמוך גאל"ת כדי להתפלל בנץ
וא"כ גם להפ"ח גאל"ת לא עדיפא על הנץ
אלא שהוא רשאי להתפלל כך, ולהיפך
מצוה מן המובחר להתפלל בנץ ואף שלא
יסמוך גאל"ת.

וכ"ז יש לפלפל אליבא דהפ"ח ורי"ו,
אבל לדעת השו"ע שלכתחילה ממתין לנץ

סימן יח

הוספה לסימן י"ד ס"ק ח'

בתר"י בסוגיין כתב עד הנץ החמה מלשון הנצו הרמונים כלומר שעה שהחמה מתחלת לזרוח בראשי ההרים, והנה ברש"י שיר השירים פ"ז פסוק י"ז פירש הנצו הרמונים כשהם גמורים והנץ שסביבותיהם נופל הנצו נופל נצו ולהם דימה בעלי תלמוד שהן בחכמה גמורה וראויין להורות עכ"ד, ובמצודת ציון פירש שזה חנטת הפרי.

ובעירובין כ"א ב' הנצו הרמונים אלו בעלי גמרא, ופירש"י הרמונים גדלו כל צרכן וכבר הנץ גדל סביבותיו כעין שומר שש לאגוזים קטנים, עכ"ד, [וזה קצת פירוש אחר מהרש"י בשיר השירים].

ונראה דתר"י מפרשים כהמצודת ציון שזה חנטת הפרי כלומר שעוד לא רואים הרימון ממש אבל רואים צורתו וה"נ לא רואים השמש ממש אלא רואים משהו כמו צורה של פרי, וה"נ עוד לא רואים השמש אבל רואים כבר זריחתה על ראשי ההרים מערביים או מזרחיים וזה נצנוץ של השמש שרואים אור זריחה, אבל אם נפרש שעולה מעל ההרים ורואים תחילת העיגול ממש אי"ז דמיון להנצו הרמונים דהרי רואים

השמש ממש [אלא שרואים רק מקצתה], ממילא מוכח שכוונת הירושלמי שרואים אורה על ראשי ההרים, ולא שעולה מעל ההרים דא"כ זה לא דמיון להנצו הרמונים [לא לפירש"י ולא לפירוש המצודת].

וכן כשעולה במישור מעל האופק באופק מישורי לא מתאים הלשון כהנצו הרמונים, ולשון נץ לפי תר"י כלשון נצוצות שיוצאים כגון מהנברשת שזה אור זורח, וה"נ ראשי ההרים זורחים כבר וזה בבואה של השמש שעוד לא נראית [והנצוצות בנברשת השמש כבר זורחת אבל מדברים על הנצוצות מהנברשת].

אמנם קשיא שבגמ' עירובין מב' כפירש"י שהנצו הרמונים זה גמר פרי, וא"כ זה לא דומה לא לעליית מקצת גוף השמש מעל האופק או מעל ההרים או זריחת אורה בראשי ההרים.

ובאמת יל"פ הנץ החמה שהחמה מבצבצת ורואים תחילת העיגול מעל האופק מלשון מציץ מן החרכים שרואים רק מקצת ראשו מציץ משם.

סימן יט

ביאור במ"ב סימן פ"ט ס"ק א'

א) אשר שאל דבמ"ב סימן פ"ט ס"ק א' כתב דבחג השבועות דנעורים כל הלילה מותר להתפלל קודם הנץ דכשיילכו לביתם בהשכמה טורח הוא להתקבץ שנית ומ"מ יש להזהר שלא לקרות ק"ש כ"כ בהשכמה קודם משיכיר וכו', עכ"ד, ושאל כת"ר שהרי לכאוי מתפרש שאם לא היה טורח להתקבץ שנית היו מתקבצים להתפלל מאוחר וכגון בזמן ק"ש של המג"א ולא היה מותר להם להתפלל קודם הנץ, וזה תמוה כיון דבין כך לא יתפללו בנץ א"כ קודם הנץ ואחריו זה אותו דבר ושפיר יתפללו בהשכמה אף שאין טורח להתקבץ שנית, ויפה שאל, וי"ל דהמ"ב לא דק.

ובאמת עיקר דינא מקויים גם בלא דברי המ"ב, דעיקר ההיתר לא לחכות לנץ זה בגלל שקשה להם לחכות לנץ ממילא הותר להם להתפלל בהשכמה, וניחזי אנן במקור הדין בפמ"ג סימן תצ"ד להיות נעורים בלילה ונדפס סדר הלימוד בזה הלילה ומתפללים מיד כשיאור היום אע"ג דראוי לאחר הנץ עיין סימן פ"ט במג"א א' מ"מ מפני הטורח יעויין שם.

והנה במג"א סימן פ"ט כתב בשם רש"ל שבימי הסליחות ראוי ליזהר בזה להמתין לנץ ואינו נכון להקדים קודם הנץ, והמג"א

כתב ע"ז ואפשר שסמכו על שטורח ציבור הוא שיילכו לביתם ויקבצו שנית כמש"כ הטור סימן רל"ה לענין מעריב, ופשוט לפרש שהכוונה שיילכו לביתם סמוך לעה"ש ויחזרו להתקבץ לתפילת הנץ שזה טורח ולכן הותר להתפלל קודם הנץ, וכן זה טורח לחכות בבית הכנסת עד הנץ ולכן מותר להתפלל קודם הנץ, וסיים המג"א שראוי בסליחות שלא להשכים כ"כ אלא באופן שיגמרו הסליחות ויתפללו בנץ החמה, וזה עדיף על סליחות באשמורת קודם עה"ש דתפילת הנץ עדיפא על סליחות באשמורת, [אא"כ יכולים לקיים שניהם].

וא"כ זה כוונת המ"ב נמי שטורח להתקבץ שנית להתפלל בנץ החמה.

אבל אם הנידון להתפלל קודם הנץ או בשעה 8:00 אפי' שזה זמן ק"ש דהמג"א, פשוט שעדיף להתפלל קודם הנץ משום זריזין.

ב) ובטור רל"ה [שציין המג"א] הנידון שאם לא יתפללו מעריב מיד אחר מנחה וימתינו לצאה"כ היה כל אחד הולך לביתו והיה טורח לחזור לבית הכנסת ולא היו מתפללין בציבור, ולכך התירו להם להתפלל מעריב מוקדם, וה"נ כאן מתפרש

בשלוש

קט

ובמישור

ילכו הביתה ולא יחזרו כי זה טורח להם ויתפללו יחיד בביתם, אבל אם לא היה טורח והיו חוזרים לנץ לא היה היתר.

ג) ויתכן שכהיום שמתפללים בנץ בשבועות כי הנידון שיחכו בבית הכנסת ולכן ליכא היתר ולא חיישינן דילכו לביתם ויתפללו יחידים, ויתכן עוד שעצם ההמתנה לחכות בביהכ"נ זה גם טורח להתיר להתפלל קודם הנץ, ומ"מ היום לא נוהגים היתר זה, אף אם נגיד שעצם טירחת ההמתנה זה גם סברא להתיר.

ד) ממילא המ"ב מתפרש שאם יילכו לביתם ולא יחזרו להתפלל בנץ כי טורח להם אלא יתפללו יחידים בביתם בנץ זה הטעם להתיר להתפלל בהשכמה, אבל פשוט שגם באופן שיחזרו ב-8:00 להתפלל, יתפללו לכתחילה בהשכמה קודם הנץ.

שאם לא יתפללו בהשכמה קודם הנץ היו הולכים לביתם ומתפללים יחיד בנץ [או לפני הנץ] כי טורח להם לחזור לביהכ"נ לתפילת הנץ ולכך התירו להם להתפלל בהשכמה בציבור, [ואע"ג דהנץ ביחיד עדיף על ציבור קודם הנץ או אחריו, מ"מ כאן הם יפסידו גם קריאת התורה וגם מוסף בציבור, ובאופן זה עדיף להתפלל בהשכמה קודם הנץ ולא להתפלל ביחיד שחרית ומוסף ובלא קריאת התורה, וגם כשכל אחד מתפלל בביתו זה לא צורה של תפילה ולא מתפלל בכוונה וזה לא דומה ליחיד שמתפלל בנץ בכוונה ראוייה בלא ציבור, אבל בנידון דידן שכל הציבור או רובו יילכו לביתם זה לא תהיה תפילה בכוונה ולכן עדיף בציבור בהשכמה קודם הנץ עם קריה"ת והלל בציבור ומוסף וכו'].

וכמו במעריב הנידון על קצת זמן משקיעה"ח עד צאה"כ ואפ"ה הם הולכים הביתה ה"נ כאן אם לא התפללו מיד הם

סימן כ

בענין זמן עליית כל עיגולת השמש ובדברי תר"י בסוגיין

וצ"ל שיעור שליש עישור שעה, ומבוי' דמתחילת הנצה עד גמר עליית כל עיגולת השמש הוא 2 דקות וזהו שליש עישור שעה

א) כתב בבהגר"א סנ"ח סעיף א' על דברי הר"מ שכתב שיעור הנץ החמה כמו שיעור שעה אחת קודם שיעלה כל גוף השמש על הארץ, וכתב הגר"א דזה ט"ס

בשלוש

דעישור שעה הוא 6 דקות ושליש ממנו 2 דקות, ופשוט.

וכהיום במציאות ידוע מהחוקרים שמתחילת הנצה עד גמר עליית כל העיגול הוא 2.5 דקות [וכן בשקיעה מתחילת שקיעה עד היעלמות השמש לגמרי הוא 2.5 דקות], וזה כמעט כדברי הגר"א, אלא שעדיין צ"ע דזה עוד חצי דקה והנה 2.5 דקות זה הכוונה שמתחילת עליית השמש עד גמר עליית כל העיגול לוקח 2.5 דקות. ושוי"ר שיש שכתב שזה 2 דקות וארבעים שניות דהיינו 2.5 דקות + 10 שניות. ובארצות הצפוניות הזמן הוא כ-5 דקות.

ב) וכוונת הגר"א דכך גרסינן ברמב"ם, והרמב"ם אתא לומר שצריך לגמור ק"ש וברכותיה קודם הנץ, והזמן המדויק הוא 2 דקות קודם גמר עליית כל גוף השמש על הארץ שזה תחילת הנץ ואז צריך כבר לגמור גאל ישראל [דרובא קיימי עד אז ולכן זה אף זמן ק"ש לכתחילה].

וכן הרמ"א בא לאשמועין דין זה [המבוי ברמב"ם וכך צויין כאן] שיסיים ק"ש וברכותיה [כלשון השו"ע] 2 דקות קודם עליית כל עיגול השמש כי זה נקודת הנץ החמה, וזה סימן מובהק שהרמ"א והרמב"ם נתנו כאן דאיך נידע מתי זה נקודת הנץ, וזהו שאמרו שאחרי שתיראה כל גוף השמש נחזור אחורה 2.5 דקות וזהו הנץ, והיינו כמובן שאדם יעשה חשבון לעצמו מתי לקרוא ק"ש וברכותיה, ומי

ובמישור

קי

שרואה תחילת הנץ שפיר יקרא קודם לכן, וגם מי שלא רואה, אם מצליח לראות כל עיגולת השמש על הארץ יידע נמי מתי זה נקודת הנץ 2.5 דקות קודם וכך יעשה בימים הבאים, עפ"י חשבון זה, יקדים את עצמו לקרוא ולברך.

עכ"פ הרמ"א והר"מ באו לומר דבר זה מתי זה בדיוק נקודת הנץ החמה.

ואם נגרוס ברמב"ם כגירסא דידן [גם בפרנקל] הר"מ אתי לומר ש-6 דקות קודם תחילת הנץ זה הזמן לק"ש וברכת אמת ויציב קודם הנץ, והר"מ כתב "כמו" שתלוי בכל אחד כמה זמן לוקח לו ק"ש וברכותיה ממילא זה בערך 6 דקות קודם הנץ, יותר או פחות, וזה בארנו לעיל בסימן ג' ס"ק י"א.

והנה אם נגרוס ברמ"א כהגר"א המילה אחת וכן המילה כמו מיותרות שהרי מתפרש וגרסינן שיעור הנץ החמה הוא שליש עישור שעה קודם וכו' ונראה באמת דכך גורס הגר"א ברמ"א, ותיבת שיעור צ"ל עישור ויש להוסיף תיבת שליש, וכן בר"מ צריך למחוק [להגר"א] תיבת כמו.

ג) והנה במקום שאין הרים והכל מישור יוצא שהזמן ק"ש לכתחילה הוא 6 דקות יותר מוקדם שהרי הר"מ והשו"ע כתבו כלל הזמן ק"ש לכתחילה קודם הנץ, ואם יש הרים ונגיד שהנץ זה הנראה אי"כ נמצא דקורין ק"ש רק בדיעבד אחרי

בשלוש

ובמישור

ק"א

הנץ המישורי דלא יתכן כלל שאיפה שיש מישור אנשים קמים 6 דקות יותר מוקדם ואיפה שיש הרים קמים 6 דקות יותר מאוחר, ולא יתכן שזמן ק"ש דאו' לכתחילה ובדיעבד משתנה ממקום למקום באותו חבל ארץ, [ויל"ד אם דין לכתחילה עד הנץ הוא דאו' או דרבנן [כמב' בתר"י]]. ואין לומר שכולם קמים עד הנץ הנראה, דהא אם זה ארץ מישור בלא הרים הנץ מוקדם ב-6 דקות או פחות קצת או יותר, ואיך נתנו לנו רבותינו הוראה לקרוא ק"ש וברכותיה קודם הנץ, ולמה לא אמרו לנו שבארץ מישור אפשר להתאחר עם ק"ש לכתחלה אחרי הנץ עוד 6 דקות.

וי"ל דבאמת במישור יש לו לק"ש עוד 6 דקות אבל כיון שהוא מתפלל שמ"ע עם שמש ממילא מקדים ק"ש 6 דקות וגומר גאל ישראל 6 דקות קודם סוף זמן ק"ש לכתחילה אבל שפיר מתפלל בנץ המישורי כיון דהוא דר בארץ המישור, ומי שיש אצלו הרים מסתירים מתאחר עם ק"ש וגאל ישראל עד סוף זמנה האמיתי שהוא תלוי בנץ הנראה.

ברם אין הגיון בדברים שבארץ המישור יקומו לפי הנץ הנראה ולמה שלא יקומו לפי מה שאצלם, שכיון שרואים השמש 6 דקות קודם ודאי קמים קודם, וא"כ ודאי שאצלם הזמן ק"ש לכתחילה הוא לפי המישור, וא"כ שוב חזרנו לומר דבר משונה דהדרים במישור קמים יותר מוקדם וזמן

ק"ש אצלם יותר מוקדם, והדרים באופק הררי קמים 6 דקות יותר מאוחר ולא יתכן כלל לומר כן.

כמובן ש-6 דקות שנקטנו זה משל דלפעמים זה 5 דקות ההפרש בין מישורי לנראה ולפעמים פחות ולפעמים בין 5 דקות ל-6 דקות.

עכ"פ יש כאן קושיא חזקה מאוד מה עם זמן ק"ש לכתחילה ובדיעבד, דאיך יתכן שזה יהיה תלוי בין מקום מישורי למקום הררי, וזה גם לא מתחלק לארצות אלא מקומות מקומות בתוך אותה ארץ זה על יד זה יש מקום שיש הר מסתיר ויש מקום על ידו שאין הר מסתיר, ויש חצי אופק שיש הר וחצי אופק שאין הר באותו מקום ממש.

ואין עיצה ואין תבונה נגד ה', ומוכרח האמת לאמיתה שרובא קיימי לפי המישור בין בארץ מישורית בין בארץ הררית בין מקום מישורי בין מקום הררי, ממילא מב' שהנץ לתפילה הוא לפי המישור שהרי הוא צמוד לזמן ק"ש כמב' כאן ברמב"ם וברמ"א, ז"א שגומר גאל ישראל לפני הנץ ומתפלל מיד בנץ ואם יאחר דקה הוי בדיעבד לכה"פ בגלל ק"ש, ועבר ואיחר הוא כלשון הרמב"ם, ולא יתכן 2 נץ לק"ש, וכיון שמוכח שקמים במישור לפי המישור וזהו ובקומך דאו' או דרבנן לכתחילה דרובא קיימי עד אז ע"כ שגם באופק שיש הרים זה אותו דבר, שהזמן ק"ש לכתחילה

בש'לום

הוא בדיוק באותו זמן בכל אותו איזור [באותו אופק].

ד) ובקיצור: אחרי שמוכרח שבמקומות שאין הר הזמן ק"ש מוקדם לפי הנץ המישורי ע"כ שזה הנץ גם כשההר מסתיר השמש, דרובא קיימי רק עד המישורי, ומי שחושב אחרת אינו יודע מה הוא סח.

ונכון שרובא קיימי עד הנץ קבעו לפי זמן מוגדר כגון נץ [ממשיכיר עד הנץ] ואף אם רובא קיימי כמה דקות קודם מ"מ קובעים זמן מוגדר], מ"מ הנץ המישורי ודאי שהוא זמן מוגדר ולכח"פ לשעות היום וזמן ק"ש דאו' בדיעבד עד ג' שעות הולך לפי המישורי לכו"ע, ועוד דבארץ המישורי לית מאן דפליג דאמרו חז"ל שקורין ק"ש לכתחילה לפי הנץ המישורי ממילא לא יתכן שבצידו סמוך ממש לאותו מקום [של המישור] שיש הרים משתנה הזמן, ולא יתכן ששם ההגדרה משיכיר עד הנץ משתנה.

ה) והתפאר"י כתב דהנץ הוא עשר דקות קודם עלות כל גוף השמש על הארץ, וזה לא במציאות כמו שנתבאר שזה 2.5 דקות בלבד או בתוספת עשר שניות, ונמצא שהנץ הוא 2.5 דקות קודם עלות כל גוף השמש על הארץ.

ובכס"מ בשם ר"י אבוהב גרס בר"מ כמו שיעור שעה וביאר שהנץ זה תחילת גוף השמש שעולה ועליית השמש כולו זה שעה

ובמישור

קיב

ובודאי ופשוט שבמציאות זה כמה דקות אלא שהר"י אבוהב לא מתכוון לגמר עליית העיגול אלא יותר מאוחר שכבר השמש זורחת טובא ברקיע השמים וצ"ב על איזה מציאות בשמש הוא מתכוון, דהיינו כמה כבר עלתה, ובאמת אפשר לחשב הדבר כהיום שאחרי שעה של זריחה באיזה מעלה היא נמצאת ברקיע ולזה קורא הר"מ שתעלה השמש, ברם תמוה עדיין דזה לא סימן לנץ כלל דמי יודע בכמה עלתה כדי לחשב שעה קודם, וע"כ שכוונת הר"מ לגמר עליית העיגול וזה 2.5 דקות לאחר הנץ, וכבר כתבנו בכ"ז לעיל בסימן ג' ס"ק י"א, יעויין שם.

ו) והנה מבוי בלשון הרמב"ם [למי שעבר ואיחר] שלקרוא ק"ש אחרי הנץ מיקרי עברין [ולשון ארחות יושר עובר על דברי חכמים ונקרא חוטא] ולפי"ז מי שמתפלל בנץ הנראה הוא נמי בכלל זה שהרי נתבאר לן שאפי' אם נץ לתפילה לא מנכים ההרים המסתירים מ"מ הזמן ק"ש לכתחילה עד הנץ הוא לפי המישורי וזה מוכרח כמו שנתבאר בס"ד, וא"כ הנראה שקורין ק"ש אחרי המישורי או לכה"פ ב' פרשיות לאחר המישורי א"כ הם עוברים על דברי חכמים לדעת הרמב"ם, ומבוי בר"מ דלא רק ק"ש דאו' צריך קודם הנץ אלא גם אמת ויציב וכש"כ דב' פרשיות בעינן נמי קודם הנץ.

בשלוש

ובמישור

קיג

ז) בתר"י הקשה מנין לנו דותיקין סוברין דזמן ק"ש לכתחילה אינו אלא עד הנץ וכו', ויל"ע הא רבנו כבר כתב דמבוי' כן במשנה דירד לטבול שקורא ק"ש עם ברכותיה במים ואינו מתפלל שם וגומר גאל ישראל ואינו סומך גאל"ת אלא עולה ומתכסה בבגדיו וזה הפסק גמור ול"ח גאל"ת, ואפ"ה כך עדיף כדי לקרוא ק"ש בזמנה לכתחילה וזה יותר חזק מגאל"ת וא"כ משנה מפורשת היא, ולמה לנו להמציא דותיקין חולקין על האי משנה, ואפשי פלוגתא בכדי למה לן, וצל"פ דאה"נ רק רבנו רוצה להוכיח כן גם מינה וביה מותיקין עצמם.

והא דפשוט לרבנו שאינו מתפלל במים י"ל דאסור להתפלל כך דצריך כעומד לפני המלך משא"כ בק"ש, ולא משמע ליה לפרש במים עכורין עד צווארו.

בקושיתו שואל רבנו אולי נימא שזמן ק"ש לכתחלה לותיקין הוא אחר הנץ [ונגיד שרובא דאינשי לא קיימי קודם הנץ, או שאזלינן בתר מיעוטא אף לכתחילה], וקשה לרבנו מה טעם לומר כן שלכתחילה אחר הנץ [ולא קודם מדין זריזין] ותירץ שייראוך עם שמש זה גם ק"ש ממילא זה סיבה לכאוי' לקרוא לאחר הנץ לכתחילה, ולא קודם לכן.

וסובר רבנו בקושיתו שייראוך עם שמש זה מיד בנץ [ולא נמשך זמן] ולכן ותיקין קראו ק"ש קודם הנץ עד גאל ישראל כדי

להתפלל מיד בנץ עם גאל"ת, דודאי יש עדיפות להתפלל עם שמש ולא ק"ש עם שמש דתפילה חשיבא טפי ורק למי שלא יכול להתפלל בנץ דן רבנו דיקרא ק"ש דוקא לאחר הנץ משום ייראוך עם שמש, אבל ותיקין לא עשו כן דיכלו להתפלל בנץ ולכן העדיפו ייראוך עם שמש בתפילה ולא בק"ש, [וא"א תרווייהו ביחד לקס"ד דרבנו עכשיו].

והנה רבנו איירי באחד שיודע לכוין ק"ש לאחר הנץ מיד, וא"כ תיקשי מ"ט לא עושה כותיקין ויתפלל בנץ שזה עדיף, דתפילה עם הנץ עדיפא מק"ש עם הנץ, אף שתרווייהו בכלל ייראוך וכדחזינן מותיקין.

וי"ל דהוא יכול להגיד אהבה רבה ולהמתין לנץ ומיד בנץ לקרוא ק"ש, אבל בתפילה לא יכול לעשות כן לגמור גאל ישראל בדיוק בנץ ולהתחיל שמ"ע בנץ [וזה ידעו לעשות רק ותיקין], ממילא עדיף שיקרא ק"ש בנץ ויסמוך גאל"ת ולא יתפלל בנץ ויש לו נץ של ק"ש, ואף שנץ של תפילה עדיף כדחזינן בותיקין זהו בגלל שגם סמכו גאל"ת אבל אדם שיצטרך לא לסמוך מורין ליה שעדיף שיסמוך ויקרא ק"ש של נץ ולא תפילה של נץ.

ח) ומתרץ רבנו דייראוך עם שמש זה לא ברגע הנץ דווקא ולא אח"כ, אלא גם אח"כ שנתפשט השמש בעולם מיקרי ייראוך עם שמש כיון דיש אדמימות של

בשלוש

ובמישור

קיד

דמדומי חמה וכמו לפני השקיעה שיש אדמימות שנמשכת שמתחיל וגומר להתפלל עם הדמדומים כשחמה אדומה.

ואין לפרש כלל כוונת תר"י שזה רק עד גמר עליית כל הגלגל, שהרי זה 2.5 דקות בלבד מהזריחה עד גמר כל הגלגל ואיך יקרא ק"ש כולה ואמת ויציב ועדיין ייחשב לו תפילה בנ"ך וזה א"א ב-2.5 דקות ובהכרח שכוונת תר"י שבערך 20 דקות או יותר יש אדמימות ונקרא עם הנ"ך החמה ולאחר שנתפשט השמש בעולם שגמרה לעלות ואף אח"כ עדיין זה עם הנ"ך החמה, כיון שיש אדמימות, ולשון תר"י לאחר שנתפשט השמש בעולם, ויל"פ שסוף הנ"ך זה מיד לאחר שנתפשט השמש בעולם, עכ"פ צ"ע מהו גדר הדבר שנתפשט השמש, עכ"פ לאחר שכבר נתפשט י"ל דזה כבר לא נ"ך דכשנגמרת ההתפשטות נגמר הנ"ך, וכמו במנחה שמתפלל בדמדום כל השמ"ע, וכאן בשחרית סגי בתחילת שמ"ע בדמדום או שגם בשחרית יש מצוה להתחיל ולגמור כל השמ"ע, ובמציאות רואים אדמימות גם אחרי רבע שעה 20 דק אחר הזריחה.

וא"כ קשיא למה דקדקו ותיקין ק"ש קודם הנ"ך וכן גאל ישראל אלא מוכרח דסברי דק"ש לכתחילה זה אך ורק קודם הזריחה [דאז רובא קיימי] וכיון שהוכרחו לומר גם גאל ישראל קודם הנ"ך [בגלל זמן ק"ש לכתחילה עם ברכותיה] ממילא

הוכרחו בגלל גאל"ת להתחיל שמ"ע מיד עם תחילת הזריחה.

והוסיף רבנו שמשם ואילך זמן תפילה שהנ"ך הוא זמן תפילה של שחרית לכתחילה כמו בשופר ולולב, [ועיין להלן ס"ק י"ג חזרנו מזה וביארנו היטיב לשון תר"י, ומש"כ כאן טעות גמורה], ולשון תר"י לאחר שנתפשט השמש בעולם, ויל"פ שסוף הנ"ך, זה מיד לאחר שנתפשט השמש בעולם, עכ"פ צ"ע מהו גדר הדבר שנתפשט השמש, עכ"פ לאחר שכבר נתפשט י"ל דזה כבר לא נ"ך דכשנגמרת ההתפשטות נגמר הנ"ך, ובאמת א"צ לזה בשביל פלפול רבנו להוכיח מותיקין שחובה לקרות ק"ש קודם הנ"ך, אבל כך סובר רבנו, והוא יחידא בזה.

ונמצא לתר"י תפילת ותיקין היא נמשכת זמן אחרי הזריחה ולא נתבאר כמה זמן עכ"פ כל זמן שיש אדמימות זהו הנ"ך לתפילה אבל ק"ש וברכותיה מוכרחים קודם הזריחה לכתחילה ואח"כ זה רק בדיעבד מצד ק"ש אבל מצד תפילה יהיה לו ותיקין בגלל שיש אדמימות.

ממילא גם לתר"י הנ"ך הנראה אסור להתפלל בו בגלל ק"ש וברכותיה קודם הנ"ך, ואם יש לו ספק מה זה נ"ך מוכרח לתר"י להתפלל במישורי כדי להספיק ק"ש עם ברכותיה קודם הנ"ך ואף שנמצא מתפלל [אולי] קודם הנ"ך זה עדיף בגלל ק"ש לכתחילה וגאל"ת ואפי"אם נגיד

בשלוש

שרובא קיימי תלוי בנידון נץ מישורי או נראה [ודלא כמש"כ לעיל ס"ק ג' ד'] מ"מ כיון דיש לו ספק מוכרח הוא לגמור גאל ישראל לפני המישורי ממילא פשוט שסמיכת גאול"ת גוברת על האי דינא לא להתפלל לפני הנץ [כמו מגילה וכו'] ואם נגיד שלא גוברת מ"מ מוכרח הוא להמתין לשמ"ע של הנראה עכ"פ חייב לגמור גאל ישראל לפני המישורי, שזה מפורש בתר"י שק"ש עם ברכותיה קודם הנץ גוברת על גאול"ת.

ונכון שותיקין וגם תר"י ידעו מה זה נץ [אם מישורי או נראה] מ"מ אם זה אמת שיש דין לכתחילה עד הנץ זה סותר את הנראה ואם הנראה הוא האמת ע"כ שהדין של ק"ש לכתחילה קודם הנץ אינו נכון ואין כזה דין, ולא יתכן לקיים תרווייהו גם שהנץ הוא הנראה וגם שצריכים לקרוא ק"ש עם ברכותיה עד הנץ, ונכון שאפשר ליישב שיקוב הדין את ההר ואף עצמודים זל"ז מקום המישור ומקום ההר וכו' מ"מ הם חייבים לקרוא ק"ש וכו' עד המישור [כי אין להם הר] והצמודים להם שיש להם הר יכולים וחייבים לגמור ק"ש עד הנראה ולא קודם כדי לסמוך גאול"ת דבמישור ההגדרה שרובא קיימי הוא עד הנץ המישורי ובמקום הצמוד שיש הרים ההגדרה שרובא קיימי הוא עד הנץ הנראה, מ"מ האמת יורה דרכו שרובא בכל הארץ קיימי עד המישורי וזה ההגדרה הנכונה ממילא כולם צריכים לקרוא ק"ש עם

ובמישור

קטו

ברכותיה עד המישורי ממילא פשוט שלכולם נץ אחד גם איפה שיש הרים וזהו יקוב הדין את ההר שהנץ יקוב את ההר וכאילו אין כאן הר שהרי הוא כקיר בעלמא שמסתיר השמש.

ט וכל הראשונים חולקים על תר"י וסוברים שהנץ לא נמשך כלל בגלל הדמדומים [ולא דמי למנחה] וכן כל הראשונים סוברים שאין שום דין של תפילה אחר הנץ, ועיין לקמן ס"ק י"ג דגם רבנו יונה סובר כן, וכל ענין ותיקין זה בזריחה דווקא ולא אחריה מידי, וזה מפורש בדבריהם שכתבו שכל ענין ותיקין זה בגלל שצריך להתפלל בזריחה דווקא וזהו ייראוך עם שמש אבל בלי זה קודם הנץ ואחריו זה אותו דבר, ותה"י יחידאה ממש בסברתו.

י עכ"פ נתבאר לן שגם לתר"י חובה גמורה לגמור גאל ישראל לפני המישורי ואם לא עושה כך הוי בדיעבד ממש.

יא חכ"א אמר לי שהחזו"א שאמר של"צ לדקדק בזמן הנץ, דסובר כתר"י, וזה לא נכון א. שהוא לא דקדק גם להתפלל קודם הזריחה וזה אסור ממש גם לתר"י ב. הרי הלכה כרוב הראשונים שהנץ לא נמשך כלום ונקודת הזריחה זהו הנץ וזהו הנץ.

יב מרן זללה"ה כתב [בסי"ג ס"ק א'] דאלו שמתפללים בנראה, לדעת תר"י [בלבד] דגם לאחר הנץ החמה מיד בסמוך נקרא עם הנץ החמה מקיימים מצות

בשלוש

ותיקין אם קראו ק"ש קודם הנץ החמה אבל לדעת הרי"ף וכו' אי"ז עם הנץ החמה, ע"כ דבריו.

והנה אנחנו פירשנו תר"י שכל זמן האדמימות בערך 20 דקות אחר הנץ מיקרי לתר"י עם הנץ, ולשון מרן ז"ל מיד בסמוך, וצ"ב אם הכוונה לאדמימות כ-20 דקות, ונפק"מ נמי לשאר עמא דבירושלם האם לתר"י הוי עם הנץ וקיימו ייראוך עם שמש על ק"ש, אבל ודאי שהפסידו ק"ש קודם הנץ שזה גם לתר"י מיד עד הזריחה וברגע הזריחה כבר איבד זמן ק"ש לכתחילה, כיון דתלוי בזמן קימה.

ויל"ע דגם לתר"י הרי מפורש בדבריו שצריך גם אמת ויציב עד גאל ישראל הכל קודם הנץ, וא"כ אנשי הנראה אומרים אמת ויציב אחר הנץ המישורי וא"כ לא עבדי כותיקין רק לגבי ק"ש ואינם מקיימים מצות ותיקין לגמרי, וי"ל דאה"נ רק כוונת מרן ז"ל ולכה"פ אם קראו ק"ש קודם המישורי עלתה להם ק"ש כותיקין. מיד בסמוך שכתב מרן בדעת תר"י מתפרש לאחר שנתפשט השמש בעולם, כלשון תר"י שכל זמן שלא נתפשט מיקרי עם הנץ החמה ובגמר ההתפשטות זהו סוף הנץ, ואם התחיל אז מיד שמ"ע הוי עם הנץ החמה וכן אם התחיל בזריחה או קודם גמר ההתפשטות.

וכבר נסתפקנו מה הגדר והשיעור של התפשטות השמש בעולם עכ"פ זה ודאי

ובמישור

קטז

בערך לפחות רבע שעה לאחר תחילת הזריחה, ותלוי באדמימות.

יג) נראה בס"ד לבאר לשון תר"י, [דלא כמש"כ ס"ק ח'] שפשוט שבתפילה לא תיקנו ביום ודלא כמו שופר ולולב, וכוונת רבנו דכיון דק"ש וברכותיה מוכרח להגיד קודם הנץ [לכתחילה] שתלוי בזמן קימה ממילא כיון שהגיעו לגאל ישראל קודם נקודת הזריחה, והוכרחו לסמוך גאל"ת ממילא התפללו מיד בנקודת הזריחה שזה נקרא התחלת הנץ שמשם ואילך זמן תפילה, פירוש שזמן תפילה של ייראוך עם שמש מתחיל בנקודת הזריחה ונמשך עד סוף התפשטות השמש בעולם [שזה בערך 10 דקות רבע שעה] שמשם ואילך שאורך הנץ החמה נמשך מהזריחה עד ההתפשטות וכל זמן זה הוא זמן הראוי של ייראוך עם שמש ממילא הם התחילו בזריחה ממש בגלל גאל"ת והעם שמש זה לא שניה אחת של תחילת הזריחה אלא משם ואילך זמן תפילת ותיקין הוא דהיינו ייראוך עם שמש שזה נמשך כ-10 דקות או קצת יותר וזהו זמן תפילה לכתחילה של ייראוך עם שמש, אבל ח"ו וח"ו לומר שתיקנו נץ לתפילה [שאסור לכתחילה להתפלל קודם] כמו בשופר ולולב הא ליתא כלל, ותדע שזה הפירוש בתר"י שהרי לעיל כתב דייראוך עם שמש נמשך זמן קצת מהזריחה וזה לא בזריחת השמש דווקא ממש, והקשה רבנו לעיל שיקרא ק"ש אחר הנץ מעט וזה עדיין זמן תפילה לכתחילה, דהיינו שזה ייראוך

בשלום

ק"ז

ובמישור

אמנם תר"י יחידאה כי כל הראשונים סוברים שהנץ ייראוך עם שמש לא נמשך זמן.

עכ"פ נמצא בס"ד שאין אף אחד מהראשונים [לא רש"י ולא תר"י ולא אף אחד] שסובר שתיקנו בתפילה נץ כמו שופר ולולב אין כזה דבר ח"ו וזה האמת לאמיתה ומי שאומר אחרת הוא מסלף התורה, והדברים ברורים ופשוטים מאוד, והדברים שמחים כנתינתם מסיני.

יד בלשון תר"י מבוי דדין זה דק"ש לכתחילה עד הנץ הוא מדרבנן, ויל"ד שזה דאוי לכתחילה כיון דרובא קיימי עד אז אבל בתר"י מבוי להדיא לא כך.

עם שמש שהרי נמשך זמן כ-10 דקות או רבע שעה אלא ודאי אע"פ שזמן תפילה אחר הנץ החמה הוא, דהיינו שזמן ייראוך עם שמש נמשך מתחילת הנץ וממשיך אח"כ זמן מסויים, דייראוך עם שמש מתחיל בנץ ממש [תחילת זריחה] ונמשך עוד 10 דקות וכו' אח"כ מ"מ ותיקין לא יכלו לעשות כך משום גאל"ת ממילא הם דקדקו מיד אחר גאל ישראל להתפלל שמ"ע שמשם ואילך [10 דקות] זמן ייראוך עם שמש, דבלשון רבנו מבוי להדיא שלשון זמן תפילה הכוונה עד מתי נמשך זמן ייראוך עם שמש עד מתי נקרא עד הנץ החמה.

ולפי"ז פשוט דלתר"י ג"כ תפילה אחר הנץ אחרי שנגמר ההתפשטות וקודם הנץ זה היינו הך ממש.

סימן כא

בדין תפילין באבל ביום השני

וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל שמותר ביום השני מיד אחר הנץ החמה, עכ"ל.

והנה יש חילוק בין הרי"ף להרא"ש דהרא"ש [בסימן ל"ז] כתב ששני אינו אסור אלא מקצתו ומקצת היום ככולו, ודן הרא"ש האם מקצת היום ככולו זה לאחר שעמדו מנחמים [דומיא דיום שביעי]

א בטור יור"ד שפ"ח סעיף א' כתב אבל אסור להניח תפילין ודוקא ביום ראשון, אבל בשני מותר וכיון שהניח ביום שני שוב אינו חולצן אפי' באו פנים חדשות. וי"א שאינו מותר ביום השני מיד אלא אחר שיתפללו ויעמדו המנחמין מאצלו אבל רב אלפס כתב שאינו אסור אלא ביום הראשון

בשלוש

דהיינו לאחר התפילה וכו', ומסיק הרא"ש דמיד בהנץ החמה אמרינן מקצת היום ככולו, אבל להרי"ף לא צריך מקצת היום אלא מניחן משיכיר את חברו.

(ב) ובשו"ע שפ"ו סעיף א' פסק כהרא"ש שאחר שתנץ החמה ביום שני מותר להניחם.

(ג) והנה לדידן שקיי"ל דהנץ החמה הוא המישורי, פשוט דה"ה לאבל ביום השני דמקצת היום ככולו מתחיל לפי הנץ המישורי וכמה שניות אח"כ מניח תפילין. ונראה דגם לאלו שאומרים שהנץ לתפילה הוא מה שקורין הנץ הנראה מ"מ למצוות היום הולכים לפי הנץ המישורי וכמו בלולב ושופר וכו' ממילא ה"ה לאבל למקצת היום ככולו הולכים לפי הנץ המישורי.

והטעם דבעינן באבל לאחר הנץ משום דמקצת היום זה אחרי הנץ ולא אחרי עלות השחר דעדיין מחזי בלילה, וחשיבות היום זה לאחר הנץ ממילא מקצת היום ככולו נמדד לאחר הנץ דווקא.

והגרש"ד זללה"ה סובר שגם למצוות היום הולכים לפי הנראה וכן סובר הגרי"י פוזן זללה"ה, ונראה דבאבל ודאי אפשר להקל [אף לשיטת הנראה] כיון דעיקר דינא, דממשיכיר כבר יכול להניח תפילין וכדיתבאר להלן, ממילא פשוט שאפשר להקל לפי המישורי.

ובמישור

ק"ה

ולהלכה כבר כתבנו במק"א דאפשר להקל בשופי לאבל ביום השני להניח תפילין משיכיר ולסמוך על הרי"ף והרמב"ם והגאונים וסיעתם והרמב"ן נמי סובר כן להלכה וכסוגיא דסוכה וכאבל רבתי, ורק יש להקפיד להניח בחדר אחר שלא בפני פנים חדשות ולאחר שיניחן יכול להיכנס לחדר של הציבור שיש שם פנים חדשות [כדין שאם הניחן אינו חולצן] איפה שמתפללים עם האבל.

ואם התראה עם הפנים חדשות לפני שהניח התפילין יילך לחדר אחר ויניחם שם ויתפלל שם עד שמונה עשרה ובשמ"ע כבר יכול להיכנס לחדר שמתפללים עם הפנים חדשות.

(ד) ואלו שנוהגים כהשו"ע וכהרא"ש שביום השני צריך מקצת היום אחר הנץ החמה בשביל להניח תפילין נראה דהאבל מתפלל בלא תפילין בנץ החמה ואח"כ מניח תפילין אם אין פנים חדשות, ואם יש יניחן אחר שיילכו.

דנ"פ דתפילה בנץ דוחה תפילה עם תפילין, ממילא יתפלל בנץ בלא תפילין [מי שנוהג כהשו"ע].

ובשו"ע או"ח סימן ל"ח סעיף ה' כתב אבל ביום ראשון וכו' מכאן ואילך חיוב, ואם נפרש שפסק כהרי"ף דמניח משיכיר נמצא דסותר לדבריו ביור"ד דפסק כהרא"ש שמניח רק לאחר הנץ, ובודאי

בשלוש

צל"פ כאן השו"ע כמבוי ביור"ד דמכאן ואילך חייב לאחר הנץ, ועיין מ"ב ס"ק י"ט.

ה) ובספר כנפי יונה פ"ז הציע הצעה שאם מזדרז להניח תפילין רגע אחרי הנץ החמה [סמוך לתפילת י"ח ובלא ברכה [שאסור להפסיק] חשיב שפיר תפילתו עם הנץ החמה אף שהתעכב מעט כשיעור זמן הנחתם עכ"ד, ויל"ד שאם מניח לאחר גאל ישראל רגע אחרי הנץ נמצא דאין זה מיסמך גאולה לתפילה, ויתכן שגם לא חשיב עם הנץ, אבל גם אם נגיד דחשיב עם הנץ י"ל שלא חשיב שסמך גאל"ת, וא"כ יל"ד שלא יעשה כן שסמיכת גאל"ת עדיף מתפילה עם תפילין, וצ"ע בדין זה, דאולי תפילה עם תפילין עדיפא על גאל"ת ומסתבר שגאל"ת עדיף.

ויש להציע [ואולי זה כוונת הכנפי יונה] שיניח תפילין קודם צור ישראל רגע אחרי הנץ ואז כיון שאמר צור ישראל והתפלל הרי סמך גאל"ת, ברם יש להסתפק כנ"ל שמפסיד הנץ, והנץ יותר חשוב מהכל ממילא יתפלל שמי"ע בלא תפילין.

ובמישור

קיט

ויל"ד עוד שלכמה ראשונים צריך ק"ש עם ברכותיה כולל גאל ישראל קודם הנץ החמה, אלא שי"ל שענין זה אינו דוחה תפילה עם תפילין.

ה) ולהלכה למעשה כבר כתבנו דמניח תפילין ביום השני משיכיר, ואם נוהג כהשו"ע יתפלל בלא תפילין.

ו) והנה הרא"ש כתב שמיד בהנץ החמה אמרינן מקצת היום ככולו, ויל"ע דלכאוי' זה לא מציאותי להניח תפילין מיד בהנץ שהרי הוא מתפלל שמי"ע בנץ בלא תפילין, ויל"פ הרא"ש שמניח בצור ישראל בלא ברכה, או כוונת הרא"ש שאם לא יכל להתפלל בנץ יכול להניח רגע אחר הנץ.

והנה הפוסקים לא כתבו עיצה זו להניח בצור ישראל, ולכן נראה דהנוהג כהשו"ע מתפלל בנץ בטלית בלא תפילין ומניח אח"כ [אם אין פנים חדשות].

ולהלכה למעשה מניח במי שיכיר בשופי.

סימן כב

עדות נאמנה ששמעתי בדעת ובמנהג מרן החזו"א זצוקללה"ה

בענין הנץ המישורי

בלוח הרי"מ טיקוצ'ינסקי ולכן היה מכוין את השעון בבית הכנסת של החזו"א שימחר בשתי דקות וכו' לפי הזמן של ההבדל בין הלוחות שלנו ללוח הרימ"ט, והחזו"א ידע מהדבר שהוא מיהר השעון ולא אמר כלום והיה מתפלל כרגיל באופן שיגיעו בשמו"ע לנץ לפי השעון הממהר, והיינו שבפועל התפלל החזו"א בנץ המישורי וכמו הלוחות שלנו ולא לפי לוח הרימ"ט ולדרמן [שזה הנץ המזוייף], והיינו בנץ המישורי ממש כמש"כ בחו"ב ברכות שכן נהגו בביהמ"ד של החזו"א להתפלל בנץ המישורי.

שמעתי כל הנ"ל מהרב ברלינגר הנ"ל ביום שבת קודש ג' אייר תשע"א בבית מדרשו של מרן זללה"ה [ברחוב חידושי הרי"מ] לאחר תפילת הנץ, ונרשמו הדברים לאחר שבת בשעתם.

שמעתי מהרב יהודה ברלינגר שליט"א שהיה מתפלל אצל החזו"א בנץ, וראה שכשהיה החזו"א מגיע לתפילת שחרית היה מסתכל על השעון ואז היה מתחיל להתפלל, ואח"כ במשך התפילה לא הסתכל על השעון כלל, ובכל זאת תמיד היה מגיע לשמונה עשרה בדיוק בזמן של הנץ [שהש"ץ היה ממתין לו עד שיגמור ק"ש, והחזו"א תמיד סיים ק"ש לפי הזמן שיגיעו בשמו"ע לנץ], וזאת בלי שהסתכל על השעון אלא רק לפי הזמן שהסתכל על השעון להתחיל התפילה.

ועוד שמעתי ממנו שהזמן של הנץ אז נהגו לפי הלוח של הרי"מ טיקוצ'ינסקי זצלה"ה שהוא כ-2 דקות וכו' מאוחר מהזמן של הלוחות כיום שהיה להרי"מ טעות בחישוב, ורבי יוסף דינקלס זללה"ה שהיה מתפלל אצל החזו"א ידע שזה טעות

ברוך רחמנא דסייען